

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:15

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:15

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29
00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

ISBN 978-952-485-965-3 (nid.)
ISBN 978-952-485-966-0 (PDF)
ISSN-L 1799-0327
ISSN 1799-0327 (painettu)
ISSN 1799-0335 (PDF)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:15

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetus- ja kulttuuriministeriö

Julkaisun päivämäärä
2.12.2010

<p>Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen (TUTKE) ohjausryhmä Puheenjohtaja: Seija Rasku Sihteerit: Anne-Marie Krichenbauer ja Susanna Tauriainen</p>	<p>Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä</p>						
	<p>Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>						
	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="858 398 1173 465"> <p>Toimielimen asettamisvpm 27.2.2009</p> </td> <td data-bbox="1173 398 1453 465"> <p>Dnro 91/040/2009</p> </td> </tr> </table>	<p>Toimielimen asettamisvpm 27.2.2009</p>	<p>Dnro 91/040/2009</p>				
<p>Toimielimen asettamisvpm 27.2.2009</p>	<p>Dnro 91/040/2009</p>						
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti (Slutrapport för projektet för utveckling av examenssystemet inom yrkesutbildningen)</p>							
<p>Julkaisun osat Loppuraportti</p>							
<p>Tiivistelmä Opetusministeriö käynnisti 27.2.2009 ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen (TUTKE-hanke) ja asetti hankkeelle ohjausryhmän. Hankkeen tehtävänä oli 1) selvittää alakohtaisesti tarpeet lisätä ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä tutkinnoissa valittavissa olevien osien määrää, 2) edelliseen yhdistyen arvioida alakohtaisesti, muodostavatko alan perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja tutkintojen perusteissa määritellyt ammattitaitovaatimukset ja osaamistasot alan nykytarpeita vastaavan kokonaisuuden, ja jos eivät, niin miten niitä pitäisi muuttaa, 3) tehdä ehdotukset tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resurssista sekä 4) tehdä ehdotukset tutkintosuoritusten arvioijien rekrytoinnin ja arviointiosaamisen kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resurssista. Hankkeen toteutuksessa tuli ottaa huomioon ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen valmistelun eteneminen.</p> <p>Tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistä, tutkintosuoritusten arvioijien hankkimista ja arviointiosaamisen kehittämistä koskevat ohjausryhmän esitykset luovutettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle jatkotoimenpiteitä varten 29.3.2010 osana hankkeen väliraporttia. Loppuraportissa esitetään ohjausryhmän esitykset ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämiseksi. Ohjausryhmä pitää tutkintojärjestelmän keskeisimpinä kehittämiskohteina tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuutta ja kykyä reagoida muutoksiin; tutkintojärjestelmän kokonaisuutta ja tutkintorakenteen selkeyttä; tutkintojen kokonaisuutta sekä tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuutta.</p> <p>Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuuden ja reagointikyvyn edelleen kehittämiseksi ohjausryhmä esittää, että tutkintojärjestelmää kehitetään tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa. Tutkintorakenteeseen kuuluvat tutkintotyypit, tutkinnot ja tutkinnon osat vastaavat keskeisiin työelämän osaamistarpeisiin siten, että tutkintojen edellyttämä osaaminen on laajasti hyödynnettävissä useammassa kuin yhdessä työpaikassa. Tutkintorakenteeseen kuuluu myös jatkossa kolme tutkintotyyppiä (ammattilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot), mutta tutkintotyyppien tutkinnoille määritellään nykyistä tarkemmat kriteerit. Tutkintojen perusteet koostuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin pohjautuvista tutkinnon osista. Selkeästi osista rakentuvien tutkintojen avulla voidaan reagoida nykyistä ketterämmin työelämän muuttuviin ja yksilöiden erilaisiin tarpeisiin. Ammatillisten tutkintojen ja tutkintorakenteen uudistamistarve arvioidaan vuosittain. Arvioinnin pohjalta uudistetaan ensisijaisesti tutkintojen perusteita ja tarvittaessa myös tutkintorakennetta. Lisäksi ohjausryhmä esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö selvittää mahdollisuudet ja tarpeen kehittää nykyistä koulutus- ja opintoalaluokitusta klusteriajattelun suuntaan kaikilla koulutusasteilla. Klusteriajattelua esitetään hyödynnettäväksi jo nyt koulutus- ja opintoalaluokittelun rinnalla ammatillisen koulutuksen osaamistarpeiden ennakoinnissa ja ammatillisia tutkintoja kehitettäessä.</p> <p>Tutkintojärjestelmän kokonaisuuden vahvistamiseksi ja tutkintorakenteen selkeyden lisäämiseksi ohjausryhmä esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö päättää ammatillisesta tutkintorakenteesta ja siihen kuuluvista tutkinnoista yhtenä kokonaisuutena samassa asetuksessa ja että tutkintorakennetta uudistettaessa tutkintotyyppiä, tutkintoja ja niiden suhdetta toisiinsa tarkastellaan alakohtaisena kokonaisuutena. Tutkintorakennasetusten kokoamisen yhteydessä tutkintojen nimiä muokataan yhtenäisemmiksi alan tai toiminnon lähtökohdista ja pääsääntöisesti kaikkiin tutkintotyyppihin muodostetaan tutkintonimikkeet.</p> <p>Tutkintojen alakohtaisen kokonaisuuden vahvistamiseksi ohjausryhmä esittää, että saman alan tutkintotyypit ja niiden osat muodostavat yhden yhteisen tutkinnon osien kokonaisuuden. Tutkinnon muodostumissääntöjen kautta määritellään kunkin tutkintotyypin ja tutkinnon vaatimat suoritukset. Lisäksi saman alan eri tutkintotyyppien tutkintojen perusteiden valmistelu tehdään samassa prosessissa. Ohjausryhmä esittää myös, että kaikkien ammatillisten tutkintojen ja niiden osien laajuus määritellään ECVET-pisteinä. ECVET-pisteiden käyttö mahdollistaa tutkinnon muodostumissääntöjen selkeän ja läpinäkyvän määrittelyn ja erityyppisten ja -laajuisten tutkinnon osien yhdistelyn ja vertailun.</p> <p>Tutkintojärjestelmän joustavuuden lisäämiseksi ohjausryhmä esittää valinnan mahdollisuuksien lisäämistä kaikkien tutkintotyyppien tutkintojen perusteissa niin, että joustavat valinnat eri alojen, tutkintotyyppien ja tutkintojen välillä ovat mahdollisia. Lisäksi esitetään, että kannustetaan ohjauksen, rahoituksen ja koulutustarjonnan avulla yksilöitä suorittamaan yksittäisiä tutkinnon osia koko tutkinnon asemesta silloin, kun hänellä on jo aiempi ammatillinen tutkinto ja hän päivittää osaamistaan.</p> <p>Ohjausryhmän esitysten toteuttaminen edellyttää, että ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmää tarkastellaan ja kehitetään kokonaisuutena. Etenkin rahoitusjärjestelmää tulee kehittää, jotta se mahdollistaa parhaalla mahdollisella tavalla laajan valinnaisuuden ja erilaisten oppimispolkujen toteuttamisen ja tukee yksilöiden työllistymistä ja työmarkkinoilla pysymistä.</p>							
<p>Avainsanat ammatillinen koulutus, tutkintojärjestelmä, ammatilliset tutkinnot, koulutusjärjestelmä</p>							
<p>Muut tiedot</p>							
<p>Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:15</p>	<table border="1"> <tr> <td data-bbox="858 1899 1125 1944"> <p>ISSN-L 1799-0327</p> </td> <td data-bbox="1125 1899 1453 1944"> <p>ISBN</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 1944 1125 1989"> <p>1799-0327 (painettu)</p> </td> <td data-bbox="1125 1944 1453 1989"> <p>978-952-485-965-3 (nid.)</p> </td> </tr> <tr> <td data-bbox="858 1989 1125 2011"> <p>1799-0335 (PDF)</p> </td> <td data-bbox="1125 1989 1453 2011"> <p>978-952-485-966-0 (PDF)</p> </td> </tr> </table>	<p>ISSN-L 1799-0327</p>	<p>ISBN</p>	<p>1799-0327 (painettu)</p>	<p>978-952-485-965-3 (nid.)</p>	<p>1799-0335 (PDF)</p>	<p>978-952-485-966-0 (PDF)</p>
<p>ISSN-L 1799-0327</p>	<p>ISBN</p>						
<p>1799-0327 (painettu)</p>	<p>978-952-485-965-3 (nid.)</p>						
<p>1799-0335 (PDF)</p>	<p>978-952-485-966-0 (PDF)</p>						
<p>Kokonaissivumäärä 66</p>	<p>Kieli suomi</p>						
<p>Jakaja Yliopistopaino</p>	<p>Hinta</p> <p>Luottamuksellisuus julkinen</p> <p>Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö</p>						

Presentationsblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
2.12.2010

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Styrgruppen för projektet för utveckling av examenssystemet inom yrkesutbildningen Ordförande: Seija Rasku Sekreterare: Anne-Marie Krichenbauer och Susanna Tauriainen	Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet	
	Datum för tillsättande av 27.2.2009	Dnro 91/040/2009
Publikation (även den finska titeln) Slutrapport för projektet för utveckling av examenssystemet inom yrkesutbildningen (Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti)		
Publikationens delar Final report		
<p>Sammandrag Undervisningsministeriet inledde projektet för utveckling av examenssystemet inom yrkesutbildningen och tillsatte en styrgrupp för projektet den 27 februari 2009. Avsikten med projektet var att 1) kartlägga behoven inom de olika branscherna för större flexibilitet i examenssystemet genom att öka andelen valbara element i examen, 2) i anknytning till det föregående bedöma för varje bransch om yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina samt de krav på yrkeskunskap och kompetensnivåer som fastställs i examensgrunderna utgör en helhet som tillgodoser behoven inom branschen i dag och om inte, hur dessa bör ändras, 3) lägga fram utvecklingsbehoven gällande examenskommissionssystemet och de resurser som behövs för detta, och 4) lägga fram utvecklingsbehoven gällande rekryteringen av utvärderare av examensprestationerna och utvärderingskompetensen hos dessa samt de resurser som behövs för detta. Projektet skulle genomföras med beaktande av hur totalreformen av den yrkesinriktade vuxenutbildningen och beredningen av den nationella referensramen för examina framskrider.</p> <p>Styrgruppens förslag gällande utvecklingen av examenskommissionssystemet, rekryteringen av utvärderare av examensprestationerna och utvecklingen av utvärderingskompetensen lämnades till Undervisnings- och kulturministeriet den 29 mars 2010 som en del av mellanrapporten om projektet. I slutrapporten redogörs för styrgruppens förslag om utvecklingen av examenssystemet inom yrkesutbildningen. De viktigaste utvecklingspunkterna i examenssystemet är enligt styrgruppen examensstrukturens och examinas arbetslivsmotsvarighet och förmåga att reagera på förändringar, examenssystemet som helhet och examensstrukturens tydlighet och enhetlighet, examina som helhet samt examensstrukturens och examinas flexibilitet.</p> <p>Med avseende på vidareutvecklingen av examensstrukturens och examinas arbetslivsmotsvarighet och reaktionsförmåga föreslår styrgruppen att examensstrukturen ska utvecklas genom nära samarbete med arbetslivet. De examenstyper, examina och delar av examina som ingår i examensstrukturen ska motsvara arbetslivets största kompetensbehov så att den kompetens som krävs för examen kan utnyttjas på fler än en arbetsplats. Examensstrukturen ska också framledes omfatta tre olika slags examina (yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina), men kriterierna för examina under de olika typerna fastställs noggrannare än hittills. Examensgrunderna utgörs av examensdelar som utgår från arbets- och funktionshelheter i arbetslivet. Med hjälp av examina som byggs upp av examensdelar kan man smidigare än i dag reagera på arbetslivets och individernas olika behov. Behovet av att se över yrkesinriktade examina och examensstrukturen bedöms årligen. Utifrån bedömningen förnyas i första hand examensgrunderna och vid behov även examensstrukturen. Styrgruppen föreslår också att Undervisnings- och kulturministeriet ska utreda möjligheterna för och behovet av att utveckla den nuvarande klassificeringen av utbildnings- och studieområden i riktning mot klustertänkande på alla utbildningsnivåer. Man föreslår att klustertänkande ska införas redan nu parallellt med klassificeringen av utbildnings- och studieområdena vid prognostiseringen av kompetensbehoven inom yrkesutbildningen och utvecklingen av yrkesinriktade examina.</p> <p>I syfte att stärka examenssystemet som helhet och förbättra tydligheten och enhetligheten i examensstrukturen föreslår styrgruppen att Undervisnings- och kulturministeriet ska besluta om examensstrukturen för yrkesutbildningen och därtill hörande examina som en helhet genom en förordning och att de olika examenstyperna och förhållandena mellan dessa ska betraktas som en branschspecifik helhet vid reformen av examensstrukturen. Examensbeteckningarna harmoniseras i samband med utarbetandet av förordningarna om examensstrukturen utifrån den aktuella branschen eller verksamheten och examensbeteckningar fastställs för i princip alla typer av examina.</p> <p>I syfte att stärka de branschspecifika examenshelheterna föreslår styrgruppen att examenstyperna och examensdelarna inom en bransch ska utgöra en övergripande helhet av examensdelar. I bestämmelserna för uppbyggnaden av examina fastställs de prestationer som behövs för varje examenstyp och examen. Dessutom bereds examensgrunderna för de olika examenstyperna inom en bransch genom en och samma process. Styrgruppen föreslår vidare att omfattningen av samtliga yrkesinriktade examina och examensdelar definieras som ECVET-poäng. Användningen av ECVET-poäng gör det möjligt att fastställa uppbyggnaden av examina på ett tydligt och transparent sätt samt att kombinera och jämföra examensdelar av olika typ och omfattning.</p> <p>För att öka flexibiliteten i examenssystemet föreslår styrgruppen att valfriheten ökas i examensgrunderna för samtliga examina så att smidiga val mellan olika branscher, examenstyper och examina är möjliga. Styrgruppen föreslår också att handledning, finansiering och utbildningsutbud används för att uppmuntra individer att slutföra enskilda examensdelar i stället för hela examina i det fall att individen redan har en yrkesinriktad examen och vill uppdatera sitt kunnande.</p> <p>Verkställandet av styrgruppens förslag förutsätter att systemet för styrning och finansiering av yrkesinriktad grundutbildning och tilläggsutbildning ses över och utvecklas som en helhet också med avseende på andra delar än examenssystemet. I synnerhet finansieringssystemet måste utvecklas för att det på bästa möjliga sätt ska möjliggöra omfattande valfrihet och realisering av olika lärandebanor och stödja individerna att hitta arbete och hålla sig sysselsatta på arbetsmarknaden.</p>		
Nyckelord yrkesutbildning, examenssystem, yrkesexamina, utbildningssystem		
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2010:15	ISSN-L 1799-0327 1799-0327 (Print) 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-485-965-3 (hft.) 978-952-485-966-0 (PDF)
Sidoantal 66	Språk finska	Pris
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet

Description

Publisher Ministry of Education and Culture, Finland		Date of publication 2.12.2010	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Steering group for the project to develop the vocational qualification system Chair: Seija Rasku Secretaries: Anne-Marie Krichenbauer ja Susanna Tauriainen		Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland	
		Contracted by Ministry of Education and Culture, Finland	
		Committee appointed on 27.2.2009	Dnro 91/040/2009
Name of publication Report of the project to develop the vocational qualification system (Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen loppuraportti)			
Parts Report			
Abstract			
<p>On 27 February 2009 the Ministry of Education undertook to develop the vocational qualifications system and set up a steering group for the project. The project was to (1) find out the need to incorporate more flexibility in each field of education through an increase in optional elements in the qualifications; (2) to appraise in each field whether the vocational qualifications, further vocational qualifications and specialist vocational qualifications and the skills and knowledge determined in the requirements constitute an entity that meets the current needs in the fields, and if not, what changes are needed; (3) to make proposals concerning the development of the system of qualification committees and the resources needed for this; and (4) to make proposals concerning the need to develop the recruitment of assessing personnel and assessment competencies and the resources needed for this. The project was to be informed by progress made in the overall reform of vocational adult education and the preparation of a national qualification framework.</p> <p>The findings concerning points (3) and (4) were presented to the Ministry of Education and Culture for further action in the interim report on 29 March 2010. The final report contains recommendations for the development of the qualifications system. In the opinion of the steering group, the foremost development targets are the qualifications structure and the matching of the competencies with working life and with changes in the work environments; the entity of the qualifications system and the transparency of the qualification structure; and the flexibility of the qualifications.</p> <p>To this end the steering group proposes that the vocational qualifications system is developed in close cooperation with labour market partners. The three qualification types, the qualifications and their parts should respond to the skills needs of the labour market in a way that makes them widely applicable in more than one job. The three different qualification types (basic, further and specialist qualifications) will be retained, but more detailed criteria will be determined for the examinations included in them. The requirements encompass work and operation based modules. Clearly modular qualifications give a more nimble response to the changing needs of the labour market and of individuals. The need to modify the qualifications and the qualifications structure will be reviewed annually with a view to primarily revising the requirements but also the structure, if needed. Further, it is proposed that the Ministry of Education and Culture explore possibilities and the need to develop the current classification of education and fields towards cluster-based thinking at all education levels. Cluster thinking is also recommended to be used in the anticipation of skill needs and in the development of qualifications.</p> <p>Regarding the entity of the qualifications system, the steering group proposes that the Ministry of Education and Culture determine the vocational qualifications structure and the qualifications in one Decree and regard qualification types, qualifications and their relation as field-specific entities. When the current Decrees are compiled into one, the qualification titles will be revised to be more uniform within each field and all the qualification types will be given titles.</p> <p>With a view to stronger field-specific entities, the steering group proposes that the qualification types in a given field and their parts form one entity of modules. The principles governing the formation of qualifications will be used to determine the study attainments required for each qualification type and each qualification. The steering group proposes that the extent of all the vocational qualifications and their modules be determined as ECVET points. This will enable the principles governing the formation of qualifications to be clearly and transparently defined and qualification modules of different type and of different extent to be combined and compared.</p> <p>With a view to a flexible qualifications system, it is proposed that optionality be increased in the requirements of all qualification types to enable flexible choices to be made between different fields, qualification types and qualifications. It is further proposed that individuals who already have one vocational qualification and are updating their competencies are encouraged to take single modules instead of whole qualifications.</p> <p>Realising the proposals put forward by the steering group entails that the financing and steering system in initial and further vocational education and training be examined and developed as one whole. The financing system in particular should be developed to allow extensive optionality and different training paths and to support individuals in finding jobs and in staying on the labour market.</p>			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2010:15		ISSN-L 1799-0327 1799-0327 (Print) 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-485-965-3 (pbl.) 978-952-485-966-0 (PDF)
Number of pages 66	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Print		Published by Ministry of Education and Culture, Finland	

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti 27.2.2009 ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen (TUTKE-hanke) ja asetti hankkeelle ohjausryhmän. Hankkeen tehtävänä oli

- 1 selvittää alakohtaisesti tarpeet lisätä ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä tutkinnoissa valittavissa olevien osien määrää yhdistämällä tutkintoja laajemmiksi ammattialakohtaisiksi tai ammattialarajat rajat ylittäviksi tutkinnoiksi tai lisäämällä muutoin tutkinnon suorittajien mahdollisuuksia valita tutkintoonsa osia muista saman tai toisen tutkintotyypin tutkinnoista
- 2 edelliseen yhdistyksen arvioida alakohtaisesti, muodostavatko alan perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja tutkintojen perusteissa määritellyt ammattitaitovaatimukset ja osaamistasot alan nykytarpeita vastaavan kokonaisuuden, ja jos eivät, niin miten niitä pitäisi muuttaa
- 3 tehdä ehdotukset tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resursseista
- 4 tehdä ehdotukset tutkintosuoritusten arvioijien rekrytoinnin ja arviointiosaamisen kehittämistarpeista ja ehdotusten edellyttämistä resursseista.

Hankkeen toteutuksessa tuli ottaa huomioon ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen valmistelun eteneminen.

Ohjausryhmän puheenjohtajaksi opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui opetusneuvos Seija Raskun ja varapuheenjohtajaksi hallitusneuvos Merja Leinosen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän muiksi jäseniksi kutsuttiin opetusneuvos Jorma Ahola (eläkkeellä 16.11.2011–) ja hallitusneuvos Tarja Lehtinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä, kehitysjohtaja Heikki Ravantti työ- ja elinkeinoministeriöstä, johtaja Sirkka-Liisa Kärki (1.5.2009 alkaen yksikön päällikkö, opetusneuvos) ja yksikön päällikkö, opetusneuvos Seppo Hyppönen Opetushallituksesta, koulutus- ja työvoimapolitiittinen asiantuntija Jari-Pekka Jyrkänne Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestö SAK:sta, koulutuspolitiittinen asiantuntija Petri Lempinen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, asiantuntija Mirja Hannula Elinkeinoelämän Keskusliitto EK:sta ja työmarkkina-asiamies Riikka-Maria Yli-Suomu Kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriö nimesi 8.9.2009 ohjausryhmän jäseneksi Riikka-Maria Yli-Suomun tilalle erityisasiantuntija Maarit Kallio-Savelan Suomen Kuntaliitosta (varajäsenenä tarvittaessa Riikka-Maria Yli-Suomu). Petri Lempisen siirryttyä uusiin tehtäviin STTK:n edustajana toimi 11.10.2010 alkaen suunnittelija Soili Nevala Suomen lähi- ja

perushoitajaliitto SuPer ry:stä. Ohjausryhmän sihteerinä toimivat opetusneuvos Anne-Marie Krichenbauer ja opetusneuvos Susanna Tauriainen Opetushallituksesta.

Hankkeen tuli ajoittaa selvitysten tilaaminen ja tekeminen niin, että ohjausryhmä voi tehdä vuoden 2010 talousarvioon vaikuttavat ehdotukset 6.4.2009 mennessä. Muiden kuin vuoden 2010 talousarvioon vaikuttavien selvitysten ja hankkeen loppuraportin tuli olla valmis 28.2.2010 mennessä. Opetus- ja kulttuuriministeriö jatkoi hankkeen ja sen ohjausryhmän määräaikaan ohjausryhmän pyynnöstä 31.10.2010 saakka siten, että tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeita, tutkintosuoritusten arvioijien rekrytointia ja arviointiosaamisen kehittämistarpeita koskevat ehdotukset tuli tehdä 28.2.2010 mennessä. Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämiseen liittyvien ehdotusten ja hankkeen loppuraportin tuli olla valmis 31.10.2010 mennessä.

Hankkeen ohjausryhmä katsoi kokouksessaan huhtikuussa 2009, ettei sillä ole valmiuksia tehdä vuoden 2010 talousarvioon vaikuttavia ehdotuksia. Tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistä, tutkintosuoritusten arvioijien hankkimista ja arviointiosaamisen kehittämistä koskevat ohjausryhmän esitykset luovutettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle jatkotoimenpiteitä varten 29.3.2010 osana hankkeen väliraporttia.

Ennen loppuraportin jättämistä ohjausryhmä kokoontui 33 kertaa (joista 18 kertaa ennen väliraportin jättämistä) ja järjesti kaksi laajaa kuulemistilaisuutta asettamiensa selvityshenkilöiden tekemistä ja tilaamaansa tutkimukseen sisältyvistä kehittämissuhteista.

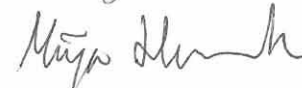
Ohjausryhmä jättää kunnioittavasti hankkeen loppuraportin opetus- ja kulttuuriministeriölle jatkotoimenpiteitä varten.

Helsingissä 18. päivänä marraskuuta 2010

Seija Rasku

Merja Leinonen

Jorma Ahola

Mirja Hannula

Seppo Hyppönen

Jari-Pekka Jyrkänne

Maarit Kallio-Savela

Sirkka-Liisa Kärki

Tarja Lehtinen

Soili Nevala

Heikki Ravantti

Anne-Marie Krichenbauer

Susanna Tauriainen

Sisältö

1	<u>Hankkeen tausta ja organisointi</u>	10
	1.1 Työhön vaikuttaneet koulutuspoliittiset linjaukset ja periaatteet	10
	1.2 Hankkeen toteutus	11
2	<u>Ammatillisten tutkintojen asema työelämässä</u>	14
3	<u>Ammatillinen tutkintojärjestelmä</u>	16
	3.1 Ammatilliset tutkinnot	17
	3.1.1 Voimassa oleva lainsäädäntö	17
	3.1.2 Tutkintorakenne ja tutkinnot	20
	3.1.3 Tutkintojen muodostuminen ja joustavuus	21
	3.2 Ammatillisten tutkintojen suorittamistavat	23
	3.2.1 Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen tutkintoon johtavana koulutuksena	23
	3.2.2 Ammatillisen tutkinnon suorittaminen näyttötutkintona	24
	3.3 Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen ohjaus ja rahoitus	25
	3.3.1 Ammatillisen peruskoulutuksen rahoitus	26
	3.3.2 Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus	27
4	<u>Toimintaympäristön muutokset</u>	31
	4.1 Työelämässä vaadittavan osaamisen muuttuminen	31
	4.2 Yksilöiden erilaiset ja erilaistuvat osaamistarpeet	32
	4.3 Ammatillisen koulutuksen eurooppalainen yhteistyö	33
5	<u>Tutkintojärjestelmän nykytilan arviointi</u>	36
	5.1 Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuus ja kyky reagoida muutoksiin	36
	5.2 Tutkintorakenteen selkeys ja tutkintojen kokonaisuus	37
	5.3 Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuus	40
	5.4 Rahoitus	41
6	<u>Tutkintojärjestelmän kehittämismallit</u>	42
	6.1 Tutkintorakenne	42
	6.1.1 Tutkintojen luokittelu	42
	6.1.2 Tutkintotyyppien määrä ja jatkumot	44
	6.1.3 Tutkintojen nimet ja tutkintonimikkeet	46
	6.2 Ammatilliset tutkinnot ja tutkintojen perusteet	48

7	<u>Ohjausryhmän esitykset ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämiseksi</u>	51
	7.1 Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuus ja kyky reagoida muutoksiin	52
	7.2 Tutkintojärjestelmän kokonaisuus ja tutkintorakenteen selkeys	54
	7.3 Tutkintojen kokonaisuus	57
	7.4 Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuus	58
8	<u>Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevien esitysten vaikutukset</u>	60
	8.1 Hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset	60
	8.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	60
	8.3 Vaikutukset ammatillisen koulutuksen järjestäjien toimintaan	62
	8.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset	63
9	<u>Jatkotoimenpiteet</u>	64

1 Hankkeen tausta ja organisointi

1.1 Työhön vaikuttaneet koulutuspoliittiset linjaukset ja periaatteet

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007–2012 mukaan vastaaminen kohtaanto-ongelmaan ja osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ovat keskeisiä koulutuspoliittisia haasteita suunnitelmakaudella. Muutokset työmarkkinoilla eivät koske ainoastaan eri ammattien määrällisiä osuuksia ammatti- ja toimialarakenteessa. Myös toimenkuvat ammattien sisällä ja ammattien tehtäväsällöt muuttuvat. Osaamisen laaja-alaisuudella ja siirrettävyydellä tulee olemaan erityinen merkitys. Ammatillisesti suuntautuneen peruskoulutuksen tulee perusammattitaidon lisäksi tarjota opiskelijalle niin laaja osaaminen, että se mahdollistaa työskentelyn vaihtelevissa työtehtävissä, on siirrettävissä työpaikasta toiseen ja tarjoaa pohjan opiskelulle myöhemmällä iällä. Vastaavasti aikuiskoulutuksen tulee joustavasti tarjota opiskelumahdollisuuksia työelämässä olevien osaamistason nostoon sekä muutostilanteisiin toimenkuvan muuttuessa ja mahdollisuuksia alan ja ammatin vaihtoon.

Kehittämissuunnitelman mukaan näihin tavoitteisiin pääsemistä edistetään muun muassa kehittämällä toisen asteen ammatillista tutkintojärjestelmää. Toisen asteen ammatillista tutkintorakennetta kehitetään siten, että tutkintojen avulla tuetaan joustavasti ja tehokkaasti työmarkkinoille siirtymisen ja ammatissa toimimisen edellyttämän ammattitaidon saavuttamista sekä edistetään työikäisen aikuisväestön ammattitaidon päivittämistä, ammatissa kehittymistä ja ammatinvaihtoa. Ammatillista tutkintojärjestelmää kehitetään kokonaisuutena työelämän ja yksilöiden osaamistarpeiden näkökulmasta siten, että ammatilliset tutkinnot perustuvat osaamiseen ja työelämän toimintakokonaisuuksiin. Ammatillisten perustutkintojen työelämävastaavuutta vahvistetaan kehittämällä niitä siten, että ne tuottavat työelämän edellyttämän alakohtaisen ammattipätevyyden sekä laaja-alaisia ammatillisia valmiuksia ja jatko-opiskeluvalmiuksia. Tutkintojärjestelmän joustavuutta lisätään monipuolistamalla mahdollisuuksia valita ammatillisiin perustutkintoihin osia muista ammatillisista tutkinnoista. Ammatillisten tutkintojen perusteita kehitettäessä tarkastellaan kaikkia tietyn koulutus-/ammattialan tutkintoja kokonaisuutena, jotta ne vastaavat alakohtaisiin osaamistarpeisiin tehokkaasti ja johdonmukaisesti.

Hallitus täydensi ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen lähtökohtia ja toimeenpanon linjauksia koskevassa iltakoulupäätöksessään 23.4.2008 ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisen lähtökohtia. Päätöksen mukaan ammatillisen aikuiskoulutuksen näyttötutkintojärjestelmää kehitetään Koulutuksen arviointineuvoston toteuttaman arvioinnin (Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus, Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 26) suositusten sekä asemointityöryhmän (Ammatil-

listen tutkintojen kehittämisperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1) linjausten pohjalta siten, että tutkintojen suorittamisastetta nostetaan ja tutkintojen tuottamaa jatko-opintokelpoisuutta selkeytetään. Tutkintotoimikuntien työtä kehitetään ja niiden toimintaedellytyksiä vahvistetaan siten, että ne vastaavat laajentuvan näyttötutkintojärjestelmän edellytyksiä. Näyttötutkintojärjestelmän rahoitusta uudistetaan siten, että se kannustaa kysyntälähtöiseen toimintatapaan ja edistää tutkintojen ja tutkinnon osien suorittamista. Lisäksi päätöksessä todetaan, että ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen eri muodot kytketään erikseen valmisteltavaan tutkintojen viitekehukseen.

1.2 Hankkeen toteutus

TUTKE-hankkeen toiminnallisesta toteutuksesta vastasi toimeksiannon mukaisesti Opetushallitus ohjausryhmän linjausten mukaisesti.

Toimeksiannon mukaan ohjausryhmän tuli työnsä aikana kuulla säännöllisesti muita työelämän järjestöjä. Ohjausryhmä katsoi, että hankkeen vaikutukset ulottuvat työelämäjärjestöjen lisäksi myös muihin ammatillisen koulutuksen keskeisiin sidosryhmiin, muun muassa ammatillisen koulutuksen järjestäjiin, opettajiin, opiskelijoihin sekä tutkinto- ja koulutustoimikuntiin Tästä syystä ohjausryhmä kuuli laajasti ammatillisen koulutuksen toimijoita. Kuulemistilaisuus tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämisestä, tutkintosuoritusten arvioijien hankkimisesta ja arviointiosaamisen kehittämisestä järjestettiin 23.11.2009 ja kuulemistilaisuus ammatillisen tutkintojärjestelmän ja tutkintojen kehittämisestä 22.9.2010.

Hankkeen ohjausryhmä katsoi kokouksessaan huhtikuussa 2009, ettei sillä ole valmiuksia tehdä vuoden 2010 talousarvioon vaikuttavia ehdotuksia.

Tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeiden ja tutkintosuoritusten arvioijien rekrytoinnin ja arviointiosaamisen kehittämistarpeiden ja kehittämis ehdotusten vaatimien resurssien selvittämiseksi (toimeksiannon tehtävät 3 ja 4) ohjausryhmä asetti selvityshenkilöt heinäkuussa 2009. Tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämistarpeita koskevan selvityksen selvityshenkilöiksi kutsuttiin koulutuspäällikkö Taina Rekunen ja toimitusjohtaja Piia Kolho. Tutkintosuoritusten arvioijien rekrytointia ja arviointiosaamisen kehittämistarpeita koskevan selvityksen selvityshenkilöiksi kutsuttiin lehtori Petri Haltia ja apulaisrehtori Pekka Tauriainen. Selvityshenkilöt luovuttivat raporttinsa opetus- ja kulttuuriministeriölle lokakuussa 2009.

Ohjausryhmä kokosi tutkintotoimikuntajärjestelmän kehittämiseen ja tutkintosuoritusten arviointiin liittyvät esityksensä väliraporttiin, joka valmistui maaliskuussa 2010. Teettämiensä selvitysten ja kuulemistilaisuudessa esitettyjen kannanottojen lisäksi ohjausryhmä hyödynsi esityksensä pohjana aiempia tutkintotoimikuntien työhön ja sen kehittämiseen sekä tutkintosuoritusten arviointiin liittyviä selvityksiä ja raportteja. Väliraporttiin kootut ohjausryhmän esitykset koskevat näyttötutkintojen järjestämisen laadun seuranta ja tutkintojen laadun varmistamista ja edelleen kehittämistä, tutkintosuoritusten arvioinnin yhdenmukaisuuden ja luotettavuuden kehittämistä, arvioijien saatavuuden turvaamista ja arviointiosaamisen kehittämistä, näyttötutkintojärjestelmää koskevan asiantuntemuksen vahvistamista, tutkintotoimikuntatyön tehostamista mm. sihteeriresurseja lisäämällä, tutkintotoimikuntatyöstä maksettavia palkkioita ja tutkintotoimikuntatyön rahoitusta. Ohjausryhmä esitti, että väliraportissa esitetyt muutokset tulisivat voimaan vuoden 2011 alusta alkaen.

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisen (toimeksiannon tehtävät 1 ja 2) pohjaksi ohjausryhmä katsoi tarvittavan tutkimustietoa. Opetushallitus järjesti ohjausryhmän

toimeksiannosta tarjouskilpailun tilaustutkimuksen toteuttamisesta keväällä 2009. Tarjouskilpailussa ei löytynyt ohjausryhmän asettamien kriteerien mukaista toteuttajaa tutkimushankkeelle. Tutkimuksen toteuttajan löytämiseksi ohjausryhmä järjesti informaatiotilaisuuden, johon kutsuttiin ammatilliseen koulutukseen liittyvää tutkimusta tekevät tutkimuslaitokset. Tilaisuuteen saapuneet tutkimuslaitokset katsoivat, että heillä on hankkeen toteuttamiseen liittyvää osaamista ja resursseja, mutta ne pitivät ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishankkeen aikataulua liian lyhyenä parhaiden mahdollisten resurssien käyttöön saamiseksi ja luotettavan tutkimustiedon tuottamiseksi. Tästä syystä hankkeen ohjausryhmä anoi hankkeelle lisäaikaa opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja Opetushallitus järjesti uuden tarjouskilpailun syksyllä 2009. Tilaustutkimuksen toteuttajaksi valittiin Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus, joka toteutti tutkimuksen yhteistyössä Hämeen ammatillisen opettajakorkeakoulun kanssa. Tutkimuksen loppuraportti valmistui syyskuussa 2010.

Tilaustutkimus muodostui koordinoivasta hankkeesta ja klusteritutkimuksesta, joita käsiteltiin tutkimuksen loppuraportissa kokonaisuutena. Koordinoivan hankkeen tehtävänä oli analysoida klusterien muodostumista ja kehittymistä käsittelevän laadullisen ennakointityön tulokset tulevaisuuden osaamistarpeiden näkökulmasta, koordinoida klusteritutkimuksen toteutumista, tuoda esiin edellisten pohjalta klustereiden päällekkäisyydet ja rajapinnat, selvittää kaikille klustereille yhteiset yleiset osaamisvaatimukset sekä tehdä ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisehdotukset. Klusteritutkimuksen tavoitteena oli selvittää klusterikohtaisesti tarpeet lisätä ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä tutkinnoissa valittavissa olevien osien määrää yhdistämällä tutkintoja laajemmiksi ammattialakohtaisiksi tai ammattialarajat ylittäviksi tutkinnoiksi tai lisäämällä muutoin tutkinnon suorittajien mahdollisuuksia valita tutkintoonsa osia muista saman tai toisen tutkintotyyppin tutkinnoista. Edelleen selvityksen tuli arvioida klusterikohtaisesti, muodostavatko klusteriin kuuluvat perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkintojen nimet ja tutkintojen perusteissa määritellyt ammattitaitovaatimukset klusterin nykytarpeita vastaavan kokonaisuuden ja, jos eivät, mitä pitäisi muuttaa. Tavoitteena oli lisäksi selvittää klusterikohtaisesti klusterin mahdolliset rajapinnat suhteessa toisiin klustereihin. Ohjausryhmä jaotteli klusterit tilaustutkimusta varten tutkintojen kehittämistä palveleviksi laajoiksi kokonaisuuksiksi ottaen huomioon elinkeinoelämän erilaiset klusterimäärittelyt. Klusterit olivat 1) luonnonvara ja ympäristö, 2) rakennettu ympäristö, 3) logistiikka, 4) elektroniikka, koneenrakennus ja prosessiteollisuus, 5) tieto ja viestintä, 6) kulttuuri, 7) hyvinvointi ja 8) palvelu. Tilaustutkijoilla oli mahdollisuus kyseenalaistaa klusterijaottelu ja esittää vaihtoehtoinen tapa jäsentää klustereita.

Tilaustutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytettiin meta-analyysia, jolla tarkoitetaan aineiston hankkimista jo tutkitusta materiaalista. Tutkimusaineistoa täydennettiin sähköpostitse toteutetun pienoiskyselyn, Elinkeinoelämän Keskusliiton järjestämän workshopin, Baronetti-järjestelmän ja Opetushallituksen alakohtaisten asiantuntijoiden toimittamien ammatillisia tutkintoja koskevien alustavien analyysien avulla.

TUTKE-tilaustutkijoiden tekemistä kehittämissesityksistä järjestetyssä kuulemistilaisuudessa suurin osa kannanotoista kohdistui yksittäisiä tutkintoja koskeviin tutkijoiden esityksiin. Kantaa otettiin etenkin silloin, jos tilaustutkimuksessa esitettiin poistettavaksi jotakin tutkintoa tai yhdistettäväksi sitä johonkin muuhun tutkintoon. Työelämän tarpeiden ja näkökulman huomioon ottamista ammatillisen tutkintojärjestelmän ja tutkintojen kehittämisessä pidettiin kuulemistilaisuudessa välttämättömänä. Esiin nostettiin myös opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien tarpeet sekä koulutuksen järjestäjien näkökulma. Nykyistä tutkintojärjestelmää pidettiin useissa kannanotoissa jäykäkkönä ja hitaasti muu-

toksiin reagoivana, ja sen joustavuutta toivottiin lisäävän mm. valinnaisuutta lisäämällä. Kannanotoissa korostettiin, että valinnaisuuden tulisi olla todellista ja mahdollista myös käytännössä. Eri tutkintotyyppien keskinäisen eron selkeyttämistä pidettiin tärkeänä, jotta ammatilliset tutkinnot olisi mahdollista asemoida nykyistä selkeämmin ja johdonmukaisemmin Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmään.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen välisen tulossopimuksen mukaisesti Opetushallitus laati omien asiantuntija-analyysiensä perusteella TUTKE-ohjausryhmälle omat esityksensä ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämiseksi. Kehittämissesitysten pohjaksi Opetushallituksen alakohtaiset asiantuntijat arvioivat koulutusaloilta sekä yli koulutusalojen, muodostavatko nykyiset perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja tutkintojen perusteissa määritellyt ammattitaitovaatimukset ja osaamistasot alan nykytarpeita vastaavan kokonaisuuden, ja jos eivät, niin miten niitä pitäisi muuttaa. Kukin asiantuntija teki analyysit vastuullaan olevien alojen ja tutkintojen osalta sekä tutkintojen tasolla että tutkintojen perusteissa määriteltyjen tutkinnon osien tasolla. Asiantuntijat selvittivät myös alakohtaisesti tarpeet lisätä ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuutta lisäämällä tutkinnoissa valittavissa olevien osien määrää.

Tilaustutkimuksen loppuraportti, TUTKE- hankkeen väliraportti, selvityshenkilöiden raportit ja koosteet kuulemistilaisuuksista ovat luettavissa opetus- ja kulttuuriministeriön nettisivuilla osoitteessa <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/tutke/index.html>.

TUTKE-hankkeen loppuraporttiin on koottu ammatillisen tutkintojärjestelmän joustavuuden lisäämiseen ja tutkintojärjestelmän kokonaisuuden varmistamiseen liittyvät ohjausryhmän esitykset perusteluineen ja arvioituine vaikutuksineen. Teettämänsä tilaustutkimuksen, kuulemistilaisuudessa esitettyjen kannanottojen ja Opetushallituksen kehittämissesitysten sekä alakohtaisten asiantuntijoiden tekemien analyysien ja kehittämissesitysten lisäksi ohjausryhmä on hyödyntänyt loppuraportissa tekemänsä nykytilan arvioinnin, esittämiensä tutkintojärjestelmän kehittämisvaihtoehtojen sekä tekemiensä esitysten pohjana seuraavia selvityksiä, raportteja ja asiakirjoja:

- Tutkintotoimikuntatyöryhmän muistio. Opetusministeriön muistioita 31:2002 (jäljempänä tutkintotoimikuntatyöryhmän muistio).
- Ammatillisten tutkintojen asemointiryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:28 (jäljempänä asemointiryhmän muistio).
- Ammatillisten tutkintojen kehittämissperiaatteet ja asema koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:1 (jäljempänä asemointi 2 -ryhmän muistio).
- Aikuisten näyttötutkintojärjestelmän toimivuus. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisu 26 (jäljempänä näyttötutkintojärjestelmän toimivuuden arviointi). Jyväskylä 2007.
- Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen kokonaisuudistus. AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset. Toinen väliraportti. Opetushallituksen työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:11 (jäljempänä AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotukset).
- Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:24 (jäljempänä NQF-työryhmän muistio).
- Hallituksen esitys (HE 165/2010 vp) Eduskunnalle laiksi tutkintojen ja muun osaamisen viitekehuksesta.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän (ECVET) perustamisesta (2009/C 155/02).

2 Ammatillisten tutkintojen asema työelämässä

Yksilön näkökulmasta ammatillisissa tutkinnoissa ja tutkinnon osissa vaadittavan osaamisen hankkiminen on tavoitteellinen ja pitkäjänteinen tapa kehittää omaa osaamista niin, että hankittua osaamista pystyy hyödyntämään kilpailuvalttina työmarkkinoilla. Suoritettu tutkinto tai tutkinnon osa ja siitä saatu todistus viestittävät työnantajalle ja muille ulkopuolisille yksilön osaamisesta ja siitä, että yksilö täyttää tietyt yhteisesti määritellyt osaamisen kriteerit. Näyttötutkinnot puolestaan antavat erinomaisen mahdollisuuden tunnistaa ja tunnustaa jo olemassa olevaa osaamista tai ajantasaistaa sitä. Ammatillinen tutkinto antaa yksilölle myös yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkea-asteen koulutukseen, mikä mahdollistaa osaamisen kehittämisen edelleen.

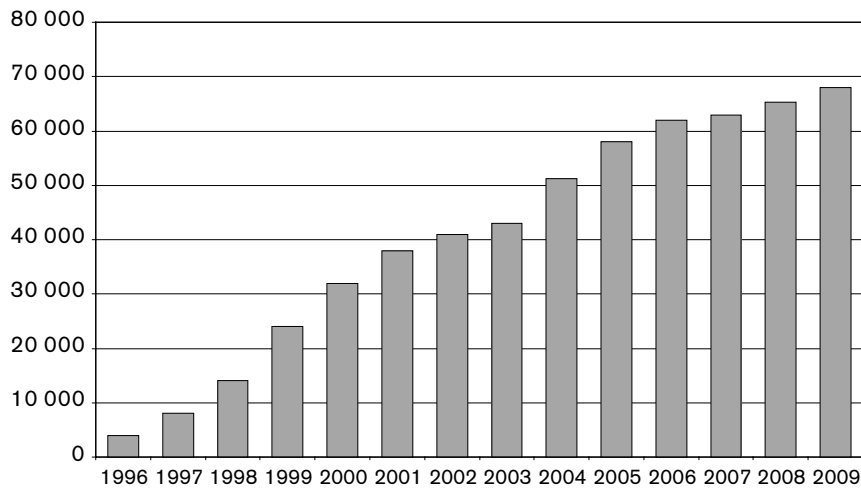
Työelämässä menestyminen edellyttää viime kädessä osaamista, ei niinkään suoritettuja tutkintoja. Todistus yleisesti tunnetun ja tunnustetun tutkinnon tai tutkinnon osan suorittamisesta on kuitenkin työnantajalle luotettava tapa varmistaa työntekijän osaamisen olemassaolo rekrytointivaiheessa tai silloin, kun työntekijä on siirtymässä uudenlaisiin tehtäviin. Suoritettu tutkinto tai tutkinnon osa ja sitä kautta osoitettu osaaminen voivat vaikuttaa niin työtehtäviin sijoittumiseen kuin palkkaukseenkin. Tutkintojen vahvasta kytkennästä työelämään kertoo muun muassa se, että lähes kaikki Suomen ammatinharjoittamissäädoskissa määritellyt osaamisvaatimukset perustuvat tutkintojärjestelmässä määriteltyihin tutkintoihin, niiden osiin tai tutkintonimikkeisiin.

Ammatillisilla tutkinnoilla on merkitystä myös ammattiylpeyden ja arvostuksen osoittajana, mikä on lisännyt yksilöiden halua hankkia lisäpätevyyttä osallistumalla ammatilliseen koulutukseen ja suorittamalla tutkinto tai tutkinnon osia. Suoritettujen ammatillisten tutkintojen määrä on lisääntynyt viime vuosina tasaisesti (taulukko 1).

Taulukko 1. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet 2005–2008.

	2005	2006	2007	2008
Ammatillinen perustutkinto	40 647	40 933	42 588	43 181
josta näyttötutkintoja	9 324	9 800	10 466	10 709
Ammattitutkinto	12 915	14 289	14 651	14 269
Erikoisammattitutkinto	4 583	5 002	4 853	4 989
<i>Kaikki yhteensä</i> (koko tutkinnon suorittaneet)	58 145	60 224	62 092	62 439
Näyttötutkintona tutkinnon osia suorittaneet	13 429	13 692	14 787	16 094

Erityisen runsaasti on lisääntynyt näyttötutkintoihin osallistuneiden määrä (kuvio 1). Kaikki näyttötutkintoihin osallistuneet eivät suorita koko tutkintoa, vaan joko heidän tavoitteenaan on tutkinnon osan tai osien suorittaminen tai he ovat vielä osallistumassa tutkintoon valmistavaan koulutukseen (taulukko 1).

Kuvio 1. Näyttötutkintoihin vuosittain osallistuneiden määrä vuosina 1995–2008.

Yhteiskunnan näkökulmasta ammatilliset tutkinnot ovat keino kasvattaa väestön osaamista ja lisätä työn tuottavuutta. Ammatilliset tutkinnot tuottavat yleisen jatko-opintokelpoisuuden ja kannustavat näin elinikäiseen oppimiseen. Tutkintoja käytetään myös kansainväliseen väestön osaamistason ja sen kehittymisen vertailuun sekä yhä enenevässä määrin kansainvälisen liikkuvuuden helpottamiseen.

3 Ammatillinen tutkintojärjestelmä

Ammatillinen tutkintojärjestelmä on osa Suomen koulutusjärjestelmää, joka muodostuu esiopetuksesta, perusopetuksesta, toisen asteen yleissivistävästä lukiokoulutuksesta ja ammatillisesta koulutuksesta sekä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa annettavasta korkeasteen koulutuksesta. Ammatillinen koulutus muodostuu ammatillisesta perus- ja lisäkoulutuksesta. Ammatillisena peruskoulutuksena järjestetään ammatillisia perustutkintoja ja ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavia, valmistavia ja valmentavia koulutuksia. Ammatillisena lisäkoulutuksena järjestetään ammatti- ja erikoisammattitutkintoja sekä tutkintoon johtamatonta lisäkoulutusta opiskelijan ja työnantajan tarpeiden mukaisesti. Ammatillisesta peruskoulutuksesta säädetään laissa ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) ja ammatillisesta lisäkoulutuksesta laissa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (631/1998), jäljempänä aikuiskoulutuslaki, sekä näiden lakien nojalla annetuissa säädöksissä.

Ammatillisella tutkintojärjestelmällä tarkoitetaan tässä loppuraportissa ammatillisena peruskoulutuksena tai ammatillisena lisäkoulutuksena järjestettävien ammatillisten tutkintojen muodostamaa kokonaisuutta.

Ammatillisilla tutkinnoilla puolestaan tarkoitetaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja aikuiskoulutuslain mukaisia tutkintoja eli ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja. Ammatillisiksi tutkinnoiksi ei katsota ammattikorkeakoululain tai yliopistolain mukaisia tutkintoja, vaikka osa niistä on ammatillisesti suuntautuneita.

ECVET-pisteellä tarkoitetaan tutkintoon kuuluvien oppimistulosten numeerisesti esitettyä kokonaispainoarvoa ja tutkinnon osien suhteellista painoarvoa tutkinnosta.

Jatkumolla tarkoitetaan ammatillisten tutkintojen keskinäistä suhdetta, jossa yhdestä tutkinnosta tai sen koulutusohjelmasta/osaamisalasta on luonteva osaamisen kehittämisväylä toiseen ammatilliseen tutkintoon niin, että ammattitaitovaatimukset syvenevät, erikoistuvat tai laajenevat.

Joustavuudella tarkoitetaan tutkintojärjestelmään ja tutkintojen perusteisiin sisältyvää mahdollisuutta reagoida työelämän ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin.

Klusterilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tutkintojen kehittämistä palvelevia laajoja ala- ja aihekokonaisuuksia sekä uudenlaisia osaamis- ja toimialaryhmittelyjä, jotka aiheutuvat toimintaympäristön muutoksista.

Muodostumissäännöillä tarkoitetaan tutkinnon perusteisiin sisältyvää määräystä siitä, mitä tutkinnon osia tutkinnon suorittamiseksi vaaditaan. Tutkinto voi muodostua pakollisista tutkinnon osista ja/tai koulutusohjelman/osaamisalan tutkinnon osista ja/tai valinnaisista tutkinnon osista.

NQF-tasolla tarkoitetaan kansallisen tutkintojen ja muun osaamisen viitekehityksen tasoa. Tasoja on yhteensä kahdeksan, ja osaamisen vaativuus kasvaa tasolta 1 tasolle 8.

Rakenteistamisella tarkoitetaan, että tutkinnon perusteet muodostuvat selkeästi tutkinnon osista, jotka ovat sähköisessä järjestelmässä. Järjestelmässä on valmiiksi määritelty muodostumissäännöt ja valinnan mahdollisuudet.

Tutkintotyypillä tarkoitetaan lainsäädännössä määriteltyä keskenään samankaltaisten tutkintojen muodostamaa kokonaisuutta, esim. ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot ovat kukin oma tutkintotyyppinsä.

Valinnaisuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuuksia valita tutkintoonsa työllistymisen, urakehityksen tai jatko-opintojen kannalta mielekkäitä tutkinnon osia ja rakentaa yksilöllinen tutkintokokonaisuus.

3.1 Ammatilliset tutkinnot

3.1.1 Voimassa oleva lainsäädäntö

Ammatillisen koulutuksen koulutusaloista on säädetty asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta (1998/881, 1 §). Koulutusaloja ovat humanistinen ja kasvatustieteiden ala, kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, luonnonvara- ja ympäristöala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousala.

Ammatillisen koulutuksen koulutusalat ovat osa opetushallinnon koulutus- ja opintoalaluokitusta. Opetushallinnon nykykuolutoinen koulutus- ja opintoalaluokitus on tullut voimaan 1.1.2005 (OPM:n päätös 19/400/2004). Luokitusta käytetään kaikilla koulutusasteilla (esiopetus, perusopetus, toinen aste, korkea-aste), vaikka se on laadittu ensisijaisesti tutkintoon johtavan ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen ja sen tarpeiden näkökulmasta. Koulutuslaluokitus (10 koulutuslalu) hyödynnetään koulutuksen suunnittelussa, seurannassa ja arvioinnissa sekä rahoituksen perustana. Koulutuslalu on luokiteltu edelleen opintoaloihin, joita on koulutuslaluun mukaan 4–11. Esim. matkailu-, ravitsemis- ja talouslalu opintoalut ovat matkailualu, majoitus- ja ravitsemislalu, kotitalous- ja kuluttajapalvelut, puhdistuspalvelut sekä muu matkailu-, ravitsemis- ja talouslalu koulutus. Opintoalaluokitus (75 opintoalalu) käytetään koulutuksen suunnittelussa ja seurannassa, muun muassa koulutuslaluustilastoissa. Ammatilliset tutkinnot sijoittuvat 39 opintoalalu. Koulutuslaluokitus käytetään myös ryhmittelemään ammatillisia perustutkinnotoja opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisista perustutkinnoista. Vastavasti sekä koulutuslalu- että opintoalaluokitus käytetään ryhmittelemään näyttötutkinnotoja opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksessa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 13 §:n 1 momentissa tarkoitetuista tutkinnoista.

Ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus

Ammatillisissa perustutkinnoissa hankitaan ja osoitetaan ammatitaidon saavuttamisen ja alalle työllistymisen edellyttämät tiedot ja taidot, laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammatitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella (630/1998, 5 § ja VNp 213/1999, 1 §). Laissa ammatillisesta koulutuksesta säädetään koulutuksen tarkoituksesta ja tavoitteista. Lain 2 §:n mukaan ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa väestön ammatillista osaamista, kehittää työelämää ja vastata sen osaamistarpeita sekä edistää työllisyyttä. Lain

5 §:n mukaan ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille ammatitaidon saavuttamiseksi tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä valmiuksia itsenäiseen ammatin harjoittamiseen. Koulutuksen tavoitteena on tukea myös opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja sekä tukea elinikäistä oppimista. Vammaisille järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on lisäksi yhteistyössä kuntoutuspalvelujen kanssa edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 12 §:n 1 momentin nojalla opetus- ja kulttuuriministeriö päättää ammatillisista perustutkinnoista ja niiden laajuudesta. Ammatillisista perustutkinnoista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella. Asetuksen liitteessä nimitään ammatilliset perustutkinnot, niiden koulutusohjelmat/osaamisalat ja tutkintonimikkeet koulutusaloittain ryhmiteltynä. Ammatillisia perustutkintoja oli vuonna 2010 yhteensä 52 ja niissä 120 erilaista koulutusohjelmaa ja 119 tutkintonimikettä (OpMA 77/2010).

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 §:n 1 momentin mukaisesti valtioneuvosto päättää koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä yhteisistä opinnoista ja niiden laajuudesta. Valtioneuvoston päätöksen 1 §:n mukaan ammatillinen perustutkinto on laajuudeltaan 120 opintoviikkoa. Se muodostuu ammatillisista opinnoista ja niitä tukevista työssäoppimisesta (90 opintoviikkoa), ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeellisista ja ammattitaitoa täydentävistä yhteisistä opinnoista (20 opintoviikkoa) sekä vapaasti valittavista opinnoista (10 opintoviikkoa). Ammatillisista opinnoista voidaan enintään 10 opintoviikkoa osoittaa vapaasti valittaviin opintoihin. Ne voivat tällöin olla ammatillisia opintoja syventäviä tai laajentavia, yhteisiä opintoja tai lukio-opintoja. Ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen 2 § mukaan ammatillisen perustutkinnon laajuus määritellään opintoviikkoina, jolla tarkoitetaan arvioitua opiskelijan keskimääräistä 40 tunnin työpanosta opintojen tavoitteiden saavuttamiseksi. Yksi opintovuosi sisältää 40 opintoviikkoa.

Valtioneuvoston päätöksen 2 §:n mukaan yhteiset opinnot sisältävät pakollisia (16 opintoviikkoa) ja valinnaisia opintoja (4 opintoviikkoa). Opetuskieleltään ruotsinkielisessä koulutuksessa pakollisten opintojen laajuus on 17 opintoviikkoa ja valinnaisten opintojen kolme opintoviikkoa. Yhteisiä pakollisia opintoja ovat äidinkieli, toinen kotimainen kieli, vieras kieli, matematiikka, fysiikka ja kemia, yhteiskunta-, yritys- ja työelämä tieto, terveystieto, liikunta ja taide ja kulttuuri. Valinnaisia opintoja ovat ympäristötieto, tieto- ja viestintätekniikka, etiikka, kulttuurien tuntemus, psykologia ja yritystoiminta.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 13 §:n 2 momentin mukaan Opetushallitus päättää koulutusaloittain ja tutkinnoittain opintojen tavoitteista ja keskeisestä sisällöstä.

Ammatillisen peruskoulutuksen yhteydessä opiskelijalle voidaan järjestää opetukseen läheisesti liittyvää muuta toimintaa. Muusta toiminnasta säädetään laissa ammatillisesta koulutuksesta ja sen nojalla annetussa asetuksessa. Ammatillisen koulutukseen hakeutumisen edistämiseksi ja opiskeluvalmiuksien vahvistamiseksi voidaan järjestää ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaavaa ja valmistavaa koulutusta (ammattistartti). Vammaisille opiskelijoille voidaan järjestää valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, jonka tarkoituksena on valmentaa ja kuntouttaa opiskelijaa ammatilliseen peruskoulutukseen siirtymistä varten tai suoraan työhön ja itsenäiseen elämään. Lisäksi voidaan järjestää kotitalousopetusta ja maahanmuuttajien valmistavaa koulutusta, jonka tavoitteena on antaa opiskelijalle kielelliset ja muut tarvittavat valmiudet ammatillisiin opintoihin siirtymistä varten. Opetushallitus laatii kaikkiin edellä kuvattuihin koulutuksiin opetussuunnitelman perusteet.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 23 § pykälän mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää luvan kokeiluun koulutuksen kehittämiseksi. Siinä voidaan poiketa tutkintojen rakenteesta, tutkinnoista ja niiden nimikkeistä, tutkintoihin sisältyvistä koulutusohjelmista, yhteisistä opinnoista ja opintojen laajuudesta. Kokeilussa suoritettavan tutkinnon tulee olla tavoitteiltaan ja sisällöltään sellainen, että ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot sekä kelpoisuus jatko-opintoihin saavutetaan. Opetushallitus voi myöntää luvan sellaisen kokeilun järjestämiseen, jossa poiketaan opetussuunnitelman perusteista.

Näyttötutkinnot

Aikuiskoulutuslaissa säädetään ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomista näyttötutkintoina suoritettavista ammatillisista perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista sekä niihin valmistavasta koulutuksesta. Lain 2 §:n mukaan lain tarkoituksena on ylläpitää ja kohottaa aikuisväestön ammatillista osaamista, antaa opiskelijoille valmiuksia itsenäisen ammatin harjoittamiseen, kehittää työelämää ja edistää työllisyyttä sekä tukea elinikäistä oppimista.

Näyttötutkintojärjestelmän keskeisiä periaatteita ovat työnantajatahojen, työntekijätahojen ja opetusalan tiivis yhteistyö tutkintorakenteesta päätettäessä, tutkintojen perusteita laadittaessa sekä näyttötutkintoja suunniteltaessa, järjestettäessä ja arvioitaessa (aikuiskoulutuslain 3 ja 7 §), tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta (aikuiskoulutuslain 1 §), tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuuksissa (aikuiskoulutuslain 7 §) ja henkilökohtaistaminen (aikuiskoulutuslain 8 §). Näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta vastaavat aikuiskoulutuslain 7 §:n mukaan Opetushallituksen yhteydessä toimivat tutkintotoimikunnat.

Aikuiskoulutuslain 13 §:n 1 momentin nojalla opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella säädetään tutkinnoista, jotka voidaan suorittaa näyttötutkintoina (aikuiskoulutuslaissa tarkoitettu tutkintorakenne). Asetuksessa nimetään ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot koulutusaloittain ja opintoaloittain ryhmiteltynä. Koulutusalat ovat samat kuin ammatillisessa peruskoulutuksessa. Jos ammatti- tai erikoisammattitutkinto on yhteinen useammalle opintoalalle, se sijoitetaan asetuksessa ilmeisimmälle opintoalalle ja suluissa ilmaistaan yhteys muihin opintoaloihin. Vuonna 2010 (OpMA 24/2010) tutkintorakenteessa on 187 ammattitutkintoa ja 129 erikoisammattitutkintoa. Ammatillisia perustutkintoja voidaan myös suorittaa näyttötutkintoina (Aikuiskoulutuslaki 1 §).

Aikuiskoulutuslain 13 §:n 2 momentin mukaan tutkinnon perusteissa määritellään tutkinnossa vaadittava ammattitaito, tutkinnon osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat, ammattitaidon osoittamistavat sekä tutkinnon arvioinnin yleiset perusteet. Opetushallitus päättää tutkintojen perusteista.

Koska näyttötutkintojen suorittaminen on ammattitaidon hankkimistavasta riippumattonta, ei säädöksissä määritellä tutkinnon suorittamisen tai valmistavan koulutuksen kestoja eikä laajuuksia. Tutkintoon valmistavasta koulutuksesta säädetään aikuiskoulutuslain 8 §:n 1 momentissa, että koulutuksen järjestäjä päättää näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisällöstä ja järjestämisestä tutkinnon perusteiden mukaisesti.

Aikuiskoulutuslain 8 §:n 2 momentin mukaan näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistuvalla tulee osana koulutusta järjestää mahdollisuus suorittaa näyttötutkinto. Pykälän 3 momentin mukaan koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Pykälän 4 momentin mukaan kou-

lutuksen järjestäjä tai muu yhteisö tai säätiö, joka on sopinut tutkintotoimikunnan kanssa näyttötutkintojen järjestämisestä, on tutkintotoimikunnan kanssa sovittavalla tavalla velvollinen järjestämään mahdollisuuksia suorittaa näyttötutkintoja myös ilman niihin valmistavaa koulutusta. Muut aikuiskoulutuslaissa olevat säädökset ovat viittaussäädöksiä.

3.1.2 Tutkintorakenne ja tutkinnot

Muutokset (tutkintojen lisäykset, tutkintonimikkeiden muutokset, tutkintojen poistot ja tutkintojen yhdistämiset) ammatillisten tutkintojen tutkintorakenteeseen tehdään pääosin työelämän, mutta joissakin tapauksissa myös muiden tahojen aloitteiden ja esitysten perusteella. Esitykset käsitellään alan koulutustoimikunnissa. Jos koulutustoimikunta pitää tutkinnon saamista tutkintorakenteeseen tarpeellisena, se liitetään Opetushallituksen käsittelyn jälkeen Opetushallituksen opetus- ja kulttuuriministeriölle tekemään tutkintorakenteen muutosesitykseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää tutkintorakenteesta. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tutkintorakenteen muutosesitys tehdään vuosittain, ammatillisten perustutkintojen osalta tarvittaessa.

Koulutustoimikuntajärjestelmä uudistuu 1.1.2011 alkaen. Uudistus muuttaa koulutustoimikuntien roolia tutkintojärjestelmän ja tutkintojen kehittämisessä. Koulutustoimikuntajärjestelmä koostuu vastaisuudessa ohjausryhmästä, koulutustoimikunnista sekä määräaikaista asiantuntijaryhmistä. Ohjausryhmän tehtävänä on suunnitella, ohjata ja kehittää koulutustoimikuntajärjestelmän toimintaa. Lisäksi ohjausryhmä arvioi koko tutkintojärjestelmän kehittämistarpeita ja tekee niitä koskevia aloitteita. Koulutustoimikunnat puolestaan seuraavat, arvioivat ja ennakoivat koulutuksen ja työelämässä tarvittavan osaamisen kehitystä sekä tekevät aloitteita opetus- ja kulttuuriministeriölle, Opetushallitukselle ja muille keskeisille tahoille ammatillisen koulutuksen sisällölliseksi kehittämiseksi ja tutkintojen kehittämiseksi. Ohjausryhmä voi lisäksi asettaa koulutustoimikuntien työtä täydentäviä määräaikaista asiantuntijaryhmiä laadullisen ennakkoinnin tehtäviin.

Ammatillisten tutkintojen kehittämisestä ja tutkintojen perusteiden laatimisesta vastaa Opetushallitus valtioneuvoston koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman ja opetus- ja kulttuuriministeriön linjauksien mukaisesti. Opetushallitus myös päättää tutkintojen perusteista ja vastaa tutkinnon perusteiden uudistuksen toimeenpanosta ja käyttöön oton tuesta (näyttötutkinnoissa yhteistyössä tutkintotoimikuntien kanssa). Ammatillisten perustutkintojen perusteet valmistellaan kolmikantaisesti yhteistyössä keskeisten alan ammattijärjestöjen ja koulutuksen järjestäjien, opettajien ja opiskelijoiden kanssa. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteet laaditaan työryhmissä, joiden jäseninä ovat tutkinnon alan työnantajien ja työntekijöiden edustajat, opettajien edustajat ja kyseisen tutkintotoimikunnan edustajat. Ammatillisten tutkintojen rakenne, tutkintojen osat sekä niiden ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit perustuvat työelämän osaamisvaatimuksiin.

Ammatillisia perustutkintoja on uudistettu kokonaisuutena noin 8–10 vuoden välein. Se lisäksi yksittäisiä tutkintoja, koulutusohjelmia/osaamisaloja ja tutkinnon osia on uudistettu tarvittaessa. Uudistamisen pohjana ovat tavallisesti työelämältä ja/tai koulutuksen järjestäjiltä tulleet aloitteet, mutta Opetushallitus tekee myös selvityksiä osaamistarpeiden kartoittamiseksi. Usein aloite erillisen osaamistarveselvityksen tekemiseksi tulee alan koulutustoimikunnalta. Opetushallitus hyödyntää ammatillisten perustutkintojen kehittämisessä myös eri tutkimuslaitosten ja järjestöjen sekä ESR-hankkeiden tekemiä osaamistarvekartoituksia. Ammatillisen perustutkinnon perusteiden uudistamisprosessi kestää kahdesta kolmeen vuotta. Uudistetut ammatillisen perustutkinnon perusteet kumoavat aiemmin

voimassa olleet perusteet. Opiskelija tai tutkinnon suorittaja voi kuitenkin saattaa tutkintonsa loppuun niiden tutkinnon perusteiden mukaisesti, joiden mukaan hän aloitti opin-
tönsä. Aiempien perusteiden mukaisia ammatillisia perustutkintoja voi suorittaa loppuun
kymmenen vuotta uusien tutkinnon perusteiden voimaantulosta.

Ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja uudistetaan keskimäärin 4–5 vuoden
välein. Jos työelämän tarve sitä edellyttää, voidaan tästä aikavälistä poiketa. Tutkinto-
jen uudistaminen käynnistyy työelämän, koulutustoimikunnan, tutkintotoimikunnan
tai Opetushallituksen aloitteesta. Ammatti- tai erikoisammattitutkinnon perusteiden
uudistaminen kestää uudistamisen laajuuden mukaan muutamasta kuukaudesta kahteen
vuoteen. Uudistetut näyttötutkinnon perusteet kumoavat aiemmin voimassa olleet tutkin-
non perusteet. Tutkinnon suorittaja voi saattaa loppuun tutkinnon suorittamisen niiden
näyttötutkinnon perusteiden mukaisesti, joiden mukaan hän on aloittanut tutkinnon
suorittamisen. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot on saatettava aiempien perusteiden
mukaisesti loppuun kahden vuoden kuluessa uudistettujen tutkinnon perusteiden voi-
maantulosta, ellei muista säädöksistä ja määräyksistä muuta johdu.

Uusia ammatti- tai erikoisammattitutkintoja tulee tutkintorakenteeseen joka vuosi. Nii-
den laatimisprosessi on samanlainen kuin tutkintoa uudistettaessa. Kun uuden tutkintora-
kenteen mukaiset tutkinnon perusteet ovat valmistumassa, Opetushallitus tekee ratkaisun,
minkä tutkintotoimikunnan toimialaan ao. tutkinto kuuluu vai perustetaanko uutta tut-
kintoa varten uusi tutkintotoimikunta.

3.1.3 Tutkintojen muodostuminen ja joustavuus

Ammatilliset perustutkinnot

Ammatillisten perustutkintojen uudistamisen yhteydessä vuosina 2008–2010 käsitteis-
töä yhtenäistettiin, sillä perustutkinnon perusteisiin sisältyy sekä opetussuunnitelman
perusteet että näyttötutkinnon perusteet. Ammatillista peruskoulutusta koskeva nykyinen
lainsäädäntö käyttää ammatillisen perustutkinnon tutkinnon osista käsitettä opinnot.
Lisäksi ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat ovat lainsäädännössä yhteiset opinnot.
Uudistuksessa otettiin tutkintojen perusteissa käyttöön opintokokonaisuus käsitteen sijaan
käsite tutkinnon osa. Jäljempänä käytetään tutkinnon perusteiden mukaisia käsitteitä.

Ammatilliset perustutkinnot muodostuvat pääosin (90 ov) työelämän toimintakokonai-
suuksien mukaisista tutkinnon osista. Lisäksi tutkintoon kuuluu valtioneuvoston päätök-
sen mukaisesti ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia (20 ov, josta 3–4 ov valinnaisia)
ja vapaasti valittavia tutkinnon osia (10 ov). Ammatillisten perustutkintojen perusteissa
määrätään tutkintoon kuuluvat osat ja niiden laajuudet opintoviikkoina sekä tutkinnon
osista muodostuvat koulutusohjelmat/osaamisalat ja tutkinnon muodostuminen. Tutkinnon
perusteisiin sisältyvien ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien laajuudet on määritelty
valtioneuvoston päätöksessä tutkintojen rakenteesta ja yhteisistä opinnoista, ja ne ovat 1–4
ov. Pakollisten ammatillisten tutkinnon osien laajuudet ovat pääsääntöisesti 10 ov – 20 ov.
Ammatillisten valinnaisten ja vapaasti valittavien tutkinnon osien tutkinnon osien laajuu-
det voivat olla 5 ov – 20 ov. Ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 ov.

Ammatillisten perustutkintojen joustavuutta on lisätty tutkinnon perusteiden uudistami-
sen yhteydessä monipuolistamalla mahdollisuuksia valita tutkintoihin osia muista ammatilli-
sista tutkinnoista (perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinto) tai ammattikorkeakoulutut-
kinnoista. Ammatilliseen perustutkintoon johtavana koulutuksena suoritettavien tutkintojen
joustavuus muodostuu opiskelijan mahdollisuuksista sisällyttää tutkintoon:

- koulutuksen järjestäjien tarjoamia ammatillisia tutkinnon osia
- ammatillisia vapaasti valittavia tutkinnon osia
- tutkinnon osia muista ammatillisista perustutkinnoista
- tutkinnon osia ammattitutkinnoista
- tutkinnon osia erikoisammattitutkinnoista
- tutkinnon osia ammattikorkeakoulututkinnoista (ei näyttötutkinnoissa)
- koulutuksen järjestäjän tarjoamia paikallisia tutkinnon osia (ei näyttötutkinnoissa)
- koulutuksen järjestäjän tarjoamia ammattitaitoa syventäviä ja laajentavia tutkinnon osia
- ammattitaitoa täydentäviä opintoja tai lukio-opintoja (ei näyttötutkinnoissa)
- 120 ov:n ylittäviä ammatillista osaamista yksilöllisesti syventäviä paikallisesti tarjottavia tutkinnon osia (ei näyttötutkinnoissa)
- 120 ov:n ylittäviä tutkinnon osia ammatillisista tutkinnoista (perustutkinnot, ammattitutkinnot, erikoisammattitutkinnot; ammatillisessa peruskoulutuksessa myös ammattikorkeakoulututkinnot).

Joustavuus mahdollistaa opiskelijalle yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen laatimisen ja tutkintoon johtavana ammatillisena peruskoulutuksena järjestettävän koulutuksen järjestäjälle mahdollisuuden vastata alueellisen ja paikallisen työelämän tarpeisiin. Valinnaiset tutkinnon osat voivat tutkintoon johtavassa peruskoulutuksessa olla myös työssä hankittua osaamista, joka tunnustetaan ja tunnustetaan. Näyttötutkintoina suoritettavissa ammatillisissa perustutkinnoissa yksilölliset tutkinnon suorittamispolut laaditaan tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamisen yhteydessä, jolloin otetaan huomioon tutkinnon suorittajan työllistyminen ja hänen omat uraodotuksensa. Ammatillisen osaamisen syventäminen on mahdollista siten, että opiskelija voi yksilöllisesti sisällyttää tutkintoonsa tutkinnon peruslaajuutta enemmän tutkinnon osia. Ensimmäisenä tavoitteena on koko tutkinnon suorittaminen, mutta mahdollista on, että yksilö suorittaa tutkinnon osan kerrallaan työllistyäkseen tai saavuttaakseen työelämän edellyttämän ammattipätevyyden.

Ammatillisten perustutkintojen välillä on eroja sen suhteen, miten paljon valinnaisia tutkinnon osia voidaan valita pakollisten ammatillisten tutkinnon osien jälkeen. Nykyisin voimassa olevissa ammatillisissa perustutkinnoissa valinnaisuutta pakollisten tutkinnon osien jälkeen on 30 ov tekniikan ja liikenteen alalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla, matkailu- ravitsemis- ja talousalalla ja kulttuurialalla. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon koulutusohjelmissä valinnaisuutta on 10 ov. Luonnontieteiden alalla ja humanistisella ja kasvatusalalla valinnaisuutta on 20 ov. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alan liiketalouden perustutkinnossa (merkonomi) opiskelijalla on valinnaisuutta 70 ov. Tekniikan ja liikenteen alan tietyissä tutkinnoissa valinnaisuutta ei ole ollenkaan ammatillisissa tutkinnon osissa. Tällaisia tutkintoja ovat lentokoneasennuksen, lennonjohdon ja merenkulkualan perustutkinnot. Syynä valinnaisuuden puuttumiseen ovat lainsäädännöstä nousevat yleiseurooppalaiset vaateet.

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot

Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot muodostuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksien mukaisista pakollisista ja valinnaisista osista. Näyttötutkinnon perusteissa määritellään

tutkintoon kuuluvat osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat sekä tutkinnon muodostuminen. Tutkinnon tai tutkinnon osien laajuutta ei määritellä, koska aikuiskoulutuslain 1 §:n mukaan näyttötutkinnot ovat osaamisen hankkimistavasta riippumattomia.

Yksittäinen ammatti- tai erikoisammattitutkinto voi muodostua seuraavasti:

- tutkinto koostuu vain pakollisista tutkinnon osista
- tutkinnossa on pakollinen osa tai pakollisia osia sekä valinnaisia osia, joista on valittava tutkinnon perusteessa määritellyllä tavalla yksi tai useampia
- tutkinnossa on edellisten lisäksi vapaasti valittavia osia, jotka tutkinnon suorittaja voi vapaasti liittää osaksi tutkintoa.

Tutkinnon osien määrä vaihtelee tutkintojen välillä. Enimmillään yksittäisessä tutkinnossa on tarjolla 67 tutkinnon osaa ja vähimmillään kaksi osaa. Tutkintotodistuksen saamiseksi suoritettava tutkinnon osien määrä vaihtelee kahdesta yhteentoista. Keskimäärin ammattitutkintotodistuksen saaminen edellyttää neljän ja erikoisammattitutkintotodistuksen saaminen viiden osan suorittamista.

Myös tutkintoihin sisältyvä valinnaisuus vaihtelee. Etenkin vanhimmissa ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteissa on pääsääntöisesti vähän valinnaisuutta, eikä tutkintoihin voi yleensä sisällyttää osia muista tutkinnoista. Uusimmissa ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteissa valinnaisuutta on lisätty. Tämä kehitys on seurausta työelämän muutoksista sekä ammattien moninaisuuden lisääntymisestä. Ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin voi sisältyä nykyisin jossain määrin myös yrittäjyysosia tai muita kaikille näyttötutkinnoille yhteisiä osia. Muutamiin tutkintoihin on mahdollista valita yksi osa toisesta samantasoisesta tai vaativammasta tutkinnosta. Valittava osa on joko määritelty tarkasti tai valittavana on useampia vaihtoehtoja. Tutkintoja, joihin tämä valintamahdollisuus sisältyy, ovat esimerkiksi talonrakennusalan, maanrakennusalan, sähkölaitos asentajan, matkatoimistovirkailijan sekä suurtalous- ja ravintolakokin ammattitutkinnot sekä maanrakennusalan, hotelli-, ravintola ja suurtaulusesimiehen, siivousteknikon ja pesulateknikon erikoisammattitutkinnot.

3.2 Ammatillisten tutkintojen suorittamistavat

3.2.1 Ammatillisen perustutkinnon suorittaminen tutkintoon johtavana koulutuksena

Ammatillinen perustutkinto suoritetaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa osallistumalla koulutukseen, työssäoppimalla sekä ammattiosaamisen näytöillä. Koulutuksen järjestäjä päättää tutkinnon perusteiden pohjalta opetussuunnitelmasta, jonka pohjalta koulutusta toteutetaan. Koulutuksen järjestäjän asettama kolmikantainen toimielimen mm. hyväksyy koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman osana olevat suunnitelmat ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta ja arvioinnista, valvoo näyttötoimintaa, päättää ammattiosaamisen näyttöjen arvioijista sekä käsittelee opiskelijan arviointia koskevat oikaisuvaatimukset.

Koulutuksen järjestäjä antaa tutkintotodistuksen sellaiselle henkilölle, joka on suorittanut hyväksytysti koulutuksen järjestäjän vahvistamaan opetussuunnitelmaan sisältyvät tutkinnon osat ja ammattiosaamisen näytöt. Tutkintotodistus sisältää päättö- ja näyttötodistuksen. Päättötodistuksen allekirjoittaa koulutuksen järjestäjän edustaja. Näyttötodistuksen allekirjoittaa toimielimen puheenjohtaja.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laatimisesta on määrätty Opetushallituksen vahvistamissa perustutkintojen perusteissa. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma tukee opiskelijan urasuunnittelua ja kehittää hänen valmiuksiaan itsearvioinnissa. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaan osallistuvat opettaja tai opettajat ja tarvittaessa opinto-ohjaaja opiskelijan kanssa yhdessä neuvotellen. Suunnitelmassa määritellään oppimisen tavoitteet, opintojen suorittaminen, suoritustavat ja ajoitus sekä opintojen arviointi. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma sisältää opiskelijan yksilölliset valinnat, opinnoissa etenemisen, oppimisen arvioinnin, opiskelijan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen, työssäoppimisen paikat ja ajat sekä ammattiosaamisen näytöt. Laadinnassa otetaan huomioon opiskelijoiden erilaiset oppimistyylit. Mahdolliset oppimista vaikeuttavat seikat tunnistetaan ja opiskelijan itseohjautuvuutta ja ammatillista kasvua ohjataan ja tuetaan.

Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteutumista ja opintojen edistymistä seurataan, ja tarvittaessa opiskelijalle annetaan tukiovetusta. Opiskelija ja opettajat arvioivat henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteuttamisen mahdolliset esteet. Opiskelijaa ohjataan tekemään omaa oppimistaan koskevia päätöksiä sekä tarvittaessa tarkentamaan ja muuttamaan suunnitelmaa opintojen edetessä.

Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa myös ammattitaidon hankkimisesta riippumattomana näyttötutkintona. Näyttötutkinnon suorittaminen on kuvattu luvussa 3.2.2.

Molemmat perustutkinnon suoritustavat antavat valmiudet samanlaisiin tehtäviin työelämässä, koska ammatilliset tutkinnon osat ja niitä vastaavat ammattitaitovaatimukset, arvioinnin kohteet ja kriteerit ovat samat.

3.2.2 Ammatillisen tutkinnon suorittaminen näyttötutkintona

Näyttötutkinnoissa tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa tutkintotilaisuuksissa tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamista koskevan asiakirjan ja siihen sisältyvän, ammattitaidon osoittamista koskevan suunnitelman mukaisesti. Ammattitaito osoitetaan pääsääntöisesti työelämässä käytännön työtehtävissä. Käytännön työtehtävien lisäksi tutkintosuoritusta voidaan tarvittaessa täydentää, jotta kaikki ammattitaitovaatimukset tulevat kattavasti ja luotettavasti osoitetuiksi. Ammattitaidon arvioinnissa tarkastellaan perusteellisesti sitä, miten tutkinnon suorittaja on osoittanut osaavansa sen, mitä tutkinnon perusteissa kyseisen tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksissa edellytetään.

Kun tutkinnon suorittaja on osoittanut kaikki tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset, kolmikantainen arvioijaryhmä (työnantajien, työntekijöiden ja opettajien edustajat) tekee arviointiaineiston perusteella tutkintotoimikunnalle kirjallisen arviointiesityksen tutkinnon osan hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee Opetushallituksen asettama tutkintotoimikunta. Tutkintotoimikunta antaa myös tutkintotodistuksen henkilölle, joka on suorittanut kaikki osat, joista tutkinto muodostuu. Tutkinnon osan suorittamisesta annetaan todistus silloin, kun osallistuja sitä pyytää. Tutkintotodistuksen allekirjoittavat tutkintotoimikunnan edustaja sekä tutkinnon järjestäjän edustaja. Tutkintoon valmistavan koulutuksen järjestäjä antaa todistuksen valmistavaan koulutukseen osallistumisesta, jonka liitteenä ovat opintosuorituksia koskevat tiedot.

Henkilökohtaistamisesta näyttötutkinnoissa on säädetty aikuiskoulutuslain 8 §:ssä. Koulutuksen järjestäjä huolehtii näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Henkilökohtaistamisessa on otettava huomioon myös erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustasta tai muusta syystä, kuten luki- ja kirjoitushäiriöistä, mahdollisesti

johtuvat erityistarpeet ja lähtökohdat. Henkilökohtaistaminen on dokumentoitava sitä koskevaan asiakirjaan. Henkilökohtaistamisen jokaisessa vaiheessa on aina noudatettava näyttötutkinnon perusteita.

Henkilön hakeutuessa suorittamaan näyttötutkintoa tutkinnon järjestäjä selvittää hänen aikaisemmin hankkimansa osaamisen ja muut lähtökohdat, soveltuvan tutkinnon ja koulutusmuodon sekä mahdollisen ohjauksen ja tukitoimien tarpeen. Tutkinnon suorittamisvaiheessa tutkinnon järjestäjän edustaja ja tutkinnon tai sen osan suorittaja tekevät yhdessä tutkinnon suorittajalle suunnitelman, jossa kuvataan, miten, missä ja milloin tutkinnon suorittaja osoittaa tutkinnon perusteissa edellytetyn osaamisen. Tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitovaatimusten mukaisen osaamisensa tutkintotilaisuuksissa, joissa arvioijat arvioivat hänen osaamistaan suhteessa tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukseen, arvioinnin kohteisiin ja kriteereihin sekä antavat tutkintosuorituksista lausuntonsa. Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisessa ja oppimisen suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon henkilön elämäntilanne, osaaminen, todetut oppimistarpeet ja työssä oppimisen mahdollisuudet. Silloin selvitetään ja sovitaan yhteisesti opiskelijalle soveltuvat koulutuksen järjestämis muodot ja oppimisympäristöt, joita koulutuksen järjestäjällä on mahdollisuus tarjota.

3.3 Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen ohjaus ja rahoitus

Ammatillisen koulutuksen ohjausjärjestelmän muodostavat järjestämislupiin perustuva sääteleyjärjestelmä ja rahoitusjärjestelmä. Järjestämislupasääntelyn ja rahoitusjärjestelmän kautta vaikutetaan valtakunnallisesti koulutustarjonnan suuntaamiseen työelämän eri alojen tarpeiden mukaisesti ja toisaalta turvataan koulutuksen saatavuus ja vetovoimaisuus maan eri osissa ja eri kieliryhmien tarpeet huomioon ottaen.

Ammatillisen koulutuksen järjestäminen edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön lupaa. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi myöntää kunnalle, kuntayhtymälle, rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle taikka valtion liikelaitokselle luvan ammatillisen perus- tai lisäkoulutuksen järjestämiseen. Ammatillisen peruskoulutuksen järjestämisluvassa määrätään koulutusaloista, tutkinnoista, opetuskielestä, kunnista, joissa koulutusta voidaan järjestää, opiskelijamääristä, erityisestä koulutustehtävästä, koulutuksen järjestämis muodosta ja muista koulutuksen järjestämiseen liittyvistä asioista. Järjestämislupaa koskevat säännökset sisältyvät ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 8 ja 9 §:ään. Ammatillisen lisäkoulutuksen järjestämisluvassa määrätään opetuskielestä, koulutusaloista, näyttötutkintoihin valmistavan koulutuksen ja muun ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijatyövuosien sekä oppisopimusten määrästä ja erityisestä koulutustehtävästä sekä työelämän kehittämis- ja palvelutehtävästä ja muista koulutuksen ja tutkintojen järjestämiseen liittyvistä asioista. Järjestämislupaa koskevat säännökset sisältyvät aikuiskoulutuslain 4 ja 5 §:ään. Koulutuksen järjestäjät päättävät toimintansa organisoimisesta ja koulutuksen suuntaamisesta alueen koulutustarpeen mukaisesti järjestämisluvan mahdollistamalla tavalla.

Ammatillista koulutusta rahoitetaan pääosin opetus- ja kulttuuriministeriön budjetin kautta. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ammatillinen koulutus on osa opetus ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmää, joka kuuluu puolestaan pääosiltaan kuntien valtionosuusjärjestelmään. Ammatillisen koulutuksen rahoituksesta säädetään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (1705/2009), jäljempänä rahoituslaki, sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa asetuksessa (1766/2009), jäljempänä rahoitusasetus. Valtionosuutta myönnetään järjestämisluvan saaneille koulutuksen järjestäjille. Koulutuksen järjestäjä saa käyttää sille

myönnetyn rahoituksen harkintansa mukaan koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Myönnetyn rahoituksen käyttö ei ole sidottu rahoituksen myöntämis- ja laskentaperusteisiin.

Työ- ja elinkeinoministeriö rahoittaa työvoimapolitiittista koulutusta, joka voi olla ammatillista perus- tai lisäkoulutusta tai korkeakouluopetusta tai muuta työelämän tarpeista lähtevää koulutusta. Työhallinto ostaa työvoimapolitiittista koulutusta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvilta koulutuksen järjestäjiltä ja jossakin määrin myös muilta koulutuksen tarjoajilta. Työvoimapolitiittisen koulutuksen kustannukset ovat valtion talousarvion mukaan noin 271,6 milj. euroa vuonna 2010.

3.3.1 Ammatillisen peruskoulutuksen rahoitus

Valtio ja kunnat rahoittavat yhdessä ammatillista peruskoulutusta. Vuosina 2008–2011 valtionosuus on 41,89 prosenttia ja kuntien osuus 58,11 prosenttia rahoituksesta. Ammatillisen peruskoulutuksen laskennalliset kustannukset ovat valtion talousarvion mukaan vuonna 2010 noin 1,5 mrd. euroa. Valtion rahoitusosuus ammatillisen peruskoulutuksen kustannuksiin on noin 640 milj. euroa ja kuntien rahoitusosuus noin 890 milj. euroa. Vuonna 2010 ammatillisen peruskoulutuksen valtionosuutta saa 143 koulutuksen järjestäjää.

Koulutuksen järjestäjän saama vuotuinen ammatillisen peruskoulutuksen rahoitus määräytyy rahoituslain 5 §:n mukaisesti opiskelijamäärien ja opiskelijaa kohden määrättyjen yksikköhintojen perusteella. Valtioneuvoston asetuksella säädetään vuosittain seuraavan varainhoitovuoden rahoituksen perusteena käytettävät koulutusmuotokohtaiset keskimääräiset yksikköhinnat. Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijakohtaisten yksikköhintojen laskentatavasta säädetään rahoituslain 25 §:ssä. Opetusministeriö päättää ammatillisen koulutuksen järjestäjien opiskelijakohtaiset yksikköhinnat.

Yksikköhinnat opiskelijaa kohden lasketaan joka neljäs vuosi siten, että yksikköhintojen määräämistä edeltänyttä vuotta edeltäneenä vuonna kaikille ammatillisen koulutuksen järjestäjille aiheutuneet valtakunnalliset kokonaiskustannukset jaetaan valtionosuuden myöntämisen perusteena käytettävien opiskelijoiden yhteismäärällä mainittuna vuonna. Yksikköhintoja laskettaessa ei oteta huomioon oppisopimuskoulutusta.

Ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinnat opiskelijaa kohti lasketaan koulutusaloittain siten, että kunkin koulutusalan valtakunnalliset kokonaiskustannukset jaetaan kunkin koulutusalan koulutusta saaneiden opiskelijoiden yhteismäärällä mainittuna vuonna. Jos koulutuksen järjestäjä järjestää koulutusta vähintään kahdella koulutusosalalla, yksikköhinta lasketaan eri koulutusalojen opiskelijamäärien ja koulutusaloittain laskettujen yksikköhintojen perusteella painottamalla. Rahoitukseen vaikuttavat myös erityisopiskelijoiden määrä sekä kustannuksiltaan erityisen kalliit tutkinnot Tarkemmat säännökset mm. koulutusalan keskimääräisiä kustannuksia kalliimman koulutuksen yksikköhinnan porrastamisesta ja erityisopetuksen rahoituksesta sisältyvät rahoitusasetukseen. Rahoitusasetuksen 4 §:n mukaan erityisopetuksena järjestetyssä koulutuksessa yksikköhinnat ovat kaikilla aloilla 47 prosenttia korkeammat kuin muussa alan koulutuksessa ja vaikeasti vammaisten opiskelijoiden koulutusta järjestävissä erityisoppilaitoksissa vielä tätäkin korkeammat (9 §). Rahoituslain 25 §:n mukaan yksikköhintoja korotetaan lisäksi majoi-tusedun saaneiden opiskelijoiden osalta. Opetusministeriö voi lisäksi koulutuksen järjestämisluvassa määrätyn erityisen koulutustehtävän perusteella tai muusta erityisestä syystä hakemuksesta korottaa yksikköhintaa harkinnanvaraisesti.

Taulukko 2. Koulutusalojen yksikköhinnat vuonna 2010

Koulutusala	Yksikköhinta vuonna 2010 ilman lisäyksiä
1. Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	9 480,32
2. Kulttuuriala	10 860,64
3. Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala	6 960,36
4. Luonnontieteiden ala	7 077,77
5. Tekniikan ja liikenteen ala	10 268,30
6. Luonnonvara- ja ympäristöala	14 161,27
7. Sosiaali-, terveys ja liikunta-ala	8 374,29
8. Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	9 974,99
Keskimääräinen yksikköhinta	10 452,48
<i>Yhteensä</i>	9 845,14

Oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen yksikköhinta on rahoituslain 25 §:n mukaan 63,13 prosenttia ammatillisen peruskoulutuksen keskimääräisestä yksikköhinnasta. Yksikköhintaa korotetaan erityisopetuksessa rahoitusasetuksen 4 §:n mukaa 50 prosenttia. Oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen peruskoulutuksen laskennalliset kustannukset valtion vuoden 2010 talousarviossa ovat noin 100 milj. euroa. Valtion rahoitusosuus on noin 42 milj. euroa ja kuntien rahoitusosuus noin 58 milj. euroa.

Ammatillisen peruskoulutuksen rahoituksen perusteena olevat opiskelijamäärät lasketaan kaksivaiheisesti. Opiskelijamäärien ja suoritelmäerien laskemisesta ja vahvistamisesta säädetään rahoituslain 48 ja 50 §:ssä. Myönnettäessä ennakkollista valtionrahoitusta seuraavalle varainhoitovuodelle opiskelijamäärinä käytetään varainhoitovuotta edeltävän vuoden toteutuneita opiskelijamääriä. Varainhoitovuoden lopussa rahoitus tarkistetaan varainhoitovuonna toteutuneen keskimääräisen opiskelijamäärän mukaiseksi. Koulutuksen järjestäjän järjestämisluvassa määrätty kokonaisopiskelijamäärä on kuitenkin rahoituksen perusteena oleva enimmäisopiskelijamäärä.

Vuoden 2006 alusta lukien ammatillisen peruskoulutuksen rahoitusta muutettiin siten, että uudeksi rahoituksen määräytymisperusteeksi otettiin tuloksellisuus ja perustamiskustannusten erilliset valtionosuudet siirrettiin osaksi käyttökustannusten laskennallista valtionosuusjärjestelmää. Tuloksellisuuteen perustuvasta porrastuksesta säädetään rahoituslain 25 §:ssä ja rahoitusasetuksen 5–8 §:ssä. Tuloksellisuuteen perustuvan yksikköhinnan porrastuksen tehtävänä on kannustaa koulutuksen järjestäjiä toiminnan tuloksellisuuteen ja laadun jatkuvaan parantamiseen. Tuloksellisuuteen perustuvan rahoituksen osuus on rahoituslain 25 §:n mukaan enintään kolme prosenttia (vuonna 2010 2 %) ammatillisen peruskoulutuksen valtakunnallisista kokonaiskustannuksista. Tulorahoituksen määräytyminen perustuu tulostuottoihin, joilla mitataan tutkinnon suorittaneiden työllistymistä, jatko-opintoihin sijoittumista, opintojen läpäisyä ja keskeyttämistä, opetushenkilöstön kelpoisuutta ja henkilöstön kehittämiseen suunnattuja resursseja. Tulorahoituksen laskentamenetelmää uudistetaan vuoden 2011 alusta lukien.

3.3.2 Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus

Ammatillinen lisäkoulutus on pääosin valtion rahoittamaa. Osan koulutuksesta maksavat opiskelijat ja työnantajat, joilta voidaan periä maksuja. Valtionosuusprosentti on rahoituslain 10 §:n mukaan omaehtoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa 85,60 prosenttia ja yrityksen

tai muun yhteisön henkilöstön kehittämiseksi järjestettävässä koulutuksessa 47,23 prosenttia. Kunnilla ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta osallistua ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitukseen. Valtion talousarvion mukaan valtionosuus oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen käyttökustannuksiin vuonna 2010 on noin 138,9 milj. euroa ja oppisopimusmuotoiseen ammatilliseen lisäkoulutukseen 88,2 milj. euroa. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla on 157 valtionosuutta saavaa oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäjää. Oppisopimuskoulutuksen järjestäjiä on yhteensä 91.

Ammatillisen lisäkoulutuksen valtionosuusrahoitusta myönnetään näyttötutkintoina ilman valmistavaa koulutusta suoritettavien ammattitutkintojen ja erikoisammattitutkintojen samoin kuin niihin valmistavan koulutuksen sekä muun kuin näyttötutkintoon valmistavan ammatillisen lisäkoulutuksen toteuttamiseen ja ilman valmistavaa koulutusta suoritettavien ammatillisten perustutkintojen toteuttamiseen. Oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa rahoitus maksetaan rahoituslain 5 §:n mukaan koulutuksen järjestäjälle valtionrahoituksen laskemisen perusteeksi vahvistetun opiskelijatyövuosien määrän sekä opiskelijatyövuotta kohden määrätyn yksikköhinnan perusteella.

Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa vuosittain kunkin koulutuksen järjestäjän laskennallisen valtionrahoituksen perusteena käytettävän opiskelijatyövuosimäärän valtion talousarviossa määritellyn enimmäismäärän puitteissa. Laskennallisella opiskelijatyövuodella tarkoitetaan rahoitusasetuksen 30 §:n mukaan 190 vähintään seitsemän tunnin mitaista työpäivää opiskelijaa kohden.

Ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhinnat opiskelijatyövuotta kohti lasketaan rahoituslain 27 §:n mukaan ammatillisen koulutuksen keskimääräisen yksikköhinnan perusteella. Yksikköhinnat lasketaan erikseen omaehtoiseen lisäkoulutukseen ja henkilöstökoulutukseen. Vuonna 2010 ammatillisen koulutuksen keskimääräinen yksikköhinta on valtion rahoituksen perusteena käytettävistä lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulujen, taiteen perusopetuksen ja kansalaisopistojen keskimääräisistä yksikköhinnoista vuonna 2010 annetun valtioneuvoston asetuksen (724/2009) 1 §:n mukaan 10 452,48 euroa.

Lisäkoulutuksen yksikköhintoja porrastetaan eri hintaryhmiin kuuluvassa koulutuksessa ja erityisopetuksessa sekä tuloksellisuuden perusteella. Opetus- ja kulttuuriministeriö voi lisäksi erityisestä syystä korottaa yksikköhintaa.

Rahoitusasetuksen 11 §:n mukaan yksikköhinnat jaetaan yhteentoista eri hintaryhmään koulutuksen kustannuksissa olevien erojen mukaisesti seuraavasti.

Taulukko 3. Oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen hintaryhmät 2010.

Hintaryhmä ja kertojana käytetty luku	
1) näyttötutkintoon valmistava koulutus humanistisella ja kasvatusalalla	0,9
2) näyttötutkintoon valmistava koulutus kulttuurialalla	1,0
3) näyttötutkintoon valmistava koulutus yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla	0,8
4) näyttötutkintoon valmistava koulutus luonnontieteiden alalla	0,8
5) näyttötutkintoon valmistava koulutus tekniikan ja liikenteen alalla lukuun ottamatta 9 kohdassa tarkoitettua koulutusta	1,1
6) näyttötutkintoon valmistava koulutus luonnonvara- ja ympäristöalalla lukuun ottamatta 9 kohdassa tarkoitettua koulutusta	1,2
7) näyttötutkintoon valmistava koulutus sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla lukuun ottamatta 10 kohdassa tarkoitettua koulutusta	0,9
8) näyttötutkintoon valmistava koulutus matkailu-, ravitsemus- ja talousalalla	0,8
9) puutavaran autonkuljetuksen, maarakennusalan, ajoneuvonosturinkuljettajan, yhdistelmäajoneuvonkuljettajan, linja-autonkuljettajan, metsäkoneenkuljettajan sekä lentoasemapalvelujen ja ammattisukeltajan näyttötutkintoon valmistava koulutus	2,0
10) kuntoutus- ja liikunta-alan sekä sairaankuljettajan, optiikkahiojan, jalkojenhoidon, puhevammaisten tulkkipalvelun ja kipsimestarin näyttötutkintoon valmistava koulutus	1,1
11) muu kuin näyttötutkintoon valmistava koulutus	0,8

Ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhintaa korotetaan rahoitusasetuksen 11 §:n mukaan niiden opiskelijoiden osalta, joille annetaan erityisiä opetus- ja opiskelijahuoltopalveluita opiskelijan vamman, sairauden tai niihin rinnastettavan syyn vuoksi. Korotus on 50 prosenttia ammatillisen koulutuksen keskimääräisestä yksikköhinnasta.

Ammatillisessa lisäkoulutuksessa yksikköhintoja porrastetaan tuloksellisuuden perusteella. Rahoituslain 27 §:n 3 momentin mukaan tuloksellisuuden osuus on enintään kolme prosenttia koulutuksen järjestäjien yksikköhintojen laskennassa käytettävien valtionosuuksien laskennallisesta perusteesta. Tuloksellisuuteen perustuva valtionosuuden määrä määräytyy suoritettujen tutkintojen perusteella. Oppilaitosmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen tulosrahoituksen laskennassa otetaan huomioon lisäksi hintaryhmä ja hintaryhmittäinen tutkinnon suorittamisaste.

Rahoituslain 49 §:n mukaan näyttötutkintoina ilman valmistavaa koulutusta suoritettavat ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot otetaan huomioon vahvistettaessa ammatillisen lisäkoulutuksen perusteena käytettävien työvuosien määrää. Rahoitusasetuksen 30 §:n mukaan ilman valmistavaa koulutusta suoritettu näyttötutkinnon osa vastaa rahoitusta määrättäessä kahdeksaa prosenttia täydestä opiskelijatyövuodesta. Valtionavustus voi asetuksen 31 §:n mukaan olla tutkinnon osaa kohti enintään yhtä suuri kuin ilman valmistavaa koulutusta suoritettavan kyseisen tutkinnon osan arvo on ammatillisen lisäkoulutuksen valtionosuusrahoitusta määrättäessä.

Rahoituslain 46 §:n mukaan sellaiselle yhteisölle tai säätiölle, joka on tehnyt tutkintotoimikunnan kanssa ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 7 §:n 3 momentissa tarkoitetun sopimuksen näyttötutkintojen järjestämisestä, mutta joka ei saa tutkintojen järjestämiseen valtionosuutta, voidaan myöntää valtionavustusta lain 8 §:ssä tarkoitettujen ilman valmistavaa koulutusta suoritettavien näyttötutkintojen järjestämiseen. Valtionavustuksesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Avustusta haetaan Opetushallitukselta.

Ammatillisena lisäkoulutuksena järjestettävässä oppisopimuskoulutuksessa rahoitus perustuu laskennallisiin opiskelijaa kohden maksettaviin yksikköhintoihin. Rahoituslain 5 §:n mukaan rahoituksen perusteena on opiskelijamäärä ja opiskelijaa kohden maksettava laskennallinen yksikköhinta.

Oppisopimuskoulutuksen opiskelijakohtainen yksikköhinta on toisin kuin oppilaitosmuotoisessa koulutuksessa sama riippumatta siitä, minkä alan tai tutkinnon koulutusta järjestetään. Oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen yksik-

köhintä ei perustu toteutuneisiin kustannuksiin, vaan yksikköhinnasta päätetään vuosittain valtion talousarviossa.

Rahoituslain 27 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriö määrää vuosittain oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhinnat valtion talousarvion rajoissa erikseen ammatti- tai erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta varten sekä erikseen muuta ammatillista lisäkoulutusta varten. Ammattitutkintoon tai erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen yksikköhinta on vuonna 2010 3 223,16 euroa ja muun oppisopimuksena toteutettavan ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhinta 2 327,784 euroa.

Oppisopimuskoulutuksena järjestettävän ammatillisen lisäkoulutuksen yksikköhintoja korotetaan erityisopetuksessa. Korotus on rahoitusasetuksen 13 §:n mukaan 50 prosenttia yksikköhinnasta. Yksikköhintoja porrastetaan myös tuloksellisuuden perusteella samoin kuin oppilaitosmuotoisessa ammatillisessa lisäkoulutuksessa. Oppisopimuskoulutuksena järjestettävässä lisäkoulutuksessa tutkintokohtainen tulosrahoituksen mukainen euromäärä on kuitenkin sama kaikilla järjestäjillä.

Rahoitusasetuksen 21 §:n mukaan valtionosuusrahoitusta myönnetään oppisopimuksiin, jotka ovat voimassa tilastointipäivinä. Jos oppisopimuskoulutus järjestetään siten, että vähintään neljän kuukauden päätoimisia opintoja vastaava koulutus ei muuten tulisi otetuksi huomioon rahoituksessa, mainittua koulutusta saaneet opiskelijat luetaan mukaan opintojen päättymistä seuraavan laskentapäivän opiskelijamääriin. Vähintään kahdeksan kuukauden päätoimisia opintoja vastaavassa koulutuksessa olevat opiskelijat voidaan ilmoittaa kahtena laskentapäivänä rahoitukseen oikeuttaviksi opiskelijoiksi.

Oppisopimuskoulutuksena toteutettavan ammatillisen lisäkoulutuksen ennakollinen rahoitus määräytyy rahoituslain 49 §:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön vuosittain suoritepäätöksessään koulutuksen järjestäjille vahvistamien oppisopimusten enimmäismäärien perusteella. Opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa oppisopimuskoulutuksena järjestettävän lisäkoulutuksen oppisopimusten määrät siten, että pohjana on aikuiskoulutuslain 5 §:n mukaisessa järjestämisluvassa määrätyt oppisopimusten vuotuiset vähimmäismäärät. Rahoitus tarkistetaan vuoden loppuun mennessä tilastointipäivien toteutuneiden oppisopimusten määrän mukaiseksi. Valtionosuutta ei kuitenkaan myönnetä yli opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen järjestäjälle vahvistaman oppisopimusten enimmäismäärän menevästä osuudesta.

4 Toimintaympäristön muutokset

Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti. Toimintaympäristön muutokset tuovat mukanaan haasteita, joihin ammatillisen koulutus- ja tutkintojärjestelmän ja siihen sisältyvien tutkintojen pitää pystyä vastaamaan. Vahvimmin tutkintojärjestelmään ja siihen sisältyviin tutkintoihin vaikuttavat työelämässä vaadittavan osaamisen muuttuminen ja yksilöiden erilaiset ja erilaistuvat osaamistarpeet. Myös tiivistynyt ammatillisen koulutuksen eurooppalainen yhteistyö vaikuttaa yhä enemmän Suomen ammatilliseen koulutukseen ja sen kehittämiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus sekä koulutuksen ja tutkinnon järjestäjät vastaavat käytännön toiminnallaan toimintaympäristön muutoksiin ja niistä johtuviin tutkintojärjestelmän muutoksiin. Koulutuksen ja tutkintojen järjestäjien on sopeutettava tarjontansa ja toimintamallinsa siihen, että työelämän tarpeet ja yksiköiden henkilökohtaiset ominaisuudet, tarpeet ja odotukset sekä koulutuksen ja tutkintojärjestelmän kehittäminen tulevat otetuiksi huomioon koulutuspalvelujen tuottamisessa ja työelämän kehittämis- ja palvelutehtävässä. Koulutuksen ja tutkintojen järjestäjien on koulutustarjontansa lisäksi kehitettävä tuki- ja ohjauspalvelujaan niin, että alueen työelämä ja yksilöt voivat hyödyntää ammatillista tutkintojärjestelmää ja koulutuspalveluja parhaalla mahdollisella tavalla.

4.1 Työelämässä vaadittavan osaamisen muuttuminen

Tämän hetken ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin keskeisesti vaikuttaviksi haasteiksi hahmotellaan erilaisissa tulevaisuusskenaarioissa mm. globaalia markkinataloutta eri ulottuvuuksineen, väestörakenteen muutoksia, tieteen ja teknologian muutoksia, osaavan työvoiman saatavuutta, työn muutoksia, tiedonkulun reaaliaikaistumista ja kulttuuriympäristön muutoksia.

Globaali markkinatalous ja työnjako näkyvät monin tavoin Suomen työmarkkinoilla. Toimiala- ja ammattirakenteet muuttuvat jatkuvasti, ja muutokset voivat toisinaan olla hyvin nopeita. Tämä pakottaa entistä useammat työelämässä toimivat vaihtamaan ammatia työuran aikana. Ammatinvaihdon onnistuminen ja uuden osaamisen hankkiminen edellyttävät useimmiten koulutusta. Ammatillisen tutkintojärjestelmän tulisi antaa valmiuksia elinikäiseen oppimiseen ja tukea ammatin vaihtamista sekä yksilön että kansantalouden kannalta tehokkaalla tavalla.

Yritysten kansainvälistyminen ja koulutetun työvoiman liikkuvuuden kasvu synnyttävät kansainväliset työmarkkinat. Työtä tehdään yhä enemmän kansainvälisissä ja monikult-

tuurisissa yrityksissä, eri aikavyöhykkeillä ja eri kielillä. Erilaisten kulttuurien ja toimintatapojen kohtaaminen tulevat osaksi päivittäistä toimintaa ja haastavat toisaalta sopeuttamaan toimintaa kansainväliseen ympäristöön, toisaalta vahvistamaan omaa kulttuuriin pohjaavaa identiteettiä. Maahanmuuttajien määrä lisääntyy Suomessa, ja myös heidän osaamistaan tulisi kehittää ja ylläpitää suunnitelmallisella koulutuksella ja työssä oppimisella sekä hyödyntää nykyistä paremmin työmarkkinoilla.

Väestö ikääntyy Suomessa, joten työmarkkinoiden on sopeuduttava paitsi toimiala- ja ammattirakenteen muutokseen myös uuteen työvoiman tarjontatilanteeseen. Työikäisen väestön määrän vähetessä ammattitaitoisesta työvoimasta on pulaa, ja kaikki kasvu tulee tuottavuuden paranemisesta. Työllisyysaste on saatava nykyistä paremmaksi, työuria on pidennettävä ja työelämää kehitettävä. Ammatillisten tutkintojen avulla tulisi vahvistaa osaamiseen, luovuuteen ja innovatiivisuuteen liittyviä voimavaroja. Lisäksi koulutus- ja tutkintojärjestelmän tulisi toimia huomattavasti nykyistä tehokkaammin ja tukea työurien pidentämistä alkupäästä sujuvoittamalla siirtymiä koulutuksesta työelämään. Myös ikääntyvien työssä pysymisen edellytyksistä ja osaamisen kehittämisestä huolehtiminen on tärkeää sekä julkisen talouden kestävyuden että työvoiman riittävyyden kannalta.

Työ- ja arkielämän tieto-, taito- ja osaamisvaatimukset kasvavat ja muuttuvat entistä nopeammin. Tarvitaan sekä laaja-alaista sivistystä, kansalais- ja elämänhallintataitoja että monipuolista ja laajaa ammattiosaamista ja työelämätaitoja. Laaja-alaisuuden ohella tarvitaan vahvaa ja syvällistä ammattialakohtaista ammattitaitoa. Ammattiryhmien rajat hämärtyvät ja täsmällisesti määritellyt ammattikuvat katoavat. Myös työnkuvat moninaistuvat. Toimialakohtaiset erot osaamisvaatimuksissa ja niiden muutoksessa voivat olla suuria. Koulutuksen ja tutkintojen avulla tulisi luoda edellytyksiä sekä olemassa olevien osaamisalueiden vahvistamiselle että uusien osaamisalueiden ja niiden rajapintojen löytymiselle.

Perinteisen palkkatyön mallin murtuminen tuottaa epävarmuutta, mutta toisaalta myös tarjoaa työntekijöille uusia, vielä hahmottomattomia ansainnan mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa yhä suurempi osa väestöstä toimii yrittäjänä, ja myös siirtymät palkkatyön ja yrittäjyyden välillä ovat yhä tavallisempia. Muun muassa yrittäjyyskasvatuksella ja yrittäjyysosaamisen vahvistamisella mahdollistetaan helpommat siirtymät palkkatyöstä tai opiskelusta yrittäjyyteen.

Työn luonteen ja työn tekemisen tapojen ennakoitaan muuttuvan. Suunnittelu-, valvonta-, ohjaus- ja huoltotyö lisääntyy ja suorittava työ vähenee. Teknologisen kehityksen myötä työelämän muutosdynamikka lisääntyy entisestään. Myös epätyypilliset työsuhteet yleistyvät ja työn ja vapaa-ajan välinen raja hämärtyy. Työ- ja perhe-elämän sekä työn ja koulutuksen entistä parempi yhteensovittaminen tulee nykyistä tärkeämmäksi, sillä se mahdollistaa kansalaisten osaamispotentiaalin ja resurssien tehokkaamman käyttöönoton ja hyödyntää kansantaloutta. Osaamisen kehittäminen tulee toteutumaan yhä enemmän työssä ja työn ohella. Samalla arkioppimiseen ja epäviralliseen oppimisen merkitys kasvaa. Erityinen haaste tulee olemaan pitkäjänteisen osaamisen kehittämisen sovittaminen yhteen työelämän kiristyvän tahdin ja kasvavien tuottavuusvaatimusten kanssa.

4.2 Yksilöiden erilaiset ja erilaistuvat osaamistarpeet

Ammatilliseen koulutukseen osallistuvien ja ammatillista tutkintoa suorittavien yksilölliset erot ovat suuria. Ammatillista tutkintoa suorittavat ovat taustaltaan entistä monikulttuurisempia, ja heidän pohjakoulutuksessaan, oppimisvalmiuksissaan ja opintomenestyksessään on suuria eroja. Ammatillista tutkintoa suorittavien joukossa on perusopetuksen oppimäärän suorittaneita, lukion osittain suorittaneita, ylioppilastutkinnon suorittaneita ja jonkin

muun ammatillisen tutkinnon tai korkeakoulututkinnon suorittaneita. Tutkintoja ja tutkintojen osia suorittavat työelämään tulevat sekä työelämässä jo olevat, mutta myös syystä tai toisesta työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneet. Ammatillista tutkintoa suorittavien joukossa on erityisen tuen tarpeessa olevia, esim. vaikeimmin vammaisia ja syrjäytymisvaarassa olevia. Toisaalta ammatillista tutkintoa suorittamassa on myös huippulahjakkaita yksilöitä. Erot heijastuvat yksilöiden osaamistarpeisiin ja mahdollisuuksiin suorittaa koko tutkinto tai tutkintojen osia.

Yhä useammalla työelämässä olevalla on vankka pohjakoulutus, joten lisä- ja täydennyskoulutustarpeet muuttuvat erilaisiksi kuin nykyisin. Koulutuksen kysyntä painottuu yhä enemmän osaamista ylläpitävään tai uudelleen suuntaavaan lisä- ja täydennyskoulutukseen perusosaamisen hankkimisen sijaan. Pieneltä osalta työikäistä väestöä puuttuu edelleen ammatillinen koulutus tai heillä on riittämätön koulutus, joka ei vastaa työelämän tarpeita. Nämä yksilöt tarvitsevat ammatilliseen tutkintoon johtavaa koulutusta tai muuta ammattipätevyyden tuottavaa koulutusta pysyäkseen työmarkkinoilla.

Ammatilliseen koulutukseen osallistuvien ja ammatillista tutkintoa suorittavien erilaisiin ja erilaistuviin osaamistarpeisiin vaikuttavat yksilöllisten erojen lisäksi myös luvussa 4.1 kuvatut työelämän osaamisvaatimusten muutokset, joihin yksilöiden on sopeuduttava. Yksilöillä voi olla myös henkilökohtaisia tavoitteita ja odotuksia, joihin voidaan vastata koulutuksen keinoin. Yksilöiden erilaiset ja erilaistuvat tarpeet pakottavat muuttamaan tutkintojärjestelmää ja koulutustarjontaa joustavammaksi.

4.3 Ammatillisen koulutuksen eurooppalainen yhteistyö

Ammatillisen koulutuksen ja tutkintojärjestelmien kehittäminen on painopistealueena Euroopan unionin tasolla. EU:n strategiat korostavat koulutuksen keskeistä asemaa vahvistettaessa Euroopan kilpailukykyä. Eurooppa 2020 -strategiassa asetetaan tavoitteeksi älykäs, kestävä ja osallistava kasvu. Strategian mukaan koulutuksen avulla tulee voida hankkia yleisesti tunnustettu työmarkkinoiden ja opintojen jatkamisen edellyttämä pätevyys. Lisäksi tulee tukea elinikäistä oppimista eri koulutusalojen ja -asteiden välisten joustavien oppimispolkujen ja aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen avulla, tarjota innovatiivisia koulutusmahdollisuuksia syrjäytymisvaarassa oleville sekä rakentaa kumpanuussuhteita koulutuksen ja työelämän välille ottamalla työmarkkinaosapuolet mukaan koulutuksen suunnitteluun.

Ammatillisen koulutuksen eurooppalaisen yhteistyön keskeisenä tehtävänä on tutkintojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta lisäävien sekä laatua parantavien yhteisten välineiden tuottaminen ja käyttöönotto. Ammatillisessa koulutuksessa yhteisiä välineitä ovat eurooppalainen tutkintojen viitekehys elinikäisen oppimisen edistämiseksi (EQF), ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalainen siirtojärjestelmä (ECVET-järjestelmä), ammatillisen koulutuksen laadunvarmistuksen eurooppalainen viitekehys (EQARF) ja ammatillista osaamista osoittava ansioluettelo Europass liitteineen. Yhteisten välineiden kehittäminen ja käyttöönotto on vaikuttanut monissa maissa kansallisiin tutkintojärjestelmiin.

Eurooppalaisen tutkintojen viitekehysten tavoitteena on lisätä suoritettujen tutkintojen avoimuutta, vertailtavuutta ja siirrettävyyttä. EQF on yhteinen eurooppalainen viitejärjestelmä, jonka avulla eri maiden kansallisia tutkintojärjestelmiä ja tutkintojen viitekehyskytketään toisiinsa. Viitekehysten ydin ovat sen kahdeksan vaatavuustasoa, jotka kattavat kaikki tutkinnot perustasosta edistyneeseen tasoon. Viitekehysten tasot perustuvat oppimistuloksiin, jotka kuvataan tietoina, taitoina ja pätevytenä. Yksittäiset tutkinnot sijoitetaan soveltuvalle EQF-tasolle kansallisten tutkintojärjestelmien tai kansallisten viitekehys-

ten kautta. EQF:n käyttöönotto on jäsenmaille vapaaehtoista, mutta EQF-suosituksessa suositellaan, että jäsenmaat kuvailevat vuoteen 2010 mennessä vastaavuudet kansallisten tutkintojärjestelmiensä ja EQF:n välillä joko viittaamalla kansallisissa tutkintotasossa EQF:n tasoihin tai kehittämällä tarvittaessa kansallisia tutkintojen viitekehyksiä. Jäsenmaiden on lisäksi tarkoitus vuoteen 2012 mennessä varmistaa, että jokainen tutkintotodistus, todistus ja Europass-asiakirja sisältää maininnan tutkinnon EQF-tasosta.

EQF:n käyttöönotto ja kansallisten viitekehysten laatiminen on saanut lähes kaikki Euroopan maat lisäämään tutkintojärjestelmänsä ymmärrettävyyttä ja läpinäkyvyyttä, korostamaan oppimistulosten ja osaamisen roolia tutkinnoissa, kehittämään tutkintojen työelämävastaavuutta ja laadunvarmistusta, edistämään aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista sekä tukemaan elinikäistä oppimista tekemällä erilaiset oppimispolut näkyviksi ja helpottamalla koulutusasteelta toiselle siirtymistä. Muutamissa maissa kansallisen viitekehysten laatiminen on käynnistänyt laajemman tutkintojärjestelmän ja tutkintojen uudistamisen.

Suomi on valmistautunut EQF:n käyttöönottoon laatimalla opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2008 asettaman työryhmän ehdotusten pohjalta hallituksen esityksen (HE 165/2010 vp) tutkintojen ja muun osaamisen viitekehykseksi (NQF). Viitekehysten käyttöönottoon ei Suomessa liity tutkintojärjestelmän laajamittaista uudistamista, vaikka viitekehysten avulla halutaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2007 – 2012 mukaisesti parantaa suomalaisen tutkintojärjestelmän selkeyttä ja toimivuutta. Lisäksi viitekehysten avulla halutaan vahvistaa tutkintojärjestelmän tarkastelua kokonaisuutena, parantaa tutkintojen kansainvälistä ja kansallista läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta sekä lisätä liikkuvuutta. Hallituksen esitys on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä. Lain tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksestä sekä sitä täydentävän valtioneuvoston asetuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2011.

Ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän avulla pyritään helpottamaan tutkintoa suorittavien henkilöiden oppimistulosten siirtoa, tunnustamista ja keräämistä. Siirtojärjestelmään liittyvät ECVET-pisteet tarjoavat täydentävää numeerista tietoa tutkinnoista ja tutkinnon osista. ECVET-järjestelmässä pisteiden myöntämiseen kuuluu suosituksen mukaan kaksi vaihetta: ensin ECVET-pisteet määritetään koko tutkinnolle ja sen jälkeen sen osille. Tutkinnon osien suhteellinen painoarvo tutkinnosta suositellaan määritettäväksi seuraavin kriteerein tai niiden yhdistelmin: 1) tutkinnon osan muodostavien oppimistulosten suhteellinen merkittävyys työmarkkinoille osallistumisen, toiselle tutkintotasolle etenemisen tai sosiaalisen integraation kannalta; 2) tutkinnon osaan sisältyvien oppimistulosten vaikeusaste, laajuus ja kattavuus ja 3) opiskelijalta edellytettävä työpanos tutkinnon osaan vaadittavien tietojen, taitojen ja pätevyysien saavuttamiseksi. Jotta ECVET-pisteitä käytettäisiin yhdenmukaisesti, sovelletaan käytäntöä, jonka mukaan virallisessa täysipäiväisessä ammatillisessa koulutuksessa vuoden aikana todennäköisesti suoritettavat oppimistulokset vastaavat 60:tä pistettä. ECVET-pisteiden myöntäminen on normaalisti osa tutkintojen ja tutkinnon osien suunnittelua. Tutkinnoille, joille ei ole viitteeksi virallista oppimispolkua, voidaan antaa ECVET-pisteitä vertaamalla tutkintoa toiseen tutkintoon, jolle on virallinen viiteympäristö. ECVET-järjestelmän käyttöönotto on jäsenmaille vapaaehtoista, mutta ECVET-suosituksessa suositellaan, että jäsenmaat luovat tarvittavat edellytykset ja ryhtyvät toimiin, jotta ECVET-järjestelmä on mahdollista ottaa asteittain käyttöön vuodesta 2012 alkaen.

Laadunvarmistuksen eurooppalaisen viitekehysten avulla autetaan jäsenvaltioita edistämään ja seuraamaan ammatillisen koulutuksen järjestelmien jatkuvaa parantamista laadunvarmistuksen yhteisten puitteiden pohjalta ja niitä edelleen kehittämällä. EQARF toimii

systemaattisena lähestymistapana laatuksymyksiin. Siihen kuuluu laadunvarmistus- ja -parantamissykli, joka kattaa ammatillisen koulutuksen suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja tarkistamisen ja jota tukevat yhteiset laatuvaatimukset, ohjeelliset kuvaajat ja indikaattorit. Viitekehystä olisi suosituksen mukaan sovellettava ammatillisen koulutuksen järjestelmän, ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja tutkintojen myöntämisen tasolla. Viitekehyksessä olisi korostettava voimakkaasti laadun seuranta ja parantamista yhdistämällä sisäinen ja ulkoinen arviointi, tarkistaminen ja parannusprosessit ja tukien niitä mittauksilla ja laatua koskevalla analyysillä. Viitekehysten käyttöönotto on jäsenmaille vapaaehtoista, mutta EQARF-suosituksessa suositellaan, että jäsenvaltiot suunnittelevat kukin kesäkuuhun 2011 mennessä lähestymistavan, jolla pyritään parantamaan tarvittaessa laadunvarmistusjärjestelmiä kansallisella tasolla ja jolla lisäksi pyritään viitekehysten parhaaseen mahdolliseen käyttöön.

ECVET:n ja EQARF:n toimeenpano on vasta käynnistymässä, joten niiden vaikutuksia tutkintojärjestelmään ja tutkintoihin on tässä vaiheessa vielä vaikea arvioida. Todennäköistä on, että ECVET tulee lisäämään tutkintojen koostumista selkeistä tutkintojen osista ja EQARF korostamaan etenkin tutkintojen ja oppimistulosten laatua ja laadun varmistamismekanismeja.

Suomi on ottamassa käyttöön sekä ECVET:n että EQARF:n. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen välisessä tulossopimuksessa on sovittu, että tutkinnon perusteisiin ja muihin määräyksiin tehdään muutokset, jotka mahdollistavat ECVET:n käyttöönoton ammatillisissa tutkinnoissa ja koulutuksessa vuodesta 2012 eteenpäin. Suomi on valmistellut ECVET-järjestelmän käyttöönottoa FINECVET 1 ja 2 -hankkeissa, jotka ovat painottuneet ammatillisiin perustutkintoihin. Syksyllä 2009 käynnistyi FINECVET 3 -hanke, joka laajentaa kokeilu- ja kehittämistoimintaa ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. EQARF otetaan huomioon parhaillaan meneillään olevassa ammatillisen koulutuksen laatustrategian valmistelussa.

5 Tutkintojärjestelmän nykytilan arviointi

5.1 Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuus ja kyky reagoida muutoksiin

Ammatillisen tutkintojärjestelmän vahvuus on sen työelämälähtöisyys. Tutkintorakennetta ja yksittäisten tutkintojen perusteita kehitetään ja uudistetaan määrävälein tiiviissä yhteistyössä työelämän toimijoiden kanssa. Tutkintojen ja niiden ammattitaitovaatimusten pohjana ovat työelämän osaamistarpeet, tutkinnon osat rakentuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksien pohjalta ja tutkinnon ammattitaitovaatimukset määritellään työelämässä tarvittavana osaamisena. Näin varmistetaan, että tutkinnoilla ja niissä osoitetulla osaamisella on käyttöä työmarkkinoilla. Lisäksi ammattitaitovaatimusten määrittely osaamisena tukee aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista ja edistää elinikäistä oppimista.

Toisaalta muun muassa näyttötutkintojärjestelmän toimivuuden arvioinnissa, AKKU-johdoryhmän toimenpide-ehdotuksissa ja TUTKE-tilaustutkimuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että vaikka ammatilliset tutkinnot ovat työelämälähtöisiä, tutkintorakenteen ja siihen sisältyvien tutkintojen reagoitukykyä on tarpeen parantaa, jotta tutkintojärjestelmä vastaisi paremmin nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin. Ongelmallisena pidetään sitä, että tutkinnon perusteita uudistetaan harvoin ja pääsääntöisesti koko tutkinto kerralla.

Käytännössä tutkinnon perusteiden uudistamissykli vaihtelee eri aloilla, eri tutkinnoissa ja eri tutkintotyypeissä niin, että tavanomainen uudistamisen vaihteluväli on 4–10 vuotta (ks. tarkemmin luku 3.1.2). Uudistamistyötä on tarvittaessa tehty nopeamminkin. Tutkintorakenteessa tällä hetkellä olevista tutkinnoista kaikki on uudistettu vähintään yhden kerran ja noin kolmasosa on uudistettu jo toiseen kertaan sen jälkeen, kun tutkinto on tullut tutkintorakenteeseen. Kaikkien tutkintorakenteessa olevien ammatillisten perustutkintojen perusteet on uudistettu vuosina 2008–2010. Tutkintorakenteessa olevien ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteista 13 on yli kymmenen vuoden ikäisiä, mutta niistä kaksi on parhaillaan uudistettavana. Muut odottavat joko tutkinnon poistamista tutkintorakenteesta tai yhdistämistä laaja-alaisemmiksi tutkinnoiksi, jolloin tutkinnon rakenne muuttuu ja tutkinnon peruste uudistetaan. Ammattitutkintojen perusteista noin 65 % on uudistettu vuoden 2005 jälkeen, erikoisammattitutkintojen perusteista noin 61 %. Tutkintojen perusteita ei ole tarve uudistaa nopeammin kuin työelämä edellyttää. Joissakin ammateissa ammattitaitovaatimukset ovat luonteeltaan pysyviä, joten on luonnollista, että näihin ammatteihin johtavien tutkintojen perusteet muuttuvat harvemmin kuin muut.

Vaihtelua on myös siinä, miten tutkinnon perusteita uudistetaan. Pääsääntöisesti uudistus kohdistuu tutkinnon kokonaisuuden uudistamiseen. Joitakin tutkintoja on uudistettu tutkinnon osia uudistamalla, jolloin uudistamisprosessi on nopeampi. Usein muut tutkintorakenteeseen, lainsäädäntöön tai Opetushallituksen määräyksiin tehdyt muutokset ovat kuitenkin aiheuttaneet sen, että yksittäisen tutkinnon osan uudistamisen yhteydessä tutkinnon perusteita on päivitetty muutoinkin vastaamaan säädösten muutoksia. Tutkintojen uudistamisessa on hyödynnetty myös koulutusohjelmia/osaamisaloja, joiden avulla tutkinto on suunnattu tietylle ammattialalle.

Opetushallitus on tulossopimuksessaan sitoutunut laatimaan uusia ja uudistamaan tutkintorakenteessa olevia ammatti- ja erikoisammattitutkintoja 40 tutkintoa vuodessa. Uudistamistyötä tehdään 16 asiantuntijan voimin. Useana vuonna tulossopimukseen kirjattu tavoite on ylitetty. Ammatillisten perustutkintojen uudistamisen vuoksi uusien ja uudistettavien ammatti- ja erikoisammattitutkintojen määrää oli pienempi vuonna 2009, jotta suuri perustutkintouudistus on voitu toteuttaa laadukkaasti. Vuonna 2010 saavutetaan 40 tutkinnon tavoite.

5.2 Tutkintorakenteen selkeys ja tutkintojen kokonaisuus

Ammatillisten tutkintojen tutkintorakennetta ja ammatillisia tutkintoja on kehitetty eri aikoina ja osittain toisistaan irrallaan, joten ne eivät muodosta kaikilta osin selkeää kokonaisuutta. Tämä johtuu yhtäältä kehittämistyön organisoinnista, toisaalta siitä, että aloitteet tutkintorakenteen ja yksittäisten tutkintojen kehittämiseen tulevat työelämältä. Tutkintorakenteen ja siihen kuuluvien tutkintojen kehittäminen oli aiemmin organisoitu niin, että ammatillisten perustutkintojen kehittämisestä vastasi eri yksikkö ja eri asiantuntijat kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kehittämisestä. Nyt kehittämistyötä Opetushallituksessa tehdään yhdessä yksikössä, ja saman alan kaikkien tutkintojen kehittämisestä vastaa sama henkilö. Työelämän toimijat tekevät tutkintojärjestelmän kehittämisalioitteensa työelämän tarpeista lähtien, jolloin uudistustyö ei aina nivelly saumattomasti muuhun tutkintojärjestelmän kehittämiseen. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että erillisiä tutkintoja on paljon ja niiden ammattitaitovaatimukset ovat osittain päällekkäisiä. Osa tutkinnoista on lisäksi ammattitaitovaatimuksiltaan hyvin eriytyneitä. Tutkintojärjestelmän kehittäminen moduulirakenteiseksi ja matriisimaiseksi on tapahtunut viimeisten vuosien aikana.

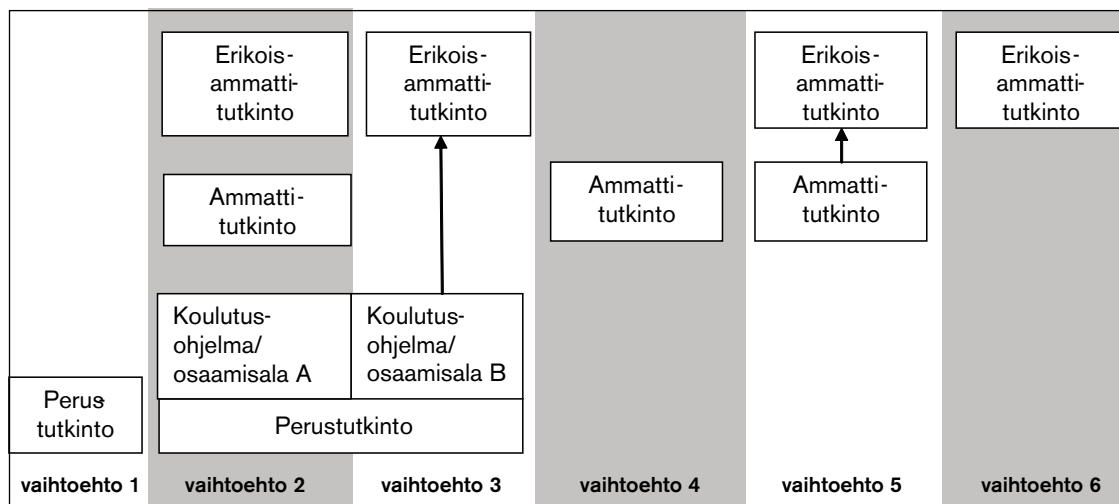
Opetushallituksen analyysin ja TUTKE-tilaustutkimuksen mukaan tutkintorakenteessa on epäjohtonmukaisuutta, joka ilmenee tutkintojen, koulutusohjelmien ja osaamisalojen nimissä sekä tutkintonimikkeissä. Perustutkintojen nimet muodostuvat alan, ammatin tai toiminnon pohjalta. Myös koulutusohjelmien/osaamisalojen nimet muodostuvat alan, ammatin tai toiminnon pohjalta. Tutkintonimikkeet ovat ammattinimikkeitä. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen nimet muodostuvat alan, ammatin tai toiminnon pohjalta. Erillisiä tutkintonimikkeitä ei ole.

Epäjohtonmukaisuutta on myös siinä, miten tutkinnot sijoitetaan koulutus- ja opintoaloille. Osa tutkinnoista on sijoitettu kahdelle koulutusosalalle, esim. tekniikan alalle ja kulttuurialalle. Raja muodostuu siitä, että saman tutkinnon yksi koulutusohjelma/osaamisala toteutuu teollisessa prosessissa, toinen koulutusohjelma käsityövaltaisessa prosessissa. Koulutus- ja opintoalaluokitus on rakenteeltaan melko muuttumaton, eikä pysty reagoimaan työelämän muuttuneisiin osaamisvaatimuksiin nopeasti ja täsmällisesti. Kun uusia ammatteja ja osaamistarpeita on syntynyt ja niiden pohjalta edelleen uusia tutkintoja, uudet tutkinnot eivät välttämättä sijoitu luontevasti entiseen luokitukseen. Näin ovat

syntyneet esimerkiksi luokat ”Muu tekniikan ja liikenteen ala” tai ”Muu luonnonvara- ja ympäristöala”.

Erikoisammattitutkintojen asema on viime aikoina vahvistunut. Tietyt erikoisammattitutkinnot ovat saaneet vahvan aseman työmarkkinoilla. Tunnetuin esimerkki lienee johtamisen erikoisammattitutkinto, joka on levittänyt työelämään laajasti tietoa näyttötutkintojärjestelmän laadukkuudesta. Hyvä imago on myös esim. tekniikan erikoisammattitutkinnolla. Erikoisammattitutkintojen aseman vahvistumisesta kertoo myös se, että ammatillisten opettajien yleisestä kelpoisuusvaatimuksesta (soveltuva korkeakoulututkinto) poikkeamisen esitetään edellyttävän, että henkilöllä on koulutuksen järjestäjän päättämään opetustehtävään soveltuva erikoisammattitutkinto, tai jollei soveltuvaa erikoisammattitutkintoa ole, muu soveltuva tutkinto tai koulutus. Toisaalta aloilla, joilla näyttötutkintojärjestelmä ei ole tunnettu ja tutkintoja suoritetaan vähän, ei arvosteta erikoisammattitutkinnon suorittamista, vaikka tutkinnon edellyttämä osaaminen olisikin vaativaa.

Molempien asemointityöryhmien muistioissa ja Opetushallituksen analyysissä todetaan, että ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot eivät aina muodosta selkeää kokonaisuutta, sillä jatkumot tutkintotyyppistä toiseen vaihtelevat eri aloilla ja alan sisälläkin. Jatkumovaihtoehtoja on runsaasti. Tyypillisimmät jatkumot on kuvattu kuviossa 2.

Kuvio 2. Ammatillisten tutkintojen jatkumovaihtoehdot.

Taulukossa 4 on esitetty esimerkkejä tutkintorakenteessa tällä hetkellä olevien ammatillisten tutkintojen jatkumoista.

Taulukko 4. Esimerkkejä ammatillisten tutkintojen jatkumoista.

Jatkumo	Ammatillinen perustutkinto (pt)	Ammattitutkinto (at)	Erikoisammattitutkinto (eat)
vain perustutkinto	Lääkealan pt Laboratorioalan pt	ei	ei
pt – at – eat -jatkumo perustutkinnosta	Tieto- ja viestintä- tekniikan pt	Tieto- ja viestintä-tekniikan at	Tieto- ja viestintätek- niikan eat
pt – at – eat -jatkumo perustutkinnon koulutusohjelmasta/osaamisalasta	Liiketalouden perustutkinto, talous- ja toimistopalvelujen koulutusohjelma/osaamisala	Taloushallinnon at	Taloushallinnon eat
pt – eat -jatkumo perustutkinnon koulutusohjelmasta/osaamisalasta	Sosiaali- ja terveysalan pt, vanhustyön koulutusohjelma/ osaamisala	ei	Vanhustyön eat
pt – at – eat -jatkumo perustutkintoon integroidusta osaamisesta	Yrittäjyys – kaikissa ammatil- lisissa perustutkinnoissa	Yrittäjän at	Yritysjohtamisen eat (ennen yrittäjän eat)
pt – eat -jatkumo	Pintakäsittelyalan pt Kauneudenhoitoalan pt	ei	Pintakäsittelyalan eat Kauneudenhoitoalan eat
Vain ammattitutkinto	ei	Meijeriteollisuuden at Rahoitus- ja vakuutusalan at	ei
at – eat -jatkumo	ei	Viestintä- ja logistiikka- palvelujen at	Viestintä- ja logistiik- kapalvelujen eat
Vain eat	ei	ei	Johtamisen eat Tuotekehittäjän eat Maaseudun kehittä- misen eat

Työelämän näkökulmasta jatkumoiden erilaisuus eri aloilla ei välttämättä tarkoita epäjohtonmukaisuutta. Joka alalle tai ammattiin ei tarvita jatkumoa perustutkinnosta ammattitutkintoon ja siitä edelleen erikoisammattitutkintoon. On aloja tai ammatteja, joille tarvitaan ainoastaan tietyn tyyppinen tutkinto tai vain osa jatkumosta. Jatkumoiden tarpeeseen vaikuttavat myös alan korkeakoulututkinnot, erityisesti ammattikorkeakoulututkinnot. Teoreettisesti tutkintorakennetta tarkasteltaessa eri toimialojen erilaiset jatkumot näyttäytyvät epäjohtonmukaisuutena. Myös oman osaamisensa kehittämistä tai alan vaihtoa suunnittelevan tutkintojärjestelmää tuntemattoman yksilön voi olla joissakin tapauksissa hankala hahmottaa loogisinta osaamisen hankkimis- tai kehittämisväylää. Molempien asementityöryhmien muistioissa on nostettu esiin etenkin sellaiset ammattitutkinnot, jotka ovat ammattitaitovaatimuksiltaan muita ammattitutkintoja alhaisempia ja perustutkintoja kohdennettumpia sekä luonteeltaan alalututkintoja. Toisaalta on katsottu, että tällaiset ammattitutkinnot ovat ongelmallisia tutkintojärjestelmän selkeyden kannalta, toisaalta on nähty tutkinnoille selkeä tarve työelämässä.

Opetushallituksen analyysin mukaan saman tutkintotyypin tutkinnot voivat olla ammattitaitovaatimuksiltaan eritasoisia. Tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksen valmistelun yhteydessä nykyiset ammatilliset perustutkinnot ja ammattitutkinnot on ehdotettu sijoitettavaksi kahdeksantasoisesta viitekehyksen vaatavuustasolle 4 ja erikoisammattitutkinnot tasolle 5. Viitekehyksen valmistelun yhteydessä todettiin kuitenkin, että yksittäisten ammatillisten tutkintojen ammattitaitovaatimukset voivat poiketa muista saman tutkintotyypin tutkinnoista siten, että ne vastaavat pikemminkin yhtä tasoa ylemmän NQF-tason tasokuvausta. Nämä tutkinnot on ehdotettu sijoitettavaksi tutkintotyypin perustasosta poikkeavalle tasolle. Valmistelun tässä vaiheessa ehdotetaan tutkintotyypin perustasosta poikkeavia tutkintoja olevan yhteensä seitsemän. Lennonjohtajan perustutkinto ja rakennustuotannon ammattitutkinto ehdotetaan sijoitettavaksi tasolle 5. Johtamisen erikoisammattitutkinto, yritysjohtamisen erikoisammattitutkinto, psykiatrisen hoidon erikoisammattitutkinto, rakennusalan työmaapäällikön erikoisammattitutkinto ja

ratsastuksenopettajan erikoisammattitutkinto ehdotetaan sijoitettavaksi tasolle 6. NQF-työryhmän näkemyksen mukaan saman tutkintotyypin tutkintojen sijoittuminen eri vaativuustasoille tutkintojen ja muun osaamisen viitekehityksessä heikentää tutkintojärjestelmän selkeyttä ja johdonmukaisuutta.

TUTKE-tilaustutkimuksen ja Opetushallituksen analyysin perusteella ammatillisten tutkintojen ammattitaitovaatimuksissa on epätarkoituksenmukaista päällekkäisyyttä. Ammattitaitovaatimuksiltaan hyvin lähellä toisiaan olevia tutkintoja on eri tutkintotyypeissä, etenkin joissakin ammatillisissa perustutkinnoissa ja ammattitutkinnoissa sekä joissakin ammattitutkinnoissa ja erikoisammattitutkinnoissa. Ammattitaitovaatimusten päällekkäisyyttä on jopa eri koulutusaloilla. Päällekkäisyyttä voidaan tulkita olevan esimerkiksi autoalan ja tekniikan alan ammattitutkinnoissa, joihin on laadittu, yleensä tutkinnon perusteiden ensimmäiseksi osaksi, osa nimeltään xx-alan perusosaaminen. Näitä tutkintoja on parikymmentä. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen kehittämistyön yhteydessä on kuitenkin sovittu, että tällaisia osia ei tutkinnoissa jatkossa ole, vaan yleisosaaminen integroidaan osoitettavaksi muissa tutkinnon osissa. Tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten päällekkäisyys selittyy siis osittain sillä, että analyyseissa on arvioitu voimassa olevia tutkinnon perusteita eikä otettu huomioon uutta ohjeistusta.

Ammatillisille tutkinnoille yhteisiä osaamisalueita koskevat ratkaisut vaihtelevat eri alojen tutkinnoissa suuresti. Hyvä esimerkki on työnjohto- ja johtamisosaaminen. Työnjohto-osaamisen osalta on päädytty tekniikan tutkinnon poistamisen jälkeen siihen, että on kehitetty useita työnjohtoon suuntautuvia erikoisammattitutkintoja eri toimialoille, esimerkiksi autoalan työnjohton eat, liikenne-esimiehen eat, rakennusalan työmaapäällikön eat, tekniikan eat, kaupan esimiehen eat, suurtalousesimiehen eat ja siivoustyönohjaajan eat. Eri aloille ja tutkinnoille yhteisiä tutkinnon osia on näissä tutkinnoissa vähän, vaikka yhteisiä ammattitaitovaatimuksia sisältyy varsin paljon eri tutkinnon osiin. Toisaalta tutkintojärjestelmässä on eri aloille yhteisiä johtamiseen suuntautuvia tutkintoja, esimerkiksi johtamisen eat ja yritysjohtamisen eat.

5.3 Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuus

TUTKE-tilaustutkimuksen ja Opetushallituksen analyysin mukaan ammatilliset perustutkinnot ovat rakenteeltaan joustavia. Niissä on varsin runsaasti valinnaisuutta ja mahdollisuuksia muodostaa yksilöllisiä opinto- ja tutkintopolkuja. Tosin tutkintojen välillä on suuria eroja valinnan mahdollisuuksissa. Näyttötutkintoina suoritettavissa perustutkinnoissa valinnan mahdollisuuksia on vähemmän: tutkintoon ei voi valita esim. paikallisiin tarpeisiin kehitettyjä tutkinnon osia eikä osia ammattikorkeakoulututkinnoista (ks. tarkemmin luku 3.1.3).

Useissa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa on vähän valinnaisia tutkinnon osia. Voimassa olevissa ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa valinnaisuutta on pääosin saman koulutusalan sisällä, mutta valinnaisuutta on olemassa jossakin määrin myös yli koulutusalarajojen (ks. tarkemmin luku 3.1.3). Tutkinnon osien joustavaa hyödyntämistä tutkinnosta toiseen tai koulutusalarajojen yli voitaisiin lisätä. Lainsäädäntö ei estä valinnaisten tutkinnon osien lisäämistä. Kysymys on enemmän siitä, että tutkinnon perusteita laativat työryhmät katsovat omaa alaansa omasta näkökulmastaan.

Opetushallituksen analyysissa ja molempien asemointityöryhmien muistioissa nostetaan esiin ammatillisen tutkintojärjestelmän tarjoamat mahdollisuudet hankkia ja osoittaa ammatillista osaamista eri tavoin. Osaamista voi hankkia joko osallistumalla koulutukseen oppilaitoksissa, työpaikalla oppimalla, oppisopimuskoulutuksena tai epävirallisen ja arkioppimisen kautta. Suorittamalla tutkinto joko tutkintoon johtavan koulutuksen yhteydessä tai näyttö-

tutkintona hankittu osaaminen tulee tunnustetuksi. Yksilö voi valita omaan elämäntilanteeseensa sopivan osaamisen hankkimistavan ja tutkinnon suorittamistavan.

Opetushallituksen analyysissa kiinnitetään huomiota erityisopiskelijoiden mukautetuin tavoittein suoritamiin tutkintoihin ja erityisopiskelijoiden osaamiseen. Mukautetuin tavoittein suoritettut tutkinnot merkitään tällä hetkellä todistuksiin M-merkinnällä, joka ei anna työelämälle selkeää kuvaa tutkinnon suorittaneen todellisesta osaamisesta. Tutkinnon suorittaneiden työllistymistä tukisi, jos tutkinnon osien tuottaman osaamisen määrittelyä voitaisiin täsmentää tutkinnon perusteiden laadinnan yhteydessä ja tehdä osaaminen näkyväksi todistuksissa. Tällaista osaamista voisi olla esim. silittäminen, pakkaaminen ja metsän istuttaminen.

5.4 Rahoitus

Näyttötutkintojärjestelmän toimivuuden arvioinnin, AKKU-johtoryhmän toimenpidesitysten ja Opetushallituksen analyysin mukaan nykyinen ammatillisen koulutuksen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmä ei tue parhaalla mahdollisella tavalla yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen rakentamista. Järjestelmä ei myöskään ota kaikilta osin huomioon sitä, että ammattitaitoa pystytään kohentamaan ja osaamista syventämään myös yksittäisiä tutkinnon osia suorittamalla.

Osaamisen päivittämistarpeiden näkökulmasta ongelmalliseksi koetaan etenkin ammatillisten perustutkintojen rahoitus, jossa rahoituksen lähtökohtana on koko tutkinnon suorittaminen. Ammatillisessa lisäkoulutuksessa tutkinnon osien suorittamista rahoitetaan samoin perustein kuin koko tutkinnon suorittamista, joten lisäkoulutuksen rahoitus tukee peruskoulutuksen rahoitusta paremmin osaamisen päivittämistarpeita. Ammatillisen lisäkoulutuksen tulosrahoituksen perusteena on tällä hetkellä kuitenkin pelkästään koko tutkinnon suorittaminen. Seuraavassa vaiheessa on tarkoitus selvittää mm. tutkinnon osien käyttö tulosrahoituksen määräytymisperusteena.

Rahoitusjärjestelmässä on erilaisia toimintatapoja ja käytäntöjä sen suhteen, miten ja millä tavoin näyttötutkintona suoritettuja perustutkinnon osia on rahoitettu. Tältä osin rahoitusjärjestelmää on tarpeen selkiyttää.

Uudistettuihin ammatillisiin perustutkintoihin sisältyvä mahdollisuus sisällyttää tutkintoon osia ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista ja ammattikorkeakoulututkinnosta on osoittautunut käytännössä ongelmalliseksi koulutuksen ja tutkintojen rahoituksen näkökulmasta, sillä rahoitukseen liittyviä säädöksiä ei ole muutettu tukemaan joustavia valinnan mahdollisuuksia. Koulutuksen järjestäjien voi olla vaikeaa hahmottaa, miten rahoitus määräytyy ja miten opiskelijat tai opiskelijatyövuodet seurannassa ilmoitetaan silloin, kun tutkintoon sisällytetään osia eri tutkintotyypeistä.

6 Tutkintojärjestelmän kehittämisvaihtoehdot

Ohjausryhmä on hahmottanut TUTKE-tilaustutkimuksen ja Opetushallituksen analyysin ja kehittämissesitysten pohjalta vaihtoehtoisia tapoja kehittää ammatillisen tutkintojärjestelmän reagoitakykyä, kokonaisuutta ja joustavuutta. Tutkintojärjestelmän kehittämisvaihtoehdot on ryhmitelty alla siten, että ensin tarkastellaan vaihtoehtoisia tapoja kehittää tutkintorakennetta ja sen jälkeen vaihtoehtoisia tapoja kehittää ammatillisia tutkintoja ja niiden perusteita. Kunkin vaihtoehdon osalta on arvioitu vaihtoehdon vahvuuksia ja heikkouksia.

6.1 Tutkintorakenne

Ammatillisen tutkintorakenteen kehittämisvaihtoehdot liittyvät vaihtoehtoisiin tapoihin luokitella tutkintoja (tutkintorakennasetuksessa), tutkintotyyppien määrään ja jatku-moon sekä tutkintojen nimiin ja tutkintonimikkeisiin. Tutkintojen luokittelutapa ohjaa ajattelua ja vaikuttaa mm. tutkintojärjestelmän kykyyn tunnistaa tulevaisuuden osaa-mistarpeita ja reagoida toimintaympäristön muutoksiin. Tutkintojen luokittelutavalla on merkitystä myös opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien ohjauksen ja neuvonnan näkö-kulmasta. Tutkintojen ja tutkintotyyppien määrällä ja jatkumoilla on vaikutusta tutkinto-järjestelmän selkeyteen ja joustavuuteen. Tutkintojen ja koulutusohjelmien/osaamisalojen nimet ja tutkintonimikkeet vaikuttavat siihen, hahmottuuko tutkintojärjestelmä johdon-mukaisena kokonaisuutena.

6.1.1 Tutkintojen luokittelu

Vaihtoehto 1: Nykyinen koulutus- ja opintoalaluokitus

Tutkinnot luokitellaan nykyisen koulutus- ja opintoalaluokituksen mukaisesti. Yksittäisten ammatillisten tutkintojen sijoittumista koulutus- ja opintoaloille tarkistetaan tarvittaessa.

Vaihtoehdon vahvuus on, että luokitus on vakiintunut. Eri hallinnonalat ja toimijat tuntevat luokituksen, jolloin se muodostaa yhteisen pohjan keskustelulle. Luokitus toimii varsin hyvin tutkintojen suunnittelun, seurannan, tilastoinnin, arvioinnin ja rahoituksen pohjana kaikilla koulutusasteilla. Luokituksen pitäminen ennallaan mahdollistaa mm. vai-vattoman aikasarjojen tekemisen ja kehityssuuntien seuraamisen.

Vaihtoehdon heikkous on, että se ei tunnista riittävästi eri alojen rajapintoja ja uusia osaamisalueita, mikä on selkeä puute etenkin osaamistarpeiden ennakoinnin ja tutkin-

tojen sisällöllisen kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi luokitus on varsin staattinen eikä ota huomioon työelämässä tapahtuneita muutoksia. Luokitus palvelee hallintoa, mutta ei kaikilta osin työelämää. Etenkin opintoalaluokitus on ongelmallinen, koska monet ammatilliset tutkinnot kytkeytyvät useampaan opintoalaan. Vastaavaa ongelmaa on yksittäistapauksissa myös koulutusalojen osalta. Tekniikan ja liikenteen alan näkökulmasta koulutusaloaluokitus on liian karkea. Opintoalaluokitus jäsentää tekniikan- ja liikenteen alaa yksityiskohtaisemmin kymmeneen eri ryhmään. Ne kuvaavat ja ryhmittelevät täsmällisemmin tekniikan ja liikenteen alan koulutusta. Tällöinkin jää Muu tekniikan ja liikenteen alan koulutus -luokkaan noin kaksikymmentä tutkintoa, jotka eivät muodosta yhtenäistä ryhmää. Ne ovat kokoelma hyvin erilaisia tutkintoja, jotka eivät luontevasti sijoitu muihin tekniikan ja liikenteen alan opintoalaluokkiin. Vastaavanlainen luokitusryhmä on humanistisella ja kasvatusalalla (Muu humanistisen ja kasvatustieteiden koulutus) sekä luonnonvara- ja ympäristöalalla (Muu luonnonvara- ja ympäristöalan koulutus).

Vaihtoehto 2: Klusteripohjainen luokittelu

Tutkinnot luokitellaan klusteriajattelun mukaisesti. Nykyisestä koulutus- ja opintoalaluokituksista luovutaan. Vaihtoehto edellyttäisi luokituksen muuttamista kaikilla koulutusasteilla.

Vaihtoehdon vahvuus on, että se auttaa tunnistamaan eri alojen ja tutkintojen rajapintoja, yhteisiä osaamisalueita ja yhteyksiä toisiinsa. Näin ollen se tukee osaamistarpeiden ennakoimista ja auttaa kehittämään ammatillista tutkintojärjestelmää ja siihen sisältyviä tutkintoja niin, että ne vastaavat nykyistä paremmin työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin. Klusteriluokittelu on dynaaminen ja työelämälähtöinen.

Vaihtoehdon heikkous on, että se muuttaa tutkintojen suunnittelussa, seurannassa, tilastoinnissa ja arvioinnissa käytettyä luokitusta ja hankaloittaa esim. aikasarjojen rakentamista ja kehityssuuntien seuraamista. Myös tutkintojen rahoitusperusteita olisi muutettava. Tutkintojärjestelmän hallinnoinnin kannalta ongelmallista on, että klusterit eivät ole vakiintuneita, vakaita tai selvärajaisia kokonaisuuksia, vaan muuttuvat toimintaympäristön muuttuessa ja osittain myös sen mukaan, mistä näkökulmasta asiaa tarkastelee. Monet ammatilliset tutkinnot kytkeytyvät useampaan klusteriin, jolloin ”kotiklusteria” on vaikea löytää.

Vaihtoehto 3: Koulutus- ja opintoalaluokituksen ja klusteripohjaisen luokittelun yhdistelmä

Nykyistä koulutus- ja opintoalaluokitusta käytetään tutkintojärjestelmän hallinnoinnissa (suunnittelussa, seurannassa, tilastoinnissa ja arvioinnissa). Klusteriajattelua hyödynnetään osaamistarpeiden ennakoinnissa ja ammatillista tutkintorakennetta ja siihen kuuluvia tutkintoja kehitettäessä.

Vaihtoehdon vahvuutena on, että osaamistarpeiden ennakoinnissa ja tutkintojen kehittämistyössä klusteriajattelu auttaa tunnistamaan eri alojen ja tutkintojen rajapintoja, yhteisiä osaamisalueita ja yhteyksiä toisiinsa ja kehittää ammatillista tutkintojärjestelmää niin, että se vastaa entistä paremmin työelämän osaamistarpeisiin. Koulutus- ja opintoalaluokituksen säilyttäminen hallinnollisessa tutkintojen luokittelussa puolestaan varmistaa sen, että kehityssuuntia voidaan seurata pitkällä aikavälillä vaivatta, kun luokitus on suhteellisen pysyvä.

Vaihtoehdon heikkoutena on se, että erilaisten luokittelujen käyttäminen eri yhteyksissä samoista tutkinnoista saattaa aiheuttaa sekaannuksia.

Vaihtoehto 4 Tutkintojen luokittelu kulloisenkin tarpeen mukaan

Tutkinnot luetellaan tutkintorakennasetuksessa aakkosjärjestyksessä ottamatta kantaa muunlaiseen luokitteluun. Kukin taho voi luokitella tutkinnot parhaaksi katsomallaan tavalla.

Vaihtoehdon vahvuutena on se, että tutkintojen luokittelu ei rajoita tai ohjaa tutkintojen suunnittelua millään tavoin. Vahvuutena on lisäksi se, että tutkintoja ei tarvitse pakottaa väkisin tietyn luokittelun mukaisiin luokkiin, jolloin rajanveto-ongelmia ei ole.

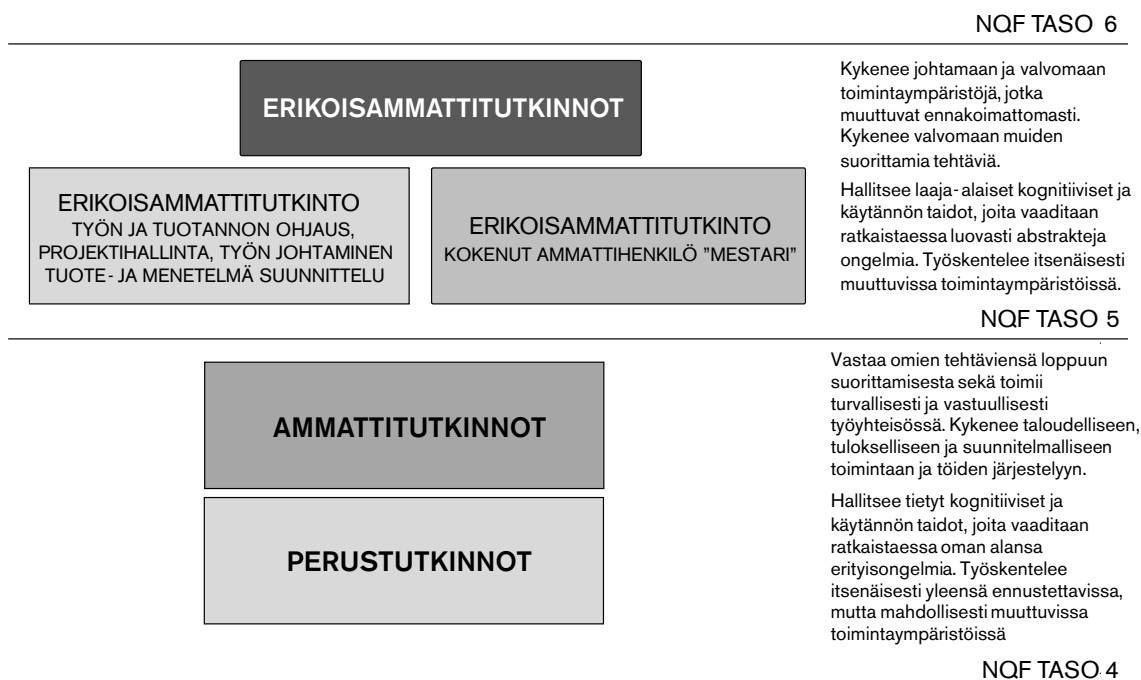
Vaihtoehdon heikkoutena on se, että tutkintojen hallinnointi vaikeutuu, kun ei ole ole-massa yhteistä pohjaa suunnittelulle, seurannalle, tilastoinnille ja arvioinnille. Myös kansainvälinen vertailu ja opiskelijoiden ja tutkinnon suorittajien ohjaus hankaloituu. Yhteisen tarkastelunäkökulman puute hankaloittaa myös hallinnonalojen ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä, kun joka kerta on sovittava erikseen, missä viitekehyksessä ja minkä luokittelun kautta tutkintoja kulloinkin tarkastellaan.

6.1.2 Tutkintotyyppien määrä ja jatkumot

Vaihtoehto 1: Kolme tutkintotyyppiä (kuvio 3)

Säilytetään nykyiset tutkintotyyppit. Ammatillisessa perustutkinnossa hankitaan ja osoitetaan nykyiseen tapaan ammattitaidon saavuttamisen ja alalle työllistymisen edellyttämät tiedot ja taidot, laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito yhdellä tutkinnon osa-alueella. Ammattitutkinnossa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito ja erikoisammattitutkinnossa alan vaativimpien työtehtävien hallinta.

Määritellään lisäksi kunkin tutkintotyyppin tutkinnoille tarkemmat kriteerit määrittämällä tutkintotyyppin piirteet ja luonne sekä tutkintotyyppin tutkintojen edellyttämän osaamisen vaativuustaso nykyistä täsmällisemmin. Tutkintojen ja muun osaamisen viitekehys ja sen tasokuvaukset muodostavat pohjan tutkintojen tasovaatimuksille. Osaamisen kasvu tutkintotyyppistä toiseen voi olla osaamisen syvenemistä tai erikoistumista tai osaamisen alueen laajenemista tai monipuolistumista.

Kuvio 3. Kolmiportainen tutkintorakenne.

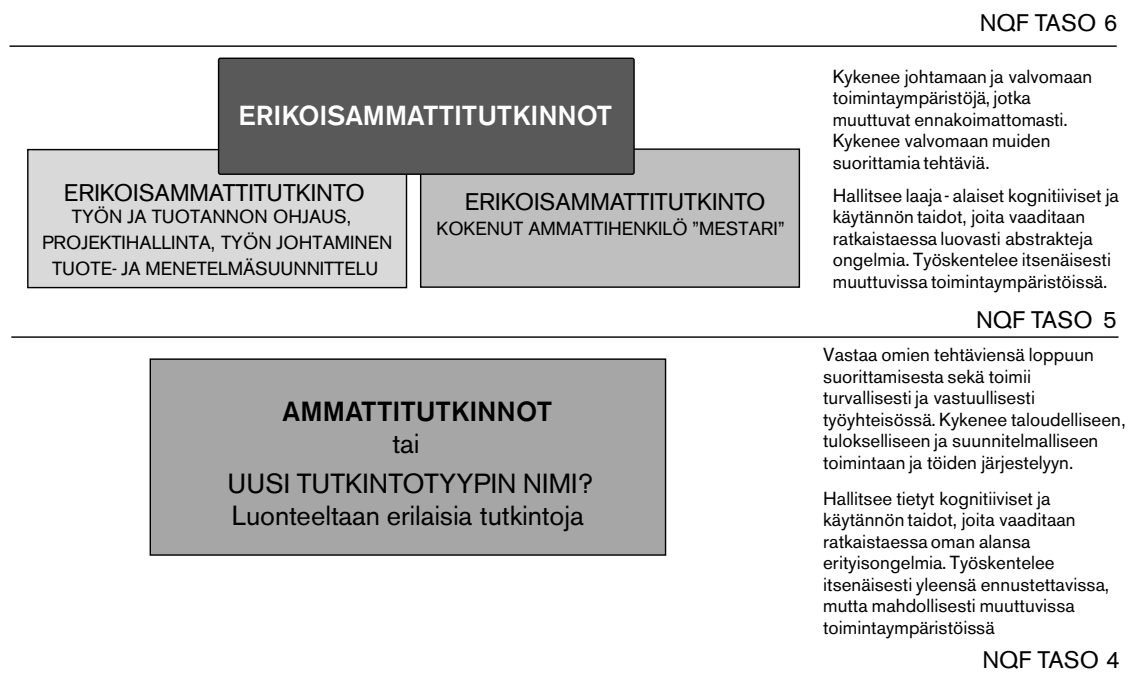
Tutkintojen jatkumot muodostuvat työelämälähtöisesti, eikä kaikilla aloilla tarvita kaikkia tutkintotyyppiä. Tutkintojen jatkumoa tarkastellaan kokonaisuutena tutkintoja uudistettaessa.

Vaihtoehdon vahvuutena on, että tutkintorakenne säilyy pitkälti entisenlaisena, joten se tunnetaan hyvin. Kolme tutkintotyyppiä sisältävä näyttötutkintojärjestelmä on osoittautunut toimivaksi aikuiskoulutuksessa. Useilla koulutusaloilla tutkintojen jatkumot ovat vakiintuneita (esim. sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, kauneudenhoitoala, hevos-, puutarha- ja maatilatalous).

Vaihtoehdon heikkoutena on, että kolmen eri tutkintotyypin kriteereitä on vaikea määrittellä niin, että ne ovat riittävän erottelevat, varsinkin kun kaksi tutkintotyyppiä sijoittuu samalle NQF-vaativuustasolle. Tutkintotyyppien kriteerien määrittelyä vaikeuttaa myös se, että eri aloilla on erilaiset tarpeet ja että ammattitutkinnot ovat toisiinsa verrattuna hyvin erilaisia. Osa ammattitutkinnoista on luonteeltaan alalletututkintoja, osa aiemmin hankittua ammattiosaamista selkeästi täydentävää ja edelleen kehittävä. Tutkintorakenteessa on myös tutkintoja, joilla ei ole selkeää perustutkintopohjaa (asioimistulkin at, suntion at). Lisäksi on tutkintoja, jotka ovat alalletututkintoja ja joita suorittamaan hakeutuu pääsääntöisesti korkeakoulututkinnon suorittaneita (esim. seminologin ammattitutkinto).

Vaihtoehto 2: Kaksi tutkintotyyppiä (kuvio 4)

Muodostetaan nykyisistä perustutkinnoista ja ammattitutkinnoista yksi tutkintotyyppi (NQF-taso 4), jolle jatkotutkintona on erikoisammattitutkinto (NQF-taso 5). Määritellään uuden tutkintotyypin nimi. Määritellään lisäksi molempien tutkintotyyppien tutkinnoille tarkemmat kriteerit määrittelemällä tutkintotyypin piirteet ja luonne sekä tutkintotyypin tutkintojen edellyttämän osaamisen vaativuustaso nykyistä täsmällisemmin. Tutkintojen ja muun osaamisen viitekehys ja sen tasokuvaukset muodostavat pohjan tutkintojen tasovaatimuksille. Osaamisen kasvu NQF-tason 4 tutkintotyypistä NQF-tason 5 tutkintotyyppiin voi olla osaamisen syvenemistä tai erikoistumista tai osaamisen alueen laajenemista tai monipuolistumista.

Kuvio 4. Kaksiportainen tutkintorakenne.

Vaihtoehdon vahvuutena on se, että se määrittelee selkeästi eri tutkintotyyppien suhteen toisiinsa ja osaamisen kehittämiseen. Kahdelle tutkintotyyppille on suhteellisen helppo määritellä erottelevat kriteerit. Kaikilla aloilla on lähes poikkeuksetta tarvetta sekä alan perusosaamiselle että osaamisen kehittämiseksi sen jälkeen.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että se ”hukkaa” yhden tutkintotyypin, joka on osoittautunut tarpeelliseksi monella alalla etenkin niissä tilanteissa, jossa pitkään työelämässä ollut hankkii ammatillisen tutkinnon tai vaihtaa ammattia, ja toisaalta myös niissä tilanteissa, joissa ammatillista osaamista on ollut tarve kehittää syventämällä tai laajentamalla ammatitaitoa samalla tai jonkin verran vaativammalla osaamisen vaativuustasolla. Vaihtoehdossa saattaa myös hävitä pitkään tunnettu ja arvostettu tutkintonimike (esim. merkonomi). Lisäksi joillakin aloilla on kansainvälisiä sopimuksia, ja tutkinnot muodostavat kansainvälisen kolmiportaisen rakenteen. Vaihtoehdossa suomalaisesta järjestelmästä häviäisi yksi kansainvälinen porras, mikä heikentäisi suomalaisten tutkintojen asemaa kansainvälisessä vertailussa (esim. ratsastuksen ohjaaja – ratsastuksen opettajan ammattitutkinto – ratsastuksen opettajan erikoisammattitutkinto). Vaihtoehto aiheuttaa lisäksi sen, että ammatillisen perustutkinnon ja ammattitutkinnon suorittaneiden asema olisi epäselvä.

6.1.3 Tutkintojen nimet ja tutkintonimikkeet

Vaihtoehto 1: Nykyiset tutkintojen nimet ja tutkintonimikkeet

Säilytetään nykyisenkaltainen käytäntö. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja niiden nimet muodostuvat nykyiseen tapaan joko alan (varastoalan ammattitutkinto), toiminnon (tekstiilihuollon ammattitutkinto, johtamisen erikoisammattitutkinto) tai ammatin (nuohoojan ammattitutkinto) lähtökohdista. Myös perustutkinnon ja sen koulutusohjelmien/osaamisalojen nimenä voi olla joko alan (musiikkialan perustutkinto, meijerialan koulutusohjelma), toiminnon (lentokoneasennuksen perustutkinto, lennonjohdon koulutusohjelma) tai ammatin (suunnitteluassistentin perustutkinto, parturi-kampaajan koulutusohjelma) nimi. Tutkintonimikkeet ovat vain perustutkinnon suorittaneilla. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneilla ei ole virallista tutkintonimikettä.

Vaihtoehdon vahvuutena on nykyjärjestelmän vakiintuneisuus sekä joustava ja työelämän tarpeista muodostunut tapa muodostaa tutkinnon nimiä.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että järjestelmä ei muodosta yhtenäistä ja loogista kokonaisuutta. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittajilta puuttuu virallinen tutkintonimike. Kuitenkin ammatin lähtökohdista muodostunut tutkinnon nimi (esim. matkaoppaan tai ratsastuksenopettajan ammattitutkinto) otetaan työelämässä käyttöön ikään kuin se olisi tutkintonimike. Tämä aiheuttaa sekaannusta tutkinnon suorittajan näkökulmasta. Alan tai toiminnon lähtökohdista nimetyille ammatti- tai erikoisammattitutkinnolle ei muodostu tutkintonimikettä, mikä saattaa heikentää ammatti-identiteettiä. Joissakin tutkinnoissa osaamisala muodostaa jonkinlaisen epävirallisen tutkintonimikkeen. Käytäntö ei kuitenkaan ole yhtenäinen.

Vaihtoehto 2: Nykyiset tutkintojen nimet, kaikkiin tutkintotyypeihin tutkintonimikkeet

Säilytetään nykyiset tutkintojen nimet, mutta muodostetaan tutkintonimikkeet myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ja niiden nimet muodostuvat joko alan (hiusalan ammattitutkinto, maanrakennusalan erikoisammattitutkinto), toiminnon (levytekniikan ammattitutkinto, vanhustyön erikoisam-

mattitutkinto) tai ammatin (hitsaajan ammattitutkinto, erä- ja luonto-oppaan ammattitutkinto) lähtökohdista. Myös perustutkinnon ja sen koulutusohjelmien/osaamisalojen nimenä voi olla joko alan (laboratorioalan perustutkinto, kelloalan koulutusohjelma), toiminnon (veneenrakennuksen perustutkinto, vammaistyön koulutusohjelma) tai ammatin (suunnitteluassistentin perustutkinto, teollisuuspuusepän koulutusohjelma) nimi.

Vaihtoehdon vahvuutena on nykyjärjestelmän vakiintuneisuus sekä joustava ja työelämän tarpeista muodostunut tapa muodostaa tutkinnon nimiä. Myös tutkintonimikkeiden muodostuminen on tässä tapauksessa joustavaa. Ne muodostuisivat tutkinnon luonteen mukaisesti joko tutkinnon nimen (kengityssepän ammattitutkinto, hierojan erikoisammattitutkinto) tai osaamisalojen mukaan (esim. eläintenhoitajan ammattitutkinto, jonka osaamisalat klinikkaeläintenhoitaja, koe-eläintenhoitaja, eläintenhoitolanpitäjä). Lisäksi vahvuutena on yhtenäisyys ja loogisuus, kun kaikki tutkintotyypit ovat tutkinnon nimien ja tutkintonimikkeiden suhteen samankaltaisia ja kaikki tutkinnon suorittajat saavat jonkin tutkintonimikkeen.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että tutkintojen ja koulutusohjelmien/osaamisalojen nimet olisivat edelleen keskenään hyvin erilaisia. Lisäksi kaikille nykyisille ammatti- ja erikoisammattitutkinnoille ei luontevasti löydy tai ole mielekästä käyttää tutkintonimikettä (esim. johtamisen erikoisammattitutkinto, tekniikan erikoisammattitutkinto). Haasteena on lisäksi ratkaista, miten löydetään erottelevat tutkintonimikkeet silloin, kun luontevin tutkintonimike olisi saman alan eri tutkintotyypeissä sama (esim. ratsastuksenopettajan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, maanrakennusalan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot).

Vaihtoehto 3: Tutkintojen nimet kaikissa tutkintotyypeissä alan lähtökohdista, kaikkiin tutkintotyyppeihin tutkintonimikkeet

Tutkinnon nimi muotoutuu alan lähtökohdista (esim. maatalousalan perustutkinto, sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto, tekniikan alan ammattitutkinto, puutarha-alan ammattitutkinto tai matkailualan ammattitutkinto). Muodostetaan tutkintonimikkeet kaikkiin tutkintotyyppeihin.

Vaihtoehdon vahvuutena on yhtenäisyys ja loogisuus, kun kaikki tutkintotyypit ovat tutkinnon nimien ja tutkintonimikkeiden suhteen samankaltaisia ja kaikki tutkinnon suorittajat saavat jonkin tutkintonimikkeen. Tämä vahvistaisi tutkinnon suorittaneiden ammatti-identiteettiä. Tutkintojen nimien muodostuminen alan lähtökohdista yhtenäistäisi tutkintojärjestelmää ja loisi linjakkuutta. Alat ovat laajoja kokonaisuuksia, joten todennäköisesti alaan perustuva tutkintojen nimeäminen vahvistaisi tutkintojen kehittämistä kokonaisuutena. Nykyiset perustutkinnot muodostuvat pääosin alan lähtökohdista, joten käytäntö on laajasti jo vakiintunut.

Vaihtoehdon heikkoutena on se, että joidenkin yksittäisten tutkintojen sijoittaminen tietylle alalle voi olla ongelmallista (esim. kunnossapidon ammattitutkinto, sisustusalan ammattitutkinto, rautatiekaluston kunnossapidon ammattitutkinto, maaseudun kehittäjän erikoisammattitutkinto). Lisäksi kaikille nykyisille ammatti- ja erikoisammattitutkinnoille ei luontevasti löydy tai ole mielekästä käyttää tutkintonimikettä (esim. johtamisen erikoisammattitutkinto, tekniikan erikoisammattitutkinto). Haasteena on myös ratkaista, miten löydetään erottelevat tutkintonimikkeet silloin, kun luontevin tutkintonimike olisi saman alan eri tutkintotyypeissä sama (esim. kehitysvamma-alan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, valmentajan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot).

Vaihtoehto 4: Tutkintojen nimet alan tai toiminnon lähtökohdista, kaikkiin tutkintotyyppeihin pääsääntöisesti tutkintonimikkeet

Tutkinnon nimi muotoutuu alan tai toiminnon lähtökohdista. Muodostetaan tutkintonimikkeet kaikkiin tutkintotyyppeihin, mikäli se on työelämän näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Tutkintonimike muotoutuu ammatin lähtökohdista.

Vaihtoehdon vahvuutena on yhtenäisyys ja loogisuus, kun kaikki tutkintotyypit ovat tutkinnon nimien ja tutkintonimikkeiden suhteen samankaltaisia ja kaikki tutkinnon suorittajat saavat pääsääntöisesti jonkin tutkintonimikkeen. Tämä vahvistaisi tutkinnon suorittaneiden ammatti-identiteettiä. Tutkinnon nimen muodostuminen alan tai toiminnon lähtökohdista olisi joustavaa ja työelämälähtöistä, yhtenäistäisi tutkintojärjestelmää ja loisi linjakkuutta. Alat ja toiminnot ovat ammatteja laajempia kokonaisuuksia, joten todennäköisesti nimeämistapa vahvistaisi tutkintojen kehittämistä kokonaisuutena. Lisäksi vaihtoehto ei pakottaisi sijoittamaan yksittäisiä tutkintoja keinotekoisesti tai väkijäisesti tietyn alan alle, jos alaa ei luontevasti löydy (esim. suntion ammattitutkinto, tuotekehittäjän erikoisammattitutkinto, turvallisuusvalvojan erikoisammattitutkinto).

Vaihtoehdon heikkoutena on, että kaikille nykyisille ammatti- ja erikoisammattitutkinnoille ei luontevasti löydy tai ole mielekästä käyttää tutkintonimikettä (esim. johtamisen erikoisammattitutkinto, tekniikan erikoisammattitutkinto). Joissakin tapauksissa on haastavaa löytää kullekin tutkintotyyppille oma tai riittävän erottelava tutkintonimike (esim. ratsastuksen opettajan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot, valmentajan ammatti- ja erikoisammattitutkinnot).

6.2 Ammatilliset tutkinnot ja tutkintojen perusteet

Tutkintorakenteeseen kuuluvien ammatillisten tutkintojen perusteet ja niissä määritellyt tutkintojen ammattitaitovaatimukset ja muodostumissäännöt vaikuttavat tutkintojärjestelmän reagointikykyyn, selkeyteen ja joustavuuteen.

Vaihtoehto 1: Nykyisenkaltaiset erilliset tutkinnot

Tutkinnot rakentuvat nykyiseen tapaan, ja jokaiselle tutkinnolle laaditaan erillinen tutkinnon peruste. Tutkintojen perusteet perustuvat nykyiseen tapaan työelämässä tarvittavaan osaamiseen ja koostuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin pohjautuvista tutkinnon osista.

Vaihtoehdon vahvuutena on, että tutkinnon perusteet ovat selkeä tutkintokohtainen kokonaisuus. Niiden rakenne noudattaa nykyisten tutkinnon perusteiden rakennetta, jolloin ne ovat tutut ja niitä osataan käyttää. Tutkinnon osat suunnitellaan varta vasten kyseiseen tutkintoon tai hyödynnetään muiden tutkintojen osia tutkinnon perusteiden valmistelun yhteydessä sovittavalla tavalla. Myös tutkinnon osien kytkeä NQF-tasoihin on selkeä. Hallituksen esityksessä esitetään, että tutkinnon osien NQF-tasoa ei määritellä erikseen, vaan se määräytyy sen mukaan, minkä tutkinnon osa on kysymyksessä.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että tutkinnon perusteista tulee helposti ”putkimaiset”, ja ne tehdään pitkälti toisistaan irrallaan, jolloin alojen ja tutkintojen rajapintoja ei oteta riittävästi huomioon, ei myöskään saman alan eri tutkintotyyppien rajapintoja ja kokonaisuutta. Yksilön valinnan mahdollisuudet lisääntyvät vain vähäisessä määrin, ellei perusteiden laadinnassa osata hyödyntää joustavasti muiden olemassa olevien tutkintojen ja niiden osien tarjoamia mahdollisuuksia.

Vaihtoehdossa voidaan rakenteistaa tutkintojen perusteet ja muuttaa ne sähköiseen muotoon, mutta vaihtoehto sinällään ei edellytä sitä. Rakenteistaminen tarkoittaa, että tutkinnot koostuvat selkeästi tutkinnon osista, jotka ovat sähköisessä järjestelmässä. Järjestelmässä on valmiiksi määritelty muodostumissäännöt ja valinnan mahdollisuudet. Tämä helpottaa tutkinnon suorittajan mahdollisuutta tarkastella sekä tutkinnon suorittamisen vaatimuksia että mahdollisuuksia. Järjestelmä on sidoksissa koulutuksen järjestäjien järjestelmiin niin, että tutkinnon suorittaja myös hahmottaa, missä ammattiopistoissa on tarjolla mitään koulutusta. Rakenteistaminen on lisäksi kytketty osaamisen tunnistamiseen ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaan sekä henkilökohtaistamiseen, jolloin yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen muodostuminen helpottuu.

Vaihtoehto 2: Tutkinnon osien alakohtainen kokonaisuus

Saman alan tutkintotyypit ja niiden osat muodostavat yhden yhteisen tutkinnon osien kokonaisuuden. Tutkinnon osien kokonaisuus perustuu nykyiseen tapaan työelämässä tarvittavaan osaamiseen ja tutkinnon osat pohjautuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin. Tutkinnon muodostumissääntöjen kautta määritellään kunkin tutkintotyypin ja tutkinnon vaatimat suoritukset. Käytännössä saman alan tutkintojen tutkinnon osat muodostavat matriisin, ja sekä tutkintotyypit, yksittäiset tutkinnot että yksilölliset opinto- ja tutkintopolut rakentuvat muodostumissääntöjen kautta. Tarkastelun kivijalan muodostaa koulutusohjelma tai osaamisala. Tutkintojen muodostumissääntöjen avulla turvataan eri ammateissa vaadittava vahva ammattiosaaminen määrittelemällä selkeästi tutkinnon suorittamiseksi pakolliset osat. Lisäksi muodostumissääntöjen avulla ohjataan tutkintoon sisältyvää valinnaisuutta niin, että tutkinnoilla on käyttöä työmarkkinoilla tai jatko-opinnoissa. Vaihtoehdossa on mahdollista liittää tutkintoon osia myös muiden alojen tutkinnoista. Valinnan mahdollisuudet määritellään muodostumissääntöjen avulla. Vaihtoehto vahvistaa tutkinnon osien roolia tutkinnon muodostumisessa.

Vaihtoehto edellyttää, että tutkintojen perusteet rakenteistetaan ja muutetaan sähköiseen muotoon. Sähköisessä järjestelmässä on valmiiksi määritelty muodostumissäännöt ja valinnan mahdollisuudet. Tämä helpottaa tutkinnon suorittajan mahdollisuutta tarkastella sekä tutkinnon suorittamisen vaatimuksia että mahdollisuuksia. Järjestelmä on sidoksissa koulutuksen järjestäjien järjestelmiin niin, että tutkinnon suorittaja myös hahmottaa, missä ammattiopistoissa on tarjolla mitään koulutusta. Rakenteistaminen on lisäksi kytketty osaamisen tunnistamiseen ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman laadintaan sekä henkilökohtaistamiseen, jolloin yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen muodostuminen helpottuu.

Vaihtoehdon vahvuutena on, että saman alan tutkinnon osien kokonaisuus nostaa esiin ja tunnistaa tutkintojen osien ja ammattitaitovaatimusten päällekkäisyydet ja kehittää näin tutkintojen alakohtaista kokonaisuutta selkeämpään suuntaan. Tutkinnon osien kokonaisuus edellyttää, että saman alan eri tutkintotyyppien tutkintojen perusteiden valmistelu tehdään samassa prosessissa. Tutkintojen joustavuus ja yksilön valinnanmahdollisuudet lisääntyvät, kun muodostamissääntöjä väljennetään koskemaan valinnaisten tutkinnon osien osalta koko saman alan tutkinnon osien kokonaisuutta ja tarvittaessa myös muiden alojen tutkintojen osia.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että rakenteistaminen kytkeytyy laajaan valtakunnalliseen Oppijan verkkopalvelukokonaisuuden rakentamiseen, ja tutkintojen rakenteistaminen on vain pieni osa koko järjestelmää. Käytännön toteutus vie aikaa, eikä ole koko laajuudessaan heti hyödynnettävissä. Edelleen haasteena on eri alojen rajapintojen tarkastelu ja huomioon ottaminen tutkintoja kehitettäessä. Tutkintoprojektit voivat tässä tapauksessa paisua suuriksi,

koska kokonaisuuden muodostaminen tarvitsee aikaisempaan verrattuna enemmän osaajia ja asiantuntijoita. Tämä saattaa hidastaa tutkinnon uudistamista. Toisaalta yksittäisten tutkinnon osien uudistaminen nopeuttaa työelämän tarpeisiin vastaamista.

Vaihtoehto 3: Tutkinnon osien kattava kokonaisuus

Tutkintotyypit ja niiden osat muodostavat yhden yhteisen tutkinnon osien kokonaisuuden (tällä hetkellä noin 4 000 tutkinnon osaa). Tutkinnon muodostumissääntöjen kautta määritellään kunkin tutkintotyypin ja tutkinnon vaatimat suoritukset. Käytännössä tutkinnon osat muodostavat matriisin, ja sekä tutkintotyypit, yksittäiset tutkinnot että yksilölliset opinto- ja tutkintopolut rakentuvat muodostumissääntöjen kautta. Vaihtoehto edellyttää, että tutkintojen perusteet rakenteistetaan ja muutetaan sähköiseen muotoon.

Vaihtoehdon vahvuutena on, että se tukee vahvasti yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen muodostumista. Ammattitaitovaatimusten päällekkäisyys vähenisi. Yksittäisten tutkinnon osien uudistaminen nopeasti työelämän tarpeisiin mahdollistuu. Alojen ja tutkintojen raja-aidat madaltuvat.

Vaihtoehdon heikkoutena on, että se edellyttää pitkälle kehittyneitä tutkintojen perusteiden rakenteistamista, mikä saattaa viedä aikaa. Suuren moduuliavaruuden hahmottaminen on haasteellista. Vaarana on nykyisten alojen ydinosaamisen hämärtyminen tai katoaminen. Vaihtoehdossa jouduttaisiin todennäköisesti tyytymään kaikille aloille yhteisessä osaamisessa samankaltaisiin tutkinnon osiin. Tämä hävittäisi alan lähtökohdista käsin muodostuvan luontevan ammattiosaamisen kuvaamisen. Ammattitaitovaatimuksiltaan hyvin yleiset tutkinnon osat tuntuvat tutkinnon suorittajista keinoitekoisilta ja vierailta. Jos siirrytään hyvin laajoihin moduuliperusteisiin tutkintojen rakenteisiin, voi olla mahdollonta edes harkita koulutusohjelmien/osaamisalojen nimeämistä. Tutkintojen suorittajat suorittavat ne tutkintojen osat, jotka parhaiten sopivat heidän urasuunnitelmiinsa tai työnantajan tai työtehtävien tarpeisiin. Mikäli tulevaisuudessa suoritetaan enemmän tutkinnon osia kuin kokonaisia tutkintoja, ei koulutusohjelmien/osaamisalojen nimillä ole enää edes merkitystä. Tässä tilanteessa tulee harkittavaksi, miten tutkinnon osan suorittamisesta annettavaan todistukseen tehdään merkintä. Jos tutkinnon osan nimi on esim. Toiminnan toteutus ja seuranta (Kaupan esimiehen erikoisammattitutkinto) tai Yritystoiminta (kaikki perustutkinnot), ei se kerro välttämättä yksiselitteisesti todistuksen lukijalle, mihin tehtävään liittyyvää osaamista tutkinnon osan suorittajalla on.

Vaihtoehto vaatii paljon tutkinnon perusteiden laatijoilta. Heidän pitäisi pystyä hahmottamaan kaikki tutkinnon osat yhtenä kokonaisuutena, vaikka laadintaprosessi pilkottaisiin osaprojekteihin. Laajan tutkinnon osien kokonaisuuden hahmottaminen on erityyppisen vaativaa ja vaikeasti hallittavissa.

Vaihtoehto asettaa koulutuksen järjestäjille haasteita valita koulutustarjonta laajasta tutkinnon osien kokonaisuudesta. Tutkinnon suorittamisen joustavuus lisää opiskelijan ja tutkinnon suorittajan ohjaamisen tarvetta. Vaihtoehto asettaa erityisen haasteen tutkintotoimikuntien työskentelylle, kun tutkinnot voivat muodostua tutkinnon osittain varsin vapaasti koskettaen usean eri tutkintotoimikunnan toimialuetta.

7 Ohjausryhmän esitykset ammattillisen tutkintojärjestelmän kehittämiseksi

Vaikka työelämässä menestyminen edellyttää viime kädessä osaamista, ei niinkään suoritettuja tutkintoja, ohjausryhmä katsoo että ammatillinen tutkintojärjestelmä ja siihen sisältyvät tutkinnot ja tutkintojen osat on hyvä tapa jäsentää eri toimialojen osaamistarpeita ja todentaa työelämän ja yksilöiden tarvitsemaa osaamista yleisesti tunnustetulla ja vertailukelpoisella tavalla. Ohjausryhmän näkemyksen mukaan ammatillinen tutkintojärjestelmä on pääosin toimiva. Sitä on kuitenkin tarve kehittää seuraavilta osin, jotta se pystyy vastaamaan luvussa 4 kuvattuihin työelämän muuttuviin sekä yksilöiden erilaisiin ja erilaistuviin osaamistarpeisiin:

- 1 tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuus ja kyky reagoida muutoksiin
- 2 tutkintojärjestelmän kokonaisuus ja tutkintorakenteen selkeys
- 3 tutkintojen kokonaisuus
- 4 tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuus.

Ohjausryhmä on luokitellut tekemänsä esitykset tämän pääryhmittelyn mukaisesti. Esityksissä on otettu huomioon aiemmin tehdyt tutkintojärjestelmän kehittämissesitykset (ml. TUTKE-tilaustutkimuksen esitykset ja Opetushallituksen esitykset) ja arvioitu niiden tarpeellisuutta ja toteuttamiskelpoisuutta suhteessa aiemmin loppuraportissa kuvattuihin toimintaympäristön muutoksiin ja nykytilan kehittämistarpeisiin. TUTKE-tilaustutkimuksessa ja myös Opetushallituksen analyysissa on tehty osittain hyvin yksityiskohtaisia yksittäisiä tutkintoja koskevia kehittämissesityksiä, jotka perustuvat joko tutkijoiden näkemyksiin tai Opetushallituksen alakohtaisten asiantuntijoiden näkemyksiin. Ohjausryhmä päätyi siihen, että sen ei ole tarkoituksenmukaista tehdä näin yksityiskohtaisia kehittämissesityksiä, vaan loppuraporttiin sisältyvät esitykset ovat luonteeltaan ammatillisen tutkintojärjestelmän ja tutkintojen kehittämisperiaatteita.

Ohjausryhmän esitysten pohjana ovat luvussa 6 kuvatut tutkintojärjestelmän kehittämisvaihtoehdot ja niiden arviointi. Tutkintojen luokittelun ja tutkintotyyppien määrän ja jatkumoiden kehittämisvaihtoehdot liittyvät tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuuteen ja kykyyn reagoida muutoksiin. Luvussa 6 esitettyjen arviointien perusteella

ohjausryhmä päätyi tutkintojen luokittelussa klusteripohjaiseen luokitteluun (vaihtoehto 2). Kolmen tutkintotyypin nähtiin vastaavan parhaiten työelämän osaamistarpeisiin ja tukevan yksilön osaamisen systemaattista kehittämistä läpi työuran (vaihtoehto 1). Tutkintojen nimien ja tutkintonimikkeiden kehittämisehdot liittyvät tutkintojärjestelmän kokonaisuuteen ja tutkintorakenteen selkeyteen. Ohjausryhmä piti toimivimpana vaihtoehtoa, jossa tutkintojen nimet muotoutuvat alan tai toiminnon lähtökohdista ja kaikkiin tutkintotyypeihin muodostetaan pääsääntöisesti tutkintonimikkeet (vaihtoehtoon 4). Ohjausryhmän mielestä tutkintojen kokonaisuutta voidaan parhaiten vahvistaa ottamalla ammatillisten tutkintojen ja niiden perusteiden kehittämisen lähtökohdaksi tutkinnon osien alakohtainen kokonaisuus (vaihtoehto 2). Alaluvuissa 7.1–7.4 on esitetty valittuihin kehittämisehdotuksiin kytkeytyvät yksityiskohtaiset esitykset ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteiksi.

7.1 Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuus ja kyky reagoida muutoksiin

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan ammatillinen tutkintorakenne ja siihen sisältyvät ammatilliset tutkinnot sekä tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistamisprosessi ovat keskeisessä asemassa, kun halutaan varmistaa luvussa 4 kuvattujen työelämän osaamistarpeiden ja sekä työmarkkinoille tulevan että siellä liikkuvan työvoiman osaamisen kohtaaminen. Tutkintorakenteen ja siihen sisältyvien tutkintojen tulisi pystyä mukautumaan työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin ja ottaa huomioon se, että muutosten luonne ja nopeus voivat olla hyvin erilaisia eri toimialoilla ja että uudenlaisia osaamistarpeita syntyy entistä enemmän alojen rajapinnoille. Lisäksi tutkintorakenteen ja tutkintojen tulisi turvata elinikäisen oppimisen edellytykset ja mahdollisuudet ja tukea näin ammatillista liikkuvuutta työuran aikana. Ammatillisen liikkuvuuden tukeminen edellyttää, että tutkintorakenteeseen kuuluvalla tutkinnolla tai tutkinnon osalla on yleistä käyttöarvoa. Kaikkiin työelämän ja yksilöiden osaamistarpeisiin ei ole tarkoituksenmukaista vastata tutkinnoilla tai niiden osilla, vaan yritykset ja muut työyhteisöt ja yksilöt voivat kehittää osaamistaan myös muulla tavoin.

Ohjausryhmä katsoo, että koulutustoimikuntajärjestelmän ohjausryhmä sekä koulutus- ja tutkintotoimikunnat ovat työelämän toimijoiden ja muiden sidosryhmien ohella keskeisessä asemassa ammatillisen tutkintojärjestelmän ja sen yksittäisten tutkintojen työelämävastaavuuden ja ammattitaitovaatimusten ajantasaisuuden varmistamisessa ja tutkintojen perusteiden sisällöllisessä kehittämisessä. Koulutuksen ja tutkintojen järjestäjät puolestaan vastaavat yhdessä alueen työelämän kanssa sekä tarjoamansa koulutuksen että järjestämiensä tutkintojen käytännön toteutuksen työelämälähtöisyydestä ja ajantasaisuudesta.

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan osaamistarpeiden laadullinen ennakointi ja ennakoitimenetelmien kehittäminen on välttämätöntä, jos halutaan varmistaa tutkintojen ammattitaitovaatimusten ulottuminen pitkälle tulevaisuuteen. Lisäksi on tärkeää, että kaikki ammatillisen tutkintorakenteen ja siihen sisältyvien tutkintojen kehittämistyössä ja toimeenpanossa mukana olevat hyödyntävät systemaattisesti osaamistarpeiden ennakkoinnin tuloksia ja muuta tutkimustietoa oman toimintansa pohjana. Osaamistarpeiden kokonaisuuden hahmottamiseksi tarvitaan lisäksi kumppanuutta, yhteisiä foorumeita ja uudenlaisia lähestymistapoja.

Ohjausryhmä pitää tärkeänä, että ammatilliseen tutkintorakenteeseen kuuluu myös jatkossa erilaisia ammatillisia tutkintotyyppisiä, jotka eroavat toisistaan osaamisen vaativuuden suhteen, mutta myös osaamisen laaja-alaisuuden tai erikoistumisen suhteen. Erilaisten tutkintotyyppien avulla vastataan erilaisiin tarpeisiin: tuetaan työmarkkinoille pääsyä tai

alan/ammatin vaihtoa työuran aikana, vahvistetaan elinikäisen oppimisen valmiuksia tai edistetään osaamisen systemaattista kehittämistä läpi työuran. Erilaisten tutkintotyyppien avulla vastataan myös eri alojen erilaisiin osaamistarpeisiin.

Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuuden edelleen kehittämiseksi ohjausryhmä esittää, että

- ammatillista tutkintojärjestelmää ja ammatillisia tutkintoja kehitetään tiiviissä yhteistyössä työelämän toimijoiden ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa. Yhteistyö ja eri osapuolten osallistuminen kehittämistyöhön on välttämätöntä, jotta varmistetaan se, että tutkintojärjestelmä ja tutkinnot vastaavat työelämän nopeastikin muuttuviin osaamistarpeisiin ja tarjoavat yksilöille tavoitteita ja joustavia mahdollisuuksia kehittää itseään ja osaamistaan.
- tutkintorakenteeseen kuuluvat tutkintotyypit, tutkinnot ja tutkinnon osat vastaavat keskeisiin työelämän osaamistarpeisiin siten, että tutkintojen tuottama/edellyttämä osaaminen on laajasti hyödynnettävissä useammassa kuin yhdessä työpaikassa. Tutkintorakenteeseen kuuluvat tutkintotyypit ja tutkinnot tukevat ammattitaidon ja osaamisen kehittymistä sekä ammatillista joustavuutta ja liikkuvuutta elinikäisen oppimisen periaatteen mukaisesti.
- tutkintorakenteeseen kuuluu myös jatkossa kolme tutkintotyyppiä: ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Tutkintotyypit ovat yhteiset kaikilla aloilla, mutta kaikilla aloilla ei tarvitse olla kaikkien tutkintotyyppien tutkintoja. Eri tutkintotyyppien tutkintojen välisten jatkumoiden suunnittelun lähtökohtana ovat alan työelämän tarpeet. Tutkintorakenteen tulee tukea sekä ammattialalla tapahtuvia osaamisvaatimusten muutoksia että yksilöiden urakehitystä.
- opetus- ja kulttuuriministeriö selvittää mahdollisuudet ja tarpeen kehittää nykyistä koulutus- ja opintoalaluokittelua klusteriajattelun suuntaan kaikilla koulutusasteilla. Klusterilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tutkintojen kehittämistä palvelevia laajoja ala- ja aihekokonaisuuksia sekä uudenlaisia osaamis- ja toimialaryhmittelyjä, jotka aiheutuvat toimintaympäristön muutoksista. Klusteriajattelu auttaa tunnistamaan eri alojen ja tutkintojen rajapintoja, yhteisiä osaamisalueita ja yhteyksiä toisiinsa ja kehittää tutkintoja ja koulutusta vastaamaan entistä paremmin työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin.

Ohjausryhmä pitää tärkeänä, että ammatillisen koulutuksen laadullisia osaamistarpeita ennakoivissa ja tutkintorakennetta ja siihen kuuluvia tutkintoja kehitettäessä hyödynnetään jo nyt klusteriajattelua koulutus- ja opintoalaluokittelun rinnalla. TUTKE-tilaustutkimuksessa käytettyä klusterijakoa ja klustereiden määrittelyä (ks. tarkemmin luku 1.2) tulee kuitenkin täsmentää. Ohjausryhmän näkemyksen mukaan ammatillista tutkintojärjestelmää ja tutkintoja voitaisiin kehittää suhteessa seuraaviin klustereihin: 1) luonnonvara ja ympäristö, 2) rakennettu ympäristö, 3) logistiikka, 4) teollisuus, 5) tieto ja viestintä, 6) kulttuuri, 7) hyvinvointi, 8) kauppa ja rahoitus ja 9) matkailu ja ravitseminen. Kehittämistyössä tulisi huomioida myös klustereiden väliset kytkennät.

Tutkintorakenteen ja tutkintojen reagoitavuuden parantamiseksi ohjausryhmä esittää, että

- tutkintojen perusteet perustuvat työelämässä tarvittavaan osaamiseen ja koostuvat työelämän työ- ja toimintakokonaisuuksiin pohjautuvista tutkinnon osista. Selkeästi osista koostuvien ja rakentuvien tutkintojen avulla voidaan reagoida herkemmin työelämän ja yksilöiden erilaisiin ja muuttuviin tarpeisiin.

- tutkintojen ja tutkintorakenteen uudistamistarvetta arvioidaan vuosittain. Arvioinnissa otetaan huomioon työelämältä tulleet esitykset ja hyödynnetään osaamistarpeiden ennakkoinnin tuloksia, muuta tutkimustietoa ja koulutus- ja tutkintotoimikuntien asiantuntemusta. Arvioinnin pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö uudistaa tarvittaessa tutkintorakennetta ja Opetushallitus tutkintojen perusteita. Työelämän uudet tai muuttuneet osaamistarpeet otetaan huomioon ensisijaisesti tutkinnon perusteita uudistamalla ja, jos perusteiden uudistaminen ei riitä, tutkintorakennetta uudistamalla.

Käytännössä työelämän osaamistarpeisiin vastaaminen tapahtuisi niin, että osaamistarpeisiin vastattaisiin ensin

- 1 muuttamalla tutkinnon muodostumissääntöjä niin, että muutetaan valinnan mahdollisuuksia olemassa olevia tutkinnon osia hyödyntämällä
- 2 uudistamalla olemassa olevia tutkinnon osia sisällöllisesti
- 3 kehittämällä olemassa oleviin tutkintoihin uusia tutkinnon osia.

Tutkinnon osien uudistamisen ja uusien tutkinnon osien lisäämisen yhteydessä tarkistettaisiin myös tutkintojen muodostumissäännöt ja varmistettaisiin, että tutkinnot tuottavat edelleen ammattialalla tarvittavan ammattitaidon. Nämä muutokset edellyttäisivät muutoksia tutkinnon perusteisiin.

Tutkintoja voitaisiin tarvittaessa uudistaa myös kokonaisuutena muuttamalla tutkinnon rakennetta, esim. lisäämällä tai poistamalla koulutusohjelmia/osaamisaloja. Lisäksi voitaisiin tarvittaessa yhdistää useampia olemassa olevia tutkintoja yhdeksi tutkinnoksi, poistaa tutkinto tutkintorakenteesta tai lisätä uusi tutkinto. Nämä muutokset edellyttäisivät muutoksia sekä tutkintorakennearvokseen että tutkintojen perusteisiin.

Jotta ohjausryhmän esitysten mukainen tutkintorakenteen ja tutkintojen kehittäminen on mahdollista ja jotta tutkintojen laatua voidaan edistää, ohjausryhmä pitää tärkeänä, että Opetushallituksella on AKKU-johtoryhmän toimenpide-ehdotusten mukaisesti riittävät henkilöstöresurssit ja riittävä rahoitus ammatillisten tutkintojen kehittämiseen ja systemaattiseen päivittämiseen eri toimialojen muutostarpeiden mukaisesti.

7.2 Tutkintojärjestelmän kokonaisuus ja tutkintorakenteen selkeys

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan elinikäistä oppimista edistää, jos sekä työelämä että yksilöt hahmottavat tutkinto- ja koulutusjärjestelmästä selkeät ja johdonmukaiset osaamisen kehittämisyvät. Tästä syystä ammatillisen tutkintojärjestelmän tulee niveltä saumattomasti Suomen tutkinto- ja koulutusjärjestelmään.

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kokonaisuuden vahvistamiseksi ohjausryhmä esittää, että

- opetus- ja kulttuuriministeriö päättää tutkintorakenteesta ja siihen kuuluvista tutkinnoista yhtenä kokonaisuutena siten, että asetus ammatillista perustutkinnoista ja asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitetusta tutkintorakenteesta kootaan samaan asetukseen. Tutkintorakennetta uudistettaessa tutkintotyyppinä, tutkintoja ja niiden suhdetta toisiinsa tarkastellaan alakohtaisena kokonaisuutena.

- tutkintorakenteeseen kuuluvat tutkinnot ovat ensisijaisesti laajoja ammattialakohtaisia tai useamman ammattialan kattavia kokonaisuuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus selvittävät yhteistyössä työelämän toimijoiden ja koulustoitimikuntajärjestelmän kanssa, mitä yksittäisiä tutkintoja ja/tai koulutusohjelmia/osaamisaloja on mahdollista yhdistää laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Selvityksessä hyödynnetään TUTKE-tilaustutkimuksen ja Opetushallituksen esityksiä tutkintorakenteen kehittämiseksi. Tutkintoja yhdistämällä poistetaan epätarkoituksenmukaista päällekkäisyyttä tutkintorakenteesta ja tutkintojen ammattitaitovaatimuksista ja samalla lisätään tutkintojärjestelmän selkeyttä ja joustavuutta. Tutkintorakennetta kehitetään kuitenkin niin, että siihen voidaan tarvittaessa lisätä tutkinnon osia tai tutkintoja, jotka tuottavat/edellyttävät osaamista jollekin erikoistumisalueelle.
- tutkintorakenneasetuksia koottaessa opetus- ja kulttuuriministeriö yhtenäistää yhteistyössä Opetushallituksen ja työelämän toimijoiden kanssa tutkintojen ja koulutusohjelmien/osaamisalojen nimet niin, että ne viittaavat ensisijaisesti alaan ja, jos se ei ole alan näkökulmasta tarkoituksenmukaista, toimintoon. Lisäksi muodostetaan tutkintonimikkeet pääsääntöisesti kaikkiin tutkintotyyppihin. Tutkinnolla ei kuitenkaan tarvitse olla tutkintonimikettä, jos nimike ei ole alan työelämän näkökulmasta mahdollinen tai tarpeen. Tutkintonimikkeinä käytetään alalla vakiintuneita ammattiin viittaavia nimikkeitä tai nimikkeitä, jotka kuvaavat henkilön saamaa koulutusta. Eri tutkintotyyppien tutkintonimikkeet erotetaan aina tai tarvittaessa toisistaan tutkintonimikkeen jälkeen sulkuihin merkittävällä tutkintotyyppin lyhenteellä.

Käytännössä tutkintojen ja koulutusohjelmien/osaamisalojen nimien yhtenäistäminen tarkoittaisi sitä, että esim. turkkurimestarin erikoisammattitutkinnon nimi muutettaisiin muotoon turkisalalan erikoisammattitutkinto, ja tutkintonimikkeenä olisi turkkurimestari (eat). Vastaavasti esim. suunnitteluassistentin perustutkinnon nimi muutettaisiin muotoon teknisen suunnittelun perustutkinto, jossa olisi samanniminen koulutusohjelma. Tutkintonimike olisi suunnitteluassistentti (pt). Autoalan perustutkinnon automaalauksen koulutusohjelman/osaamisalan suorittaneen tutkintonimike olisi automaalari (pt) ja vastaavan ammattitutkinnon suorittaneen henkilön tutkintonimike automaalari (at). Muutosten jälkeen tutkintorakenne olisi myös nimien ja nimikkeiden osalta yhtenäinen ja looginen kokonaisuus. Lisäksi tutkintonimikkeiden käyttö vahvistaisi tutkinnon suorittajien ammatti-identiteettiä ja mahdollistaisi sen, että tutkinnot ovat linkitettävissä aiempiin vastaaviin tutkintoihin koulutuksen seurannassa, jos tutkintojen nimet muuttuvat tai tutkintoja yhdistetään laajemmiksi kokonaisuuksiksi.

Tutkintorakenteen selkeyden lisäämiseksi ohjausryhmä esittää, että

- opetus- ja kulttuuriministeriö määrittelee yhteistyössä Opetushallituksen ja työelämän toimijoiden sekä muiden hallinnonalojen ja sidosryhmien kanssa kunkin tutkintotyyppin tutkinnoille tarkemmat kriteerit. Kriteerien pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö tarkistaa tutkintotyyppien määrittelyä säädöksissä ja tutkintojen sijoittumista tutkintotyyppihin.

Kriteerien määrittely tarkoittaisi, että tutkintotyyppin luonne ja piirteet sekä tutkintotyyppin tutkintojen edellyttämän osaamisen vaativuustaso määriteltäisiin täsmällisesti. Tutkintojen perusteet ja tutkintojen ammattitaitovaatimukset laadittaisiin nykyiseen tapaan työelämän osaamistarpeiden pohjalta siten, että tutkinnot voitaisiin sijoittaa jollekin NQF-vaativuus-

tasolle 4–6. Osaamisen kasvu tutkintotyyppistä toiseen voisi olla osaamisen syvenemistä tai erikoistumista tai osaamisen alueen laajenemista tai monipuolistumista.

Samaan tutkintotyyppiin kuuluvat ammatilliset tutkinnot olisivat ammattitaitovaatimuksiltaan pääsääntöisesti samaa NQF-vaativuustasoa. Uudistettaessa olemassa olevia ammatillisia tutkintoja/tai lisättäessä tutkintorakenteeseen uusia tutkintoja ne sijoittuisivat ensisijaisesti tutkintotyyppiin NQF-tasolle. Yksittäiset tutkinnot voisivat kuitenkin poikkeustapauksissa olla vaativuustasoltaan muita saman tutkintotyyppiin tutkintoja vaativampia toimialojen erilaisten osaamistarpeiden vuoksi. Ammatilliseen tutkintojärjestelmään on hyvä sisältyä joustoa, jotta järjestelmän avulla voidaan vastata parhaalla mahdollisella tavalla työelämän, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin. Esimerkiksi tasolle 6 sijoittuviksi esitettyjen erikoisammattitutkintojen (esim. johtamisen eat) tulee voida myös jatkossa olla ammatillisia tutkintoja, jotta toisen asteen tutkinnon suorittaneet voivat suorittaa niitä. Korkeatasoinen osaaminen on voitava nähdä laajemmin kuin vain ja ainoastaan korkeakouluissa hankittuna osaamisena.

Tutkinnon poikkeava NQF-vaativuustaso otettaisiin huomioon ja perusteltaisiin Opetushallituksen yhdessä koulutustoimikuntajärjestelmän ohjausryhmän kanssa opetus- ja kulttuuriministeriölle tekemässä tutkintorakenteen muutosesityksessä. Tutkinnon sijoittaminen tutkintotyyppiin vaativuustasoa ylemmälle vaativuustasolle edellyttäisi, että tutkinnon ammattitaitovaatimukset poikkeaisivat kaikkien osaamisen ulottuvuuksien suhteen selkeästi muista tutkintotyyppiin tutkinnoista ja että ammattitaitovaatimukset vastaisivat tutkintojen viitekehyksen ylemmän vaativuustason kuvausta. Tutkintorakenteen muutosesityksen pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelisi muutokset tutkintorakenneasetukseen sekä tarvittaessa muutoksen valtioneuvoston asetukseen tutkintojen (ja muun osaamisen) viitekehyksestä. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuulisi muita ministeriöitä ja sidosryhmiä säädösmuutosten valmisteluvaiheessa.

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan tutkintojen kriteerien määrittelyssä tulisi hyödyntää tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksen ohella opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän ECVET-pisteitä, joiden avulla voitaisiin selkiyttää samalla NQF-tasolla olevien tutkintojen eroja. ECVET-pisteillä tarkoitetaan tutkintoon kuuluvien oppimistulosten numeerisesti esitettyä kokonaispainoarvoa ja tutkinnon osien suhteellista painoarvoa tutkinnosta. Samalla NQF-tasolla voisi olla erilaisia tutkintoja, joiden opintopisteet kertoisivat tutkinnon edellyttämän osaamisen laajuudesta. Ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa ja aikuiskoulutuslaissa säädettäisiin siitä, että tutkintotyyppien ja tutkintojen laajuus ilmaistaan ECVET-pisteinä. Kunkin tutkintotyyppiin ECVET-pisteet säädettäisiin valtioneuvoston asetuksessa. Yksittäisten tutkintojen ECVET-pisteet säädettäisiin tutkintorakenneasetuksessa. Saman tutkintotyyppiin tutkintojen ECVET-pisteiden määrä voisi vaihdella samaan tapaan kuin korkeakoulututkinnoissa.

Ohjausryhmä kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että tutkintojärjestelmän kehittämisessä on hyvä ottaa tutkintorakenteeseen kuuluvien tutkintojen ohella huomioon ammatillisten tutkintojen rajapinnat perusopetukseen päin (esim. ammattistartti) ja myös rajapinnat korkeakoulututkintoihin (esim. työnjohtokoulutuskokeilut). Rajapintojen huomioiminen tukee elinikäistä oppimista ja yksilöiden joustavia siirtymiä koulutusasteelta toiselle. Ammatilliseen tutkintojärjestelmään kuuluvat erilaiset valmistavat ja valmentavat koulutukset, joille on määritelty valtakunnalliset tavoitteet ja opetussuunnitelman perusteet ja jotka ovat rajapintoja perusopetukseen päin. Ohjausryhmä katsoo, että näiden koulutusten vaativuustaso on hyvä määritellä sijoittamalla valmistavat ja valmentavat koulutukset tutkintojen ja muun osaamisen viitekehykseen mahdollisimman pian viitekehyksen laajentamistyön yhteydessä.

7.3 Tutkintojen kokonaisuus

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan eri ammatillisten tutkintojen ja niiden ammattitaitovaatimusten tulee olla perusteltuja ja loogisia työelämän ja yksilöiden osaamistarpeiden näkökulmasta. Niiden tulee tukea sekä työelämään siirtymistä että osaamisen edelleen kehittämistä työuran aikana. Kunkin alan tutkintojen ammattitaitovaatimusten tulee hahmottua alan kannalta selkeänä ammatillisen osaamisen hankkimista ja edelleen kehittämistä tukevana kokonaisuutena tutkintojen perusteissa. Luvussa 7.2 esitetyt tutkintojärjestelmän kokonaisuuden vahvistamiseen ja tutkintorakenteen selkeyden ja johdonmukaisuuden lisäämiseen tähtäävät ohjausryhmän esitykset tukevat osaltaan myös tätä tavoitetta. Etenkin ammattitaitovaatimuksiltaan yhtenevien tutkintojen ja/tai koulutusalojen/osaamisalojen yhdistäminen laajemmiksi kokonaisuudeksi ja tutkintotyyppien tutkintojen kriteerien tarkempi määrittely vahvistavat myös tutkintojen alakohtaista kokonaisuutta.

Ammatillisten tutkintojen alakohtaisen kokonaisuuden vahvistamiseksi ohjausryhmä esittää, että

- saman alan tutkintotyyppit ja niiden osat muodostavat yhden yhteisen tutkinnon osien kokonaisuuden. Tutkintojen muodostumissääntöjen kautta määritellään kunkin tutkintotyyppien ja tutkinnon vaatimat suoritukset. Tutkintojen muodostumissääntöjen avulla turvataan myös eri aloilla ja ammateissa vaadittava vahva ammattiosaaminen määrittelemällä selkeästi tutkinnon suorittamiseksi pakolliset osat. Saman alan eri tutkintotyyppien tutkintojen perusteiden valmistelu tehdään samassa prosessissa. Myös saman klusterin ja lähialojen yhteisten tutkintojen suunnittelua ja tutkinnon perusteiden valmistelua tehdään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä. Näin varmistetaan ammattitaitovaatimusten alakohtainen kokonaisuus ja jatkumo sekä poistetaan epätarkoituksenmukaiset päällekkäisyydet. Tässä yhteydessä tarkistetaan myös eri tutkintotyyppien tarve.
- kaikkien ammatillisten tutkintojen ja niiden osien tuottaman osaamisen laajuus määritellään ECVET-pisteinä. Tutkinnon ECVET-pisteet säädetään tutkintorakenneasetuksessa. Tutkinnon osien ECVET-pisteet määrätään tutkinnon perusteissa opetus- ja kulttuuriministeriön määrittelemien periaatteiden ja linjausten mukaisesti. ECVET-pisteiden käyttö mahdollistaa tutkintojen muodostumissääntöjen selkeän ja läpinäkyvän määrittelyn ja erityyppisten ja -laajuisten tutkinnon osien yhdistelyn ja vertailun.
- eri alojen ja tutkintojen yhteisille osaamisalueille kuten esimiestyö, asiakaspalvelu, yrittäjäosaaminen, tuotekehitysoosaaminen, projektiosaaminen jne. kehitetään joko yhteisiä tutkinnon osia tai yhteisiä määrittelyjä tutkinnon perusteiden laadunvarmistuksen tueksi. Nämä yhteiset määrittelyt voidaan kytkeä tutkinnon osan substanssiosaamiseen ala- tai tutkintokohtaisesti, jolloin ammattitaitovaatimukset ja arvioinnin kohteet ja kriteerit kuvataan kunkin alan tai ammatin lähtökohdista. Tutkinnon laatijoiden avuksi kehitetyt yhteiset määrittelyt tuovat tutkintojen perusteiden laatimiseen tasalaatuisuutta ja vähentävät työmäärää.

Lisäksi ohjausryhmä pitää tärkeänä, että erityyppiset ammatinharjoittamissäädöksissä määritellyt osaamisvaatimukset (erillispätevyudet esim. sähköasennukset, hitsaus) sijoitetaan osaksi ammatillisia tutkintoja ja niiden ammattitaitovaatimuksia ammatillisten tutkintojen perusteissa, jolloin tutkinnon tai sen osan tai osien suorittaminen antaa ammatinharjoittamissäädöksissä edellytetyn pätevyyden. Perusteiden valmistelu tapahtuu opetushallinnon, ammatinharjoittamislainsäädännöstä vastaavan hallinnonalan ja työelämän toimijoiden

yhteistyönä. Pätevyysvaatimusten muuttuminen voidaan ottaa joustavasti huomioon myös tutkinnon perusteissa.

7.4 Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuus

Ohjausryhmä pitää tärkeänä, että tutkintojärjestelmän joustavuutta lisätään. Joustavuutta lisäämällä voidaan luoda osaamiskokonaisuuksia, jotka mahdollistavat alojen ja tutkintojen rajapinnoilla oleviin uusiin osaamistarpeisiin vastaamisen ja eri alueiden erilaisiin osaamistarpeisiin vastaamisen. Lisäksi joustavuus tukee yksilön osaamisen kehittämistä hänen omien tarpeidensa mukaisesti sekä edistää tutkinnon suorittaneiden työllistymistä opintojen jälkeen.

Tutkintojärjestelmän joustavuutta voidaan ohjausryhmän näkemyksen mukaan lisätä

- 1 lisäämällä tutkintorakenteen joustavuutta
- 2 lisäämällä yksittäisten tutkintojen joustavuutta
- 3 lisäämällä tutkinnon suorittajan mahdollisuuksia suorittaa tutkinto eri tavoin.

Tutkintorakenteen joustavuus liittyy tutkintorakenteen uudistamissykliin ja tutkintojärjestelmään kuuluvien tutkintojen kykyyn reagoida työelämän ja yksilöiden muuttuviin osaamistarpeisiin ilman, että tutkintorakennetta tarvitsee muuttaa. Kehittämisesitykset on esitetty luvuissa 7.1 ja 7.2.

Tutkintojen joustavuus näkyy siinä, kuinka hyvin tutkinnon perusteet mahdollistavat yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen rakentamisen. Tutkinto on joustava, jos sen muodostumissäännöt mahdollistavat pakollisten tutkinnon osien lisäksi myös valinnaisten tutkinnon osien liittämisen tutkintoon. Lisäksi joustavan tutkinnon muodostumissäännöt mahdollistavat sen, että tutkinnosta voidaan ottaa osia toisiin tutkintoihin. Työelämän moninaistuviin osaamistarpeisiin vastaamisen kannalta tutkintoihin sisältyvä valinnaisuus on hyvä pitää mahdollisimman laajana, ja myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin tarvitaan valinnan mahdollisuuksia.

Tutkintojärjestelmän joustavuuden lisääminen tarkoittaa ohjausryhmän näkemyksen mukaan myös sitä, että turvataan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien yksilöiden mahdollisuudet ammattitaidon ja elinikäisen oppimisen valmiuksien hankkimiseen, ammatillisen osaamisen edelleen kehittämiseen ja ammattitaidon osoittamiseen. Tästä syystä on tärkeää säilyttää erilaiset mahdollisuudet hankkia ammatillista osaamista (oppilaitosmuotoinen koulutus, oppisopimuskoulutus, epävirallinen ja arkioppiminen). Myös erilaiset tavat suorittaa tutkinto ja osoittaa ammattitaito ovat tarpeen (ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus, näyttötutkinnot). Lisäksi on tärkeää, että tutkinnon suorittaja voi suorittaa tutkinnon vaiheittain osa kerrallaan tai hän voi suorittaa vain osan tai osia tutkinnosta silloin, kun se on yksilön elämäntilanteen tai työelämän tarpeiden kannalta tarkoituksenmukaista. Koko tutkinnon suorittamisen tulee olla ensisijainen tavoite erityisesti nuorten koulutuksessa ja silloin, kun henkilöllä ei ole aiempaa ammatillista tutkintoa. Tutkinnon osien hyödyntämismahdollisuus on puolestaan tärkeää silloin, kun kartutetaan osaamista.

Tutkintojärjestelmän joustavuuden lisäämiseksi ohjausryhmä esittää, että

- Opetushallitus määrittelee tutkintojen perusteissa muodostumissäännöt niin, että joustavat valinnat eri alojen, tutkintotyyppien ja tutkintojen välillä ovat mahdollisia kaikkien tutkintotyyppien tutkinnoissa ja tutkinnoista, ellei ammattialan lainsäädännöstä muuta johdu. Valinnaisuutta lisätään ottaen huomioon työelämän tarpeet ja valinnaisuuden realistiset toteuttamismahdollisuudet.
- vastataan alueellisen, paikallisen tai kansainvälisen työelämän tarpeisiin siten, että
 - 1 Opetushallitus määrittelee ammatillisten perustutkintojen perusteiden muodostumissäännöt niin, että tutkintoon johtavaan peruskoulutukseen voidaan sisällyttää nykyistä enemmän koulutuksen järjestäjän yhdessä työelämän kanssa laatimia tutkinnon osia (paikallisesti tarjottavat tutkinnon osat). Paikallisesti tarjottavia tutkinnon osia voi sisällyttää tutkintoihin silloin, kun ne ovat työelämän tarpeiden näkökulmasta mahdollisia ja tarkoituksenmukaisia ja ne ovat hyödynnettävissä useammassa kuin yhdessä työpaikassa.
 - 2 tutkintoon johtavassa ammatillisessa peruskoulutuksessa suoritettavat paikallisesti tarjottavat tutkinnon osat tunnustetaan ja tunnustetaan osaksi näyttötutkintoa silloin, kun yksilö siirtyy tutkintoon johtavasta peruskoulutuksesta suorittamaan tutkintoa näyttötutkintona.
 - 3 Opetushallitus laatii ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteet niin, että ne ovat sovellettavissa joustavasti eri alueiden työelämän tarpeisiin. Lisäksi ammatti- ja erikoisammattitutkintojen perusteita uudistetaan tarvittaessa nopeastikin päivittämällä yksittäisiä tutkinnon osia tai laatimalla uusia tutkinnon osia silloin, kun alueelliset, paikalliset tai kansainväliset työelämän tarpeet sitä edellyttävät. Näihin tarpeisiin voidaan vastata myös lainsäädännön mahdollistamalla kokeiluilla.
- kannustetaan ohjauksen, rahoituksen ja koulutustarjonnan avulla yksilöitä suorittamaan yksittäisiä tutkinnon osia koko tutkinnon asemesta silloin, kun hänellä on jo aiempi ammatillinen tutkinto ja hän päivittää osaamistaan.

Ohjausryhmä pitää lisäksi tärkeänä, että täsmennetään tutkinnon osien tuottaman osaamisen määrittelyä esim. todistuksessa silloin, kun yksilö suorittaa tutkinnon mukautetuin tavoittein. Todistukseen lisätään maininta siitä, mitä osaamista yksilö on saavuttanut (esim. silittäminen, metsän istuttaminen). Tällä tavoin tehdään mukautetuin tavoittein tutkinnon suorittaneiden yksilöiden osaaminen näkyväksi ja edistetään heidän työllistymistään. Jatkossa maininta voidaan lisätä myös suunnitteilla olevaan todennetun osaamisen rekisteriin, joka koskisi kaikkia kansalaisia. Todennetun osaamisen rekisteri on osa aiemmin mainittua Oppijan verkkopalvelukokonaisuutta, ja sen tavoitteena on koota yhteen yksilön koko osaamishistoria mukaan lukien henkilön suorittamat tutkinnot ja muu koulutus sekä muutoin hankkima todennettu osaaminen.

Ohjausryhmä korostaa, että tutkintojärjestelmän joustavuus toteutuu vain, jos koulutuksen ja tutkintojen järjestäjät tarjoavat opiskelijoille ja tutkinnon suorittajille myös käytännössä valinnan mahdollisuuksia ja henkilökohtaisia opinto- ja tutkintopolkuja. Lisäksi on tärkeää, että koulutuksen ja tutkinnon järjestäjät huolehtivat opintojen ohjauksen ja henkilökohtaistamisen avulla siitä, että yksilön valitsemat tutkinnon osat muodostavat järkevä kokonaisuuden yksilön työllistymisen, jatko-opintoihin sijoittumisen tai urakehityksen kannalta.

8 Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämistä koskevien esitysten vaikutukset

Luvussa 7 esitetyt ohjausryhmän esitykset ovat luonteeltaan ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteita. Esitysten toteuttaminen edellyttää vielä yksityiskohtiin menevää jatkovalmistelua. Tästä syystä ohjausryhmä voi esittää ainoastaan alustavia arvioita ehdotusten hallinnollisista, taloudellisista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista.

8.1 Hallinnolliset ja taloudelliset vaikutukset

Ohjausryhmän esitysten toteuttaminen edellyttää, että ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmää tarkastellaan ja kehitetään kokonaisuutena myös muutoin kuin tutkintojärjestelmän osalta. Etenkin rahoitusjärjestelmää tulee kehittää, jotta se mahdollistaa parhaalla mahdollisella tavalla laajan valinnaisuuden ja erilaisten opinto- ja tutkintopolkujen toteuttamisen ja tukee yksilöiden työllistymistä ja työmarkkinoilla pysymistä. Ammatillisen koulutuksen rahoitusjärjestelmän kehittäminen ei kuulu TUTKE-hankkeen toimeksiantoon, vaan edellyttää erillistä valmistelua.

Ohjausryhmän esitysten toteuttamisen näkökulmasta on tärkeää, että rahoitukseen liittyvät säädökset muutetaan samanaikaisesti tutkintojärjestelmän kehittämiseen liittyvien säädösten kanssa ja niissä otetaan huomioon yksilöllisten opinto- ja tutkintopolkujen sekä koulutuksen ja työelämän vuorottelun vaikutukset. Lisäksi esitykset edellyttävät, että rahoitus mahdollistaa tutkinnon osien suorittamisen ja kannustaa koko tutkinnon suorittamisen ohella myös siihen, että tutkinnon voi suorittaa osa kerrallaan tai että tutkinnosta voi tarvittaessa suorittaa yksittäisiä osia silloin, kun se on yksilön osaamisen kehittämisen ja työelämän osaamistarpeisiin vastaamisen kannalta tarkoituksenmukaista.

Ohjausryhmän esitysten taloudellisia vaikutuksia on mahdollista arvioida tarkemmin vasta, kun ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän kehittämiseen liittyvät ratkaisut on tehty. Ohjausryhmä kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että sen tekemät esitykset voivat aiheuttaa tarvetta tarkistaa opintotukea koskevia säädöksiä.

8.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tutkintorakenteen ja tutkintojen työelämävastaavuuden kehittämiseen liittyvät ohjausryhmän esitykset vahvistavat pääosin olemassa olevia toimintatapoja, joten niiden vaikutukset

viranomaisten toimintaan ovat vähäiset. Jatkovalmistelun yhteydessä tulee ratkaistavaksi se, millä tavoin vuoden 2011 alusta uudistuvan koulutustoimikuntajärjestelmän osaamista ja asiantuntemusta on mahdollista hyödyntää ammatillisen tutkintojärjestelmän ja tutkintojen kehittämisessä. Ohjausryhmän esittämä koulutus- ja opintoalaluokituksen kehittämiseen liittyvä selvitystyö lisää jossakin määrin hallinnollista työtä opetus- ja kulttuuriministeriössä, mutta on toisaalta osa ministeriön perustehtävää.

Ohjausryhmän esitykset tutkintorakenteen ja tutkintojen reagoitakyvyn parantamiseksi edellyttävät, että Opetushallitus arvioi vuosittain tarvetta uudistaa tutkintojen perusteita ja/tai tutkintorakennetta kaikkien tutkintotyyppien osalta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tutkintorakenne tai yksittäisen tutkinnon perusteet muuttuisivat vuosittain. Esimerkiksi ammatilliset perustutkinnot on juuri uudistettu, joten uudistamistarve koskee lähiaikoina todennäköisesti vain muutamien tutkintojen yksittäisiä tutkinnon osia. Tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistamistarpeen selvittäminen kaikkien tutkintotyyppien osalta vuosittain ei lisää hallinnollista työtä Opetushallituksessa. Käytännössä hallinnollinen työ jakautuu nykyistä tasaisemmin eri vuosille eikä kasaannu enää sykleittäin tiettyihin vuosiin. Työelämän osaamistarpeiden huomioiminen ensisijaisesti tutkinnon perusteita uudistamalla vähentää tutkintorakenteen uudistamistarvetta. Tämä vähentää hallinnollista työtä sekä tutkintorakenteen muutosesitykset valmistelevalle Opetushallituksessa että tutkintorakenteesta päättävässä opetus- ja kulttuuriministeriössä sen jälkeen, kun uudistettu tutkintojärjestelmä on saatu täysimääräisesti käyttöön.

Ohjausryhmän esitykset ammatillisen tutkintojärjestelmän kokonaisuuden vahvistamiseksi edellyttävät säädösmuutoksia ja lisäävät hallinnollista työtä opetus- ja kulttuuriministeriössä. Tutkintorakenneasetusten kokoamisen ja sen yhteydessä tapahtuvan tutkintojen nimien yhtenäistämisen ja tutkintonimikkeiden muodostamisen jälkeen hallinnollinen työ tasaantuu ja vastanee tämänhetkistä tutkintorakenteen kehittämistyötä. Tutkintorakenteeseen kuuluvien tutkintojen tarkastelu laajoina yhden tai useamman ammattialan kattavina kokonaisuuksina vähentää epätarkoituksenmukaista päällekkäisyyttä tutkintorakenteessa ja tutkintojen ammattitaitovaatimuksissa, mikä saattaa merkitä sitä, että yksittäisten tutkintojen määrä vähenee. Tutkintojen määrän väheneminen vähentää osittain myös tutkintojen perustetyötä ja aiheuttaa sen, että on arvioitava uudelleen myös tutkintotoimikuntien määrää sekä toimikuntien jäsenten määrää.

Tutkintorakenteen selkeyden lisäämiseksi esitetty tutkintotyyppien kriteerien määrittely kytketty tutkintojen ja muun osaamisen viitekehyksen toimeenpanoon ja valmisteilla olevaan ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten eurooppalaisen siirtojärjestelmän käyttöönottoon. Kriteerien määrittely on luontevaa tehdä tässä yhteydessä, jolloin hallinnollinen työ ei merkittävästi lisääntynyt. Kriteerien pohjalta on todennäköisesti tarvetta tarkistaa tutkintotyyppien määrittelyä säädöksissä ja tutkintojen sijoittumista tutkintotyyppisiin, mikä aiheuttaa valmistelu- ja toimeenpanotyötä sekä opetus- ja kulttuuriministeriössä että Opetushallituksessa.

Ohjausryhmän esitykset tutkintojen kokonaisuuden vahvistamiseksi edellyttävät, että Opetushallitus muuttaa tutkintojen perusteiden laadintaprosessia. Tutkintojen perusteiden rakenteistaminen ja julkaiseminen sähköisessä muodossa tukee tutkintojen kokonaisuuden vahvistamista. Laadintaprosessin muuttaminen tehostaa tutkinnon perusteiden valmistelua ja auttaa poistamaan ammattitaitovaatimusten päällekkäisyyksiä ja rakentamaan loogisia jatkumoa tutkintotyyppistä toiseen. Tutkinnon perusteiden rakenteistaminen ja julkaiseminen sähköisessä muodossa vähentää pitkällä aikavälillä hallinnollista työtä, kun yksittäiset muutokset eivät enää vaadi koko tutkinnon perusteasiakirjan uudistamista uusine taittoineen, painoineen ja jakeluineen. Perusteiden julkaiseminen sähköisenä vähentää myös kustannuk-

sia, kun ainakin osa paino- ja jakelukustannuksista jää pois. Toisaalta sähköisen julkaisujärjestelmän rakentaminen ja ylläpitäminen edellyttää sekä työpanosta että rahoitusta. Tutkinnon perusteiden rakenteistaminen ja julkaiseminen sähköisessä muodossa tukee sähköisen Oppijan verkkopalvelukokonaisuuden rakentamista. Rakenteistamisen kustannukset on otettu huomioon Oppijan verkkopalvelukokonaisuuden kehitystyössä.

Tutkintojen ja tutkinnon osien ECVET-pisteiden määrittely lisää hallinnollista työtä opetus- ja kulttuuriministeriössä ja Opetushallituksessa siinä vaiheessa, kun pisteytystä tehdään sekä silloin kun laaditaan uusia tutkintoja tai tutkinnon osia. Toisaalta ECVET-pisteiden käyttö tukee tutkintojen muodostumissääntöjen selkeää ja läpinäkyvää määrittelyä, mikä helpottaa perusteiden laadintaa. Yhteisten tutkinnon osien tai yhteisten määrittelyjen laatiminen eri alojen ja tutkintojen yhteisille osaamisalueille tuo tutkintojen perusteiden laatimiseen tasalaatuisuutta. Alkuvaiheessa määrittelyt lisäävät hallinnollista työtä Opetushallituksessa, mutta pitkällä aikavälillä hallinnollinen työ vähenee.

Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuuteen liittyvät ohjausryhmän esitykset liittyvät pääosin tutkinnon perusteissa olevien valinnan mahdollisuuksien lisäämiseen. Esitykset on tarkoitus panna toimeen tutkintojen perusteiden päivittämisen tai uusien tutkinnon perusteiden laatimisen yhteydessä, joten ne eivät lisää hallinnollista työtä. Tutkinnon perustetyö on osa Opetushallituksen perustehtävää.

Ammatillisen tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistaminen ja uudistusten toimeenpano edellyttää mittavaa tiedottamista ja eri osapuolten kouluttamista. Erityisesti on huolehdittava koulutuksen ja tutkinnon järjestäjien sekä koulutus- ja tutkintotoimikuntien kouluttamisesta. Tiedottaminen työelämälle, opettajankoulutukseen, opiskelijoille ja tutkinnon suorittajille on myös tärkeää. Tämä lisää hallinnollista työtä sekä opetus- ja kulttuuriministeriössä että Opetushallituksessa ja aiheuttaa myös muita kustannuksia, esim. materiaalikustannuksia. Tiedostus ja koulutus ajoittuvat uudistusten toimeenpanovaiheeseen.

8.3 Vaikutukset ammatillisen koulutuksen järjestäjien toimintaan

Ohjausryhmän esitykset tutkintorakenteen kehittämiseksi vaikuttavat myös koulutuksen järjestäjien toimintaan. Mikäli tutkintorakenteen selkeyttä ja johdonmukaisuutta lisätään ja tutkintojen määrä vähenee, koulutuksen järjestäjät pystyvät nykyistä paremmin hahmottamaan tutkintojärjestelmän kokonaisuuden. Tämä tukee asiakaslähtöisten koulutuspalvelujen suunnittelua. Lisäksi se tukee hakeutumisvaiheen henkilökohtaistamista ja soveltuvan tutkinnon valintaa ja tehostaa näin tutkintojärjestelmän toimintaa.

Ohjausryhmän esitykset tutkintojen alakohtaisen kokonaisuuden vahvistamiseksi korostavat tutkintojen perusteiden muodostumista osista ja edellyttävät tutkintojen perusteiden rakenteistamista. Rakenteistamisen yhteydessä sähköiseen järjestelmään määritellään valmiiksi tutkintojen muodostumissäännöt, mikä helpottaa koulutuksen järjestäjän toimintaa esimerkiksi opetussuunnitelmien laatimisessa, opintojen ohjaamisessa ja henkilökohtaistamisessa.

Tutkintoihin sisältyvän valinnaisuuden lisääminen lisää koulutuksen järjestäjien mahdollisuuksia kehittää koulutuspalvelujaan kysyntälähtöiseen suuntaan. Toisaalta valinnaisuuden lisääminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjät pystyvät tarjoamaan laajasti valinnaisia tutkinnon osia ja luomaan yhteistyössä alueen työelämän kanssa paikallisia tutkinnon osia alueen tarpeisiin. Laaja valinnaisuus voi lisätä haasteita osaavan henkilökunnan rekrytoinnissa, jos opetustunteja ei riitä päätoimisuuteen asti. Valinnaisuuden monipuolinen tarjonta edellyttää yhteistyön tiivistämistä koulutuksen järjestäjien kesken.

Tutkintoihin sisältyvä laaja valinnaisuus edellyttää, että koulutuksen järjestäjät kehittävät opintojen ohjausta ja henkilökohtaistamista. Opiskelijan tai tutkinnon suorittajan voi olla vaikeaa hahmottaa, millaiset valinnat tukevat parhaalla mahdollisella tavalla hänen koulutus- ja urasuunnitelmiaan, joten hän kaipaa koulutuksen järjestäjältä tukea henkilökohtaisten opiskelusuunnitelman laatimiseen. Ohjaus ja tuki ovat tarpeen, jotta opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa tehdä tietoisia valintoja turvatakseen joustavan siirtymisen työelämään opintojen jälkeen, saadakseen riittävästi valmiuksia jatko-opintoihin tai kehittämiseen omaa osaamistaan. Tutkintojen perusteiden rakenteistaminen ja julkaiseminen sähköisesti tukee henkilökohtaisten opinto- ja tutkintopolkujen suunnittelua.

Ohjausta tarvitaan myös opintotuen ja muiden tukien hyödyntämismahdollisuuksien vuoksi. Yksilölliset opintopolut ja työn ja opiskelun vuorottelu voivat pahimmillaan johtaa siihen, että opiskelijalle tulee liian vähän opintoja suhteessa erilaisten tukien saamisen edellyttämään opintojen etenemiseen.

8.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittäminen tiiviissä yhteistyössä työelämän kanssa ja tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistamistarpeen arvioiminen vuosittain varmistaa tutkintojärjestelmän työelämävastaavuuden. Tutkintojen ja niiden osien avulla voidaan hankkia ja todentaa työelämän kannalta relevanttia osaamista yleisesti tunnustetulla tavalla. Tämä tukee tutkinnon suorittaneiden työllistymistä ja osaamistaan täydentävien mahdollisuuksia edetä uralla. Ohjausryhmän esitys koulutus- ja opintoalaluokittelun kehittämisestä klusteriajattelun suuntaan parantaisi edelleen työelämävastaavuutta, sillä klusteriajattelu auttaa tunnistamaan eri alojen ja tutkintojen rajapintoja, yhteisiä osaamisalueita ja yhteyksiä toisiinsa. Lisäksi klusteriajattelu kehittää tutkintoja ja koulutusta vastaamaan entistä paremmin työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin.

Ammatillisen tutkintojärjestelmän kokonaisuuden vahvistaminen ja tutkintotyyppien kriteerien tarkempi määrittely parantaa ammatillisen tutkintojärjestelmän toimivuutta, selkeyttä ja läpinäkyvyyttä. Työelämä, opiskelijat ja tutkinnon suorittajat hahmottavat tutkintojärjestelmästä luontevat osaamisen kehittämistäväylät ja -tavat nykyistä paremmin.

Tutkintojen kokonaisuuden vahvistaminen ja tutkintojen perusteiden laatiminen alakohtaisina kokonaisuuksina vähentää epätarkoituksenmukaista päällekkäisyyttä tutkintorakenteesta ja tutkintojen ammattitaitovaatimuksista, mikä vähentää päällekkäistä koulutusta ja pienentää koulutuksen kustannuksia.

Tutkintorakenteen ja tutkintojen joustavuuden lisääminen lisää yksilön mahdollisuuksia hankkia erilaista osaamista muuttuviin työelämän tarpeisiin. Lisäksi se mahdollistaa yksilölliset oppimis- ja tutkintopolut, mikä motivoi opiskelijoita ja tutkinnon suorittajia. Tutkinnon osien tuottaman osaamisen korostaminen ja tutkinnon osien suoritushälyisyyksien lisääminen parantaa osaamisen kehittämismahdollisuuksia kansantaloudellisesti ja yksilön ajankäytön kannalta kannattavalla tavalla. Koko tutkinnon suorittaminen ei aina ole tarkoituksenmukaisin vaihtoehto.

9 Jatkotoimenpiteet

Ohjausryhmä pitää tärkeänä, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus ajoittavat tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistamisen niin, että siirtyminen uuteen tutkintorakenteeseen ja uusiin tutkintoihin tapahtuu järjestelmällisesti. Eri osapuolten (koulutuksen ja tutkinnon järjestäjät, työelämän edustajat ja tutkinnon suorittajat) osallistuminen muutosten suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä riittävä tiedottaminen ja koulutus on varmistettava.

Ohjausryhmä katsoo, että sen tekemien esitysten toimeenpanoon on varattava riittävästi aikaa, jotta eri osapuolia ennätetään kuulla. Erityisesti on huolehdittava siitä, että vuoden 2011 alusta toimintansa aloittavat koulutustoimikuntajärjestelmän ohjausryhmä ja koulutustoimikunnat voivat osallistua täysipainoisesti esitysten käsittelyyn ja jatkovalmisteluun. Jatkovalmistelun sujuvuuden kannalta on tärkeää, että ensin on muodostettu yhteinen näkemys ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteista ja vasta sen jälkeen edetään alojen ja tutkintojen kehittämiseen. Ohjausryhmän esittämät ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteet tulee ottaa huomioon koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman valmistelussa.

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan esitysten toimeenpanossa tulisi edetä niin, että toimeenpano kytketään meneillään olevaan tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistamiseen taulukon 5 mukaisesti. Taulukossa 5 on esitetty ensin meneillään olevat toimenpiteet, joista on sovittu opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen välisessä tulossopimuksessa tai osana muiden työryhmien esitysten toimeenpanoa. Sen jälkeen on esitetty ohjausryhmän näkemys ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämisesitysten toimeenpanoaikataulusta.

Ohjausryhmän näkemyksen mukaan TUTKE-tilaustutkijoiden ja Opetushallituksen alakohtaisten asiantuntijoiden tekemiä yksittäisiä tutkintoja koskevia kehittämisesityksiä tulee hyödyntää jatkovalmistelussa niin, että esityksiä käsitellään koulutustoimikuntajärjestelmässä ja myös muutoin yhdessä alan työelämän ja keskeisten yhteistyötahojen kanssa sen jälkeen, kun tutkintojärjestelmän kehittämisperiaatteista on päätetty.

Taulukko 5. Ohjausryhmän esitysten toimeenpanoaikataulu

Meneillään oleva tutkintorakenteen ja tutkintojen uudistaminen		Ohjausryhmän esitysten ajoittuminen	
Tutkintorakenne		Tutkintorakenne	
Toimenpide	Vaiheistus ja aikataulu	Toimenpide	Vaiheistus ja aikataulu
Nykyisten tutkintojen tai koulutusohjelmien/osaamisalojen yhdistäminen laajemmiksi kokonaisuuksiksi, uusien tutkintojen lisääminen sekä muut mahdolliset muutokset tutkintorakenteeseen	Tarpeelliset muutokset vuotuisen tutkintorakenteen muutosesityksen yhteydessä syksyllä 2010 ja 2011 (OPH ja koulustoimikuntajärjestelmä) Tutkintorakennepäätökset syksyllä 2010 ja 2011 (OKM)	Mahdollisuudet ja tarve kehittää koulutus- ja opintoalaluokitusta kaikilla koulutusasteilla klusteriajattelun suuntaan	Selvitys 2011–2012 (OKM)
ECVET:n toimeenpano tutkintorakenteen osalta (tutkintotyyppien ja tutkintojen ECVET-pisteet)	Valmistelu meneillään (OPH ja OKM) Toimeenpano ECVET-suosituksen mukaisesti 2012 alkaen (OKM)	Tutkintojen ja tutkintorakenteen uudistamistarpeen arviointi Ammatillisen tutkintojärjestelmän tarkastelu kokonaisuutena sekä tutkintojen nimien yhtenäistäminen ja tutkintonimikkeiden lisääminen	Vuosittain Muutostarpeiden kartoitus 2012 (OPH ja koulutus-toimikuntajärjestelmä) Tutkintorakenneseurustusten kokoomainen ja tutkintorakennepäätös 2012/2013 (OKM)
		Tutkintotyyppien kriteerit	Kriteerien määrittely ECVET:n toimeenpanon yhteydessä 2011 (OKM, OPH, koulustoimikuntajärjestelmä) Säädösten tarkistaminen tutkintotyyppien määrittelyn osalta 2012 (OKM) Tutkintojen sijoittuminen tutkintotyyppiin sekä tarvittavat muutokset tutkintorakenneseurukseen ja tutkintojen perusteisiin 2012–2013 (OPH ja OKM)
Tutkinnon perusteet		Tutkinnon perusteet	
Toimenpide	Vaiheistus ja aikataulu	Toimenpide	Vaiheistus ja aikataulu
Nykyisten tutkintojen perusteiden rakenteistaminen	Valmistelu meneillään Osa tutkinnoista rakenteistettu 2011, osa 2012 (OPH)		
Tutkintojen ja muun osaamisen viitekehysten toimeenpano: NOF-tasokuvausten huomioinnon ottaminen	Valmistautuminen meneillään 1.1.2011 alkaen jatkuvasti tutkintojen perustetyössä (OPH)	Yhteiset tutkinnon osat tai yhteiset määrittelyt	Määrykset ja määrittelyt osana tutkintojen perusteiden rakenteistamista 2011–2012 (OPH)
ECVET:n toimeenpano tutkinnon perusteiden osalta (tutkinnon osien ECVET-pisteet)	Valmistelu meneillään (OPH) Toimeenpano ECVET-suosituksen mukaisesti 2012 alkaen (OKM ja OPH)		
Valinnan mahdollisuuksien lisääminen tutkinnon perusteissa	Jatkuvasti tutkintoja päivitetäessä ja uusia tutkinnon perusteita laadittaessa Opetushallituksen sisäisen ohjeen mukaisesti (OPH)	Samana alan tutkintotyyppien tutkinnon osien kokonaisuus, jatkumoiden tarkastelu ja perusteiden valmistelu samassa prosessissa	Suunnitelma tutkintokokonaisuuksista ja niiden toimeenpanoaikataulusta 2011 (OPH ja koulutus-toimikuntajärjestelmä) Toimeenpano vaiheittain työelämän tarpeiden mukaan alkaen 2012
		Valinnan mahdollisuuksien lisääminen eri alojen, tutkintotyyppien ja tutkintojen välillä ja tutkintojen muodostumissääntöjen tarkistaminen	Väittömästi tutkintoja päivitetäessä ja uusia tutkinnon perusteita laadittaessa (OPH) niiltä osin, kun ei edellyttä rahoitukseen liittyvien säästöjen muuttamista
		Alueellisen, paikallisen tai kansainvälisen työelämän tarpeisiin vastaaminen perustutkinnoissa paikallisesti tarjottavien tutkinnon osien avulla ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa joustavasti sovellettavien tutkinnon perusteiden ja uusien tutkinnon osien avulla	

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN *()†* %) &†*' &†\$ (nid.)

ISBN *()†* %) &†*' ' †! (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0327 (painettu)

ISSN 1799-0335 (PDF)